

UNIVERZITA KARLOVA

Přírodovědecká fakulta

Demografie

POPULAČNÍ VÝVOJ A EMIGRACE ZE ZEMÍ MAGHREBU

POPULATION DEVELOPMENT AND EMIGRATION OF MAGHREB'S
COUNTRIES

Diplomová práce

Bc. Petra Vokatá

Vedoucí diplomové práce: doc. RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.

Praha, 2017

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 25. 3. 2017

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala doc. RNDr. Jiřině Kocourkové, Ph.D. za odborné vedení této diplomové práce, její cenné rady a komentáře, které mi ochotně poskytla. V neposlední řadě děkuji své rodině a blízkým, kteří pro mne byli po dobu psaní této práce oporou.

Populační vývoj a emigrace ze zemí Maghrebu

Abstrakt

Hlavním cílem diplomové práce je v kontextu populačního vývoje zemí regionu Maghreb zmapovat migrační situaci a migrační trendy celého území od roku 1990 do současnosti, a to v souvislosti s populačním vývojem států, důraz byl kladen na populační růst zemí – přirozený a celkový. Mimo rozboru celého Maghrebu jakožto celku jsou demografické parametry detailně pousuzovány na příkladu Tuniska. Odhaluje se, že migrační toky obyvatel severních afrických zemí jsou směřovány převážně do Evropy, analýza je zaměřena na rozbor cílových zemí emigrantů a na změny v průběhu sledovaného období, využívá jak běžných demografických ukazatelů, zároveň vlastních metod zpracování mnohdy obtížně dostupných dat a empirického šetření. Výchozí základ analyzování dané problematiky představují teoretické koncepty populačního vývoje arabských zemí s důrazem na demografickou revoluci a závislý migrační přechod. Analýza odhalila, že v žádné ze zemí Maghrebu nebyla prozatím demografická revoluce ukončena, průběh druhé fáze demografické revoluce se od roku 2000 pozastavil, stagnace byla doprovázena narůstající mezinárodní emigrací.

Klíčová slova: migrace, migrační trendy, populační růst, cílová země, uprchlík, Maghreb, Tunisko

Population development and emigration of Maghreb's countries

Abstract

The main aim of diploma thesis is to map the migratory situation and trends of all area since 1990 up to the present in context of the population development in region of Maghreb's countries. This all is in connection with the population growth of the states – natural and total. Apart from the analysis of the whole Maghreb as one unit, the demographic parameters are in detail assessed on the example Tunisia. It is estimated that migratory streams of the inhabitants of North Africa's countries are largely directed to Europe. The analysis is focused on the breakdown of the target countries, emigrants and on changes during the reporting period. The analysis uses conventional demographic indicators, its own methods of processing often difficult available data at the same time and empirical investigation. The initial basis of analyzing given issues show the theoretical conception of population development in Arabic countries, with emphasis on demographic transition and dependent migratory transition. Analysis revealed that none of Maghreb's countries has not yet completed demographic transition, the second stage of the demographic transition since 2000 suspended.

Keywords: migration, migratory trends, population development, population growth, the target country, a refugee, Maghreb, Tunisia

OBSAH

Přehled použitých zkratků.....	8
Seznam obrázků	9
Seznam tabulek	12
1 Úvod	14
2 Teoretické pojetí práce	17
2.1 Definice základních pojmů	17
2.2 Příčiny a následky migrace	19
2.3 Vědecká diskuze a teoretická východiska	22
2.3.1 Demografická revoluce	22
2.3.2 Migrační přechod	23
2.3.3 Vztah demografické revoluce a migračního přechodu	24
2.3.4 Vztah migrace a populačního růstu světa	25
2.3.5 Shrnutí	26
3 Metodologie práce	27
3.1 Metodologie analýzy populačního vývoje	27
3.2 Metodologie analýzy migrace	31
3.3 Metodologie analýzy migračních a integračních politik vybraných států EU	34
4 Populační vývoj arabského světa	36
4.1 Populační vývoj Maghrebu	36
4.2 Populační vývoj Tuniska	41
4.3 Populační vývoj Alžírsko	45
4.4 Populační vývoj Maroka	50
4.5 Populační vývoj Libye	54
4.6 Populační vývoj Mauritánie	58
5 Migrace zemí Maghrebu.....	62
5.1 Emigrace z Maghrebu	62
5.2 Emigrace z Tuniska.....	71

6 Srovnání populačního vývoje a migrace jednotlivých států Maghrebu	80
7 Migrační a integrační politika vybraných států EU	90
7.1 Analýza šetření MIPEX	91
8 Závěr	97
Seznam literatury	100
Seznam použitých datových zdrojů	105

PŘEHLED POUŽITÝCH ZKRATEK

BI	Bazický index
CIDOB	Barcelona Centre for International Affairs
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská Unie
HDP	Hrubý domácí produkt
IDPs	Vnitřně přesídlené osoby
ME	Mezinárodní emigrace
MENA	Middle East and North Africa
MIPEX	The Migrant Integration Policy Index
MPG	Migration Policy Group
MPI	Migration Policy Institute
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
OSN	Organizace spojených národů
PKK	Pearsonův korelační koeficient
ŘI	Řetězový index
UNDESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization OSN
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USD	Americký dolar

SEZNAM OBRÁZKU

Obr. 1: Mapa regionu Maghreb.....	37
Obr. 2: Vývoj počtu obyvatel Maghrebu od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku.....	38
Obr. 3: Vývoj míry přirozeného přírůstku a míry celkového přírůstku v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maghreb.....	38
Obr. 4: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Tunisko	41
Obr. 5: Pohlavně věková struktura Tuniska, 2015, pětileté věkové skupiny	42
Obr. 6: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Tunisko	43
Obr. 7: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Tunisko	44
Obr. 8: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Tunisko	45
Obr. 9: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Alžírsko.....	46
Obr. 10: Pohlavně věková struktura Alžírsko, 2015, pětileté věkové skupiny	46
Obr. 11: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Alžírsko	47
Obr. 12: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Alžírsko	49
Obr. 13: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Alžírsko	49
Obr. 14: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Maroko.....	50
Obr. 15: Pohlavně věková struktura Maroka, 2015, pětileté věkové skupiny.....	50
Obr. 16: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Maroko.....	51
Obr. 17: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Maroko	52
Obr. 18: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maroko.....	53
Obr. 19: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Libye	54
Obr. 20: Pohlavně věková struktura Libye, 2015, pětileté věkové skupiny.....	55
Obr. 21: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Libye.....	56
Obr. 22: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Libye	57

Obr. 23: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Libye	57
Obr. 24: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Mauritánie	58
Obr. 25: Pohlavně věková struktura Mauritánie, 2015, pětileté věkové skupiny	58
Obr. 26: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Mauritánie	60
Obr. 27: Míry plodnosti žen dle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Mauritánie	61
Obr. 28: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Mauritánie	61
Obr. 29: Migrační trendy Afriky	64
Obr. 30: Souhrnné migrační saldo zemí Maghrebu dle pětiletých časových období od roku 1990 do 2015	65
Obr. 31: Počet mezinárodních emigrantů dle země původu ve vybraných letech od 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku	66
Obr. 32: Hrubá míra mezinárodní emigrace dle země původu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku	67
Obr. 33: Podíl mezinárodních emigrantů pobývajících v Evropě původem z Maghrebu dle země původu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %	68
Obr. 34: Počet uprchlíků z jednotlivých zemí Maghrebu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy ke konci daného roku	70
Obr. 35: Hrubá míra uprchlictví ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy ke konci daného roku	70
Obr. 36: Podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska žijících v Evropě ku celkové emigraci z Tuniska ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, v %	72
Obr. 37: Vývoj počtu uprchlíků a žadatelů o azyl původem z Tuniska ve vybraných letech od roku 1990 do 2015	76
Obr. 38: Mezinárodní emigrace z Tuniska dle cílové země mezi lety 2011 až 2012 dle pohlaví	78
Obr. 39: Mezinárodní emigrace z Tuniska mezi lety 2011 až 2012 dle věkových kategorií	78
Obr. 40: Mezinárodní emigrace z Tuniska mezi lety 2011 až 2012 dle rodinného stavu	79
Obr. 41: Vývoj míry celkového ročního přírůstku v jednotlivých státech Maghrebu pro časová období od roku 1960 do 2015, v %	81
Obr. 42: Vývoj míry přirozeného ročního přírůstku v jednotlivých státech Maghrebu pro časová období od roku 1960 do 2015, v %	81
Obr. 43: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Tunisko	84
Obr. 44: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Maroko	85

Obr. 45: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Alžírsko	86
Obr. 46: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Libye.....	87
Obr. 47: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Mauritánie.....	88
Obr. 48: Vzájemný vztah celkového skóre MIPEX s objemem tuniských migrantů dle cílové země, 2010	92
Obr. 49: Celkové skóre indexu MIPEX ve vybraných státech v roce 2010 a 2014.....	93
Obr. 50: Skóre indexu MIPEX dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky v roce 2010, v %, Německo.....	94
Obr. 51: Skóre indexu MIPEX dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky v roce 2010, v %, Itálie.....	94
Obr. 52: Skóre indexu MIPEX dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky, v roce 2010, %, Francie	95

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Srovnávací tabulka demografických a ekonomických ukazatelů, dle států Maghrebu ..	40
Tab. 2: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Tunisko, v %	42
Tab. 3: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do roku 2015, Tunisko	44
Tab. 4: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Alžírsko, v %	47
Tab. 5: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Alžírsko	48
Tab. 6: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Maroko, v %	51
Tab. 7: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maroko	52
Tab. 8: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Libye, v %	55
Tab. 9: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Libye	56
Tab. 10: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Mauritánie, v %	59
Tab. 11: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Mauritánie	60
Tab. 12: Podíl emigrantů původem z Maghrebu v Evropě ku celkovému počtu emigrantů z Maghrebu (v %)	67
Tab. 13: Podíl emigrantů původem z jednotlivých zemí Maghrebu žijících v Evropě z celkové emigrace dané země, ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %	69
Tab. 14: Podíl počtu uprchlíků z jednotlivých zemí ku celkovému počtu uprchlíků ze zemí Maghrebu, ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %	71
Tab. 15: Počet a podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska dle cílové země, vždy k 1. 7. daného roku, 1990, 1995, 2000	73
Tab. 16: Počet a podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska dle cílové země, vždy k 1. 7. daného roku, 2005, 2010, 2015	74

Tab. 17: Vývoj aplikovaných žádostí o azyl osob původem z Tuniska dle azylové země ve vybraných letech od 2000 do 2015.....	77
Tab. 18: Statistické charakteristiky celkového skóre indexu MIPEX, 2010.....	91

Kapitola 1

Úvod

Pojmy svět v pohybu, kolonizace Evropy nebo druhé stěhování národů mohou být často spojovány s problematikou migrace. Z masové migrace plynou silné ekonomické, politické, sociální, psychologické, kulturní a demografické dopady. Migrační vlna posledních let je prostorově rozsáhlá, její dopady zasahují nejen emigrační země, ale především země imigrační. Konkrétně problematika mezinárodní emigrace je jedním z klíčových problémů společnosti (Drbohlav, 1994). Dle United Nations Department of Economic and Social Affairs celková mezinárodní migrace za posledních 15 let rapidně vzrostla, v roce 2015 bylo zaznamenáno ve světě 244 milionů mezinárodních migrantů, což představovalo více než 40% nárůst oproti roku 2000. Klíčovou pozici z pohledu cílových států zaujímala Evropa, ve které žila téměř třetina všech mezinárodních světových migrantů, konkrétně 76 milionů (UNDESA, 2015a). Ačkoliv se masivní nárůst mezinárodní migrace týká především posledních let, nelze opomenout, že mezinárodní migrační pohyby hrály významnou roli již v celém historickém vývoji lidstva (Mládek, 1992).

Téma emigrace z afrických zemí se stává stále diskutovanějším a v současné době je velmi aktuálním. Do Evropy imigruje ročně tisíce obyvatel afrického původu a některé evropské státy jsou hlavními představiteli zemí, kam klíčové proudy emigrantů směřují. Evropa, leckdy i jiná cílová destinace, představují pro migranty nový start a začátek nového života včetně pracovních příležitostí, vyššího finančního ohodnocení, vzdělávání a navázání nových sociálních interakcí. Mnohdy tací jedinci zaopatřují své rodiny na dálku, zasílají finanční obnosy do zemí svého původu a následně reemigrují zpět, v jiném případě mohou emigrovat z důvodu založení rodiny v nové zemi a plně se stanou součástí ekonomiky nové země. S migrací a silnou touhou po změně původního neplnohodnotného života je spojena hrozba neregulérních forem migrace jako je uprchlictví a pašeráctví.

Migrace představuje nepřetržitý společensky nenahraditelný jev a pohyb obyvatelstva. Charakter a trendy ve stěhování obyvatelstva se v průběhu let proměňovaly. Společně s objemem mezinárodního toku obyvatelstva, jehož dynamika sílí, se měnila zároveň migrační politika, jejíž funkčnost značně podmiňuje a konstruuje obraz a rozsah legální či nelegální migrace. Kdežto v historii se vyskytovala migrace například v podobě otroctví, moderní doba přinesla nové formy migrace, mezi které lze řadit například demografický jev slučování rodin.

Současně s objevem nových typů mezinárodní migrace se změnila i geografická okolnost a na povrch vystoupila lukrativnost nových cílových zemí. Současný migrační obraz je výsledkem dlouhodobého vývoje a propojení všech migračních faktorů a společenských okolností. Například S. Castles (Castles, Haas, Miller, 2014) považuje změnu charakteru mezinárodní migrace za nedílnou součást transformace, jež přetváří společnosti a politiky po celém světě. Současně s probíhající modernizací se některé země mění ze saldomě emigračních na země saldomě imigrační a tento migrační přechod je nedílným doplňkem demografického přechodu s demografickými znaky snižující se role přirozeného přírůstku, rostoucí střední délky života a stárnutí populace (Drbohlav, 2011).

Cílem diplomové práce je v kontextu populačního vývoje detailně zanalyzovat a zhodnotit mezinárodní emigraci ze zemí Maghrebu – Alžírsko, Libye, Maroko, Mauritánie a Tunisko. Práce poskytne pohled z dlouhodobého časového měřítka, v případě populačního vývoje již od roku 1960, v případě mezinárodní migrace od roku 1990 do současnosti. Pohled je zaměřen nejen na region Maghreb jakožto celek, ale zároveň analyzuje vývoj jednotlivých států odděleně, důraz je kladen stěžejně na Tunisko, na němž byly zanalyzovány detailní parametry. Tunisko bylo zvoleno pro nejpokročilejší stádium průběhu demografické revoluce. Dle D. Tabutina (Tabutin, 2005) se země nejvíce blíží ukončení demografické revoluce. Cílem práce je odhalit do jaké míry lze vysledovat vliv populačního vývoje na mezinárodní emigraci. Klíčová pozornost je obrácena na rychlý populační růst regionu, jakožto hlavní demografický problém Maghrebu, a zaměřuje se na souvislost mezinárodní emigrace s jednotlivými stádii demografické revoluce. V práci bude odlišován celkový versus přirozený populační růst a legální versus nelegální mezinárodní emigrace. Populační vývoj je zvažován pouze jako jeden z determinantů mezinárodní emigrace. Předpokládaným přínosem textu je vypracování práce, která komplexně a detailně zhodnotí populační vývoj států Maghrebu v souvislosti s mezinárodní emigrací v dlouhodobém časovém období. Vzhledem k obtížnosti evidence migrace, dostupnosti a srovnatelnosti dat máme současně k dispozici pouze dílčí, obecné nebo krátkodobé analýzy.

Celá práce je rozčleněna do 8 kapitol. Po úvodu, ve kterém je představena problematika migrace, cíle práce a výzkumné otázky následuje kapitola teoretického a metodologického pojetí problematiky. Teoretická část definuje základní pojmy, rozebírá příčiny a následky migrace, poté je zaměřena na vědeckou diskuzi k demografické revoluci, migračnímu přechodu a jejich vzájemnému propojení. Metodologická část specifikuje využití metody jak v oblasti analýzy populačního vývoje, ve zhodnocení mezinárodní migrace, tak i pro zpracování výzkumného šetření Migrant Integration Policy Index. Třetí kapitola se zabývá populačním vývojem arabského světa, v první části je analyzován vývoj regionu Maghreb jakožto celku, v druhé části jsou rozebrány jednotlivé státy odděleně. Následující kapitola mapuje emigraci ze zemí Maghrebu, opět v první řadě za celý region, poté dle detailních parametrů a determinantů pouze za vybrané Tunisko. Poznatky ze čtvrté a páté kapitoly jsou shrnuty a analyzovány v následující srovnávací kapitole, jež odhaluje výsledné odpovědi na položené výzkumné otázky a reaguje na výchozí teoretická pojetí. Sedmá kapitola je legislativně zaměřena na

migrační a integrační politiku vybraných států Evropské Unie, vychází z mezinárodního šetření Migrant Integration Policy Index a analyzuje evropské státy – Francii, Itálii a Německo – které byly vybrány jako hlavní imigrační evropské státy pro emigranty z Maghrebu. Veškerá zjištění jsou shrnuta a zanalyzována v závěrečné poslední kapitole.

Kapitola 2

Teoretické pojetí práce

2.1 Definice základních pojmů

Mimo plodnosti a úmrtnosti je migrace třetí složkou, která determinuje velikost a strukturu populace (UNDESA, 2012). Vymezení migrace se dle definic jednotlivých států může odlišovat, ale obecně se jí rozumí změna obvyklého místa pobytu přes hranice určité územní jednotky, synonymem k migraci je pojem stěhování. V České republice je za migraci považována změna trvalého pobytu přes hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce. Předchozí trvalé bydliště, z něhož se osoba vystěhovala, je považováno za místo vystěhování, naopak místo nového trvalého bydliště je místem přistěhování (Kalibová, Pavlík, 2005). Mezinárodně uznávaná definice charakterizuje migraci jako přechod hranic správní či politické jednotky na určité minimální časové období (UNESCO, 2016).

V souvislosti s mobilitou obyvatelstva je nezbytné specifikovat několik pojmů. Migrace je považována za dvojsměrný pohyb osob. Prvním směrem je odstěhování, neboli odchod, který je definován jako emigrace. Imigrací se rozumí přistěhování neboli příchod. Reemigrací je míněn opětovný návrat emigrujícího obyvatelstva do původního místa pobytu (Mládek, 1992). Za migranta je považována osoba, která ve sledovaném časovém úseku změnila místo pobytu, respektive administrativní jednotku, tedy absolvovala stěhování. Migrující osoby se dělí na emigranty a imigranty. Emigrant je vystěhovaná osoba ve vztahu k původnímu bydlišti, imigrant je osoba přistěhovaná vzhledem k jejímu současnému bydlišti. Dalším typem migranta je celoživotní migrant, jde o jedince, jehož místo narození je odlišné od místa trvalého pobytu, někdy bývá využíván také pojem bydlící rodák (Kalibová, Pavlík, 2005).

Mobilita obyvatelstva v rámci jedné země představuje vnitřní stěhování, neboli vnitrostátní migraci, naopak pohyb osob mezi jednotlivými státy je nazýván mezinárodní migrací (UNESCO, 2016). Mezinárodní migrace využívá zároveň synonymních názvů zahraniční migrace nebo externí či vnější migrace. Ačkoliv pojem vnější migrace obvykle představuje synonymum mezinárodní migrace, v některých případech může znamenat pouze stěhování za hranice jakékoliv vymezené oblasti. V případě mezinárodní migrace se místo, do kterého se osoba přistěhovala, nazývá cílová země (Kalibová, Pavlík, 2005). Podle doporučení OSN

vydaného v oblasti mezinárodní migrace v roce 1998 je mezinárodním migrantem jakákoliv osoba, která změnila zemi trvalého bydliště (UNDESA, 2012).

V analýze migrace je nezbytné sledovat délku nepřítomnosti v místě trvalého bydliště nebo délku pobytu v novém bydlišti. Rozlišuje se krátkodobá a dlouhodobá migrace. Jedinec, jenž změnil místo obvyklého pobytu po dobu nejméně jednoho roku a více, je dlouhodobým migrantem, zatímco v rozmezí od tří měsíců do jednoho roku jde o migraci krátkodobou (UNDESA, 2012). Speciální kategorií je migrace kyvadlová a sezónní. Kyvadlová migrace zahrnuje pravidelně se opakující denní nebo týdenní územní pohyby mezi místem trvalého bydliště a místem pracoviště, v případě sezónní migrace jde o pohyby zpravidla roční. Krátkodobé cesty bez změny trvalého pobytu jsou předmětem migrace, ovšem obecně nejsou řazeny do geografické mobility, stejně tak jako turistika a cesty za rekreací. Mimo délky pobytu je nezbytné sledovat, zda se jedná o migraci dobrovolnou nebo vynucenou. Spontánní dobrovolná migrace je uskutečněna na základě iniciativy a svobodného výběru migrující osoby, naopak v případě nucené migrace jsou migranti ke svému činnu přinuceni státní mocí. Migraci lze dělit také podle počtu společně migrujících osob, v případě stěhování jednotlivých osob jde o migraci individuální, společně migrující skupina osob nebo rodina spadají pod kolektivní migraci. Migrace velkého množství osob představuje masovou migraci, se kterou je spojen termín exodus, který charakterizuje náhlé hromadné migrace vyvolané určitým nebezpečím nebo přírodní katastrofou (Kalibová, Pavlík, 2005).

Dělení mezinárodních migrantů se může dle jednotlivých států mírně lišit, ale nejběžnější kategorizace lze shrnout v pěti typech. První typ představují migranti, kteří migrují na omezenou dobu za účelem nástupu do zaměstnání. Druhým typem jsou vysoce kvalifikovaní migranti, kteří se pohybují na trhu práce mezi nadnárodními korporacemi a mezinárodními organizacemi, mohou jimi být například manažeři a podnikatelé, pro takové typy osob jsou v některých zemích připraveny speciální programy, které mají vysoce kvalifikované pracovní síly přilákat do země. Třetím typem jsou migranti nelegální, kteří vstupují do země bez potřebných dokladů a povolení, v širším slova smyslu jsou zahrnuti uprchlíci, žadatelé o azyl, ale také osoby nucené stěhovat se kvůli vnějším faktorům jako jsou například ekologické katastrofy. Čtvrtý typ lze charakterizovat jako rodinné příslušníky, kteří migrují za účelem slučování a sjednocování rodin migrantů. Poslední kategorií jsou reemigranti, osoby vracející se po určité době pobytu v jiné zemi do země vlastního původu (UNESCO, 2016).

Pro pojem migrant neexistuje mezinárodně uznávaná jednoznačná definice. Někteří političtí činitelé, mezinárodní organizace nebo média pod tímto pojmem zahrnují jak migranty, tak uprchlíky. Nezbytné je tyto dva pojmy rozlišit. Migrace je vnímána jako dobrovolný proces, naopak uprchlictví nikoliv. Jedinci, kteří opouštějí vlastní zemi z důvodu zlepšení životní úrovně, ať už jsou důvodem nové pracovní příležitosti, vzdělávání, sjednocení rodiny či jiné, nejsou dle mezinárodního práva považováni za uprchlíky (UNHCR ČR, 2016a). Ačkoliv bývají pojmy migrant a uprchlík společností i médií často zaměňovány, nejde o pojmy shodné a existuje mezi nimi zásadní rozdíl, pro názvosloví uprchlík existuje jednoznačná a mezinárodně uznávaná definice. Z legislativního hlediska existují dva mezinárodní dokumenty specifikující

pojem uprchlík – Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a její Protokol týkajícího se právního postavení uprchlíků z roku 1967. Za uprchlíky jsou považovány osoby nacházející se mimo svoji zemi původu kvůli obavám z pronásledování, konfliktu, násilí nebo jiných okolností, které vážně narušily veřejný pořádek. Za uprchlíky jsou bráni právě proto, že je pro ně příliš nebezpečné vrátit se domů, a proto potřebují nalézt útočiště jinde, odepření azylu takovým osobám by mohlo mít fatální následky. Dle právního režimu náleží uprchlíkům poskytování mezinárodní ochrany, jde o poskytnutí určitého zabezpečení, které se těmto osobám od vlastní země nedostává, naopak jsou jí stavěny do obtížné životní situace. Všechna práva a povinnosti uprchlíků byla stanovena zmíněnou Úmluvou o právním postavení uprchlíků, mezi jeden z nejdůležitějších standardů lze řadit zásadu *non-refoulement*, jinými slovy zákaz nuceného navracení, podle něhož nemohou býti uprchlíci navraceni do situací, v nichž by byl ohrožen jejich život nebo svoboda, primární odpovědnost náleží vždy státu, ve kterém se osoba nachází (UNHCR ČR, 2016a).

Žadatelem o azyl je jedinec, který se považuje za uprchlíka a žádá mezinárodní ochranu před pronásledováním či nebezpečím vážné újmy v původní zemi. Každý uprchlík je v první fázi vždy žadatelem o azyl, ale ne všem žadatelům musí být status uprchlíka přiznán. V čekacím mezidobí pro vyřízení žádosti jsou jedinci nazýváni žadateli o azyl. V případě zamítnutí žádosti o azyl mohou být žadatelé navraceni do země původu (UNHCR ČR, 2016b). Specifický případ formy uprchlictví, který je také předmětem UNHCR, představují vnitřně přesídlení uprchlíci (aj. zkratka IDPs), kteří prchají ve vlastní zemi. Ačkoliv nejsou IDPs na útěku za hranicemi vlastních zemí, stejně jako klasičtí uprchlíci hledají ochranu a mnohdy utíkají ze stejných důvodů (UNHCR ČR, 2016c). Dalším mimořádným typem jsou osoby bez státního příslušenství. I přesto, že se osoby bez státního příslušenství uprchlíky mohou stát, přímo za ně považovány nejsou (UNHCR ČR, 2016d). Posledním výjimečným typem jsou vrácení uprchlíci, ať už jde o bývalé uprchlíky nebo bývalé vnitřně přesídlené uprchlíky, kteří se vrací do zemí svého původu, takový návrat může probíhat pouze za bezpečných podmínek, zároveň se země původu zavazuje takovým jedincům pomoci s jejich reintegrací. Jak IDPs, tak osoby bez státního občanství, tak navracené osoby nespadají pod hlavní zájem UNHCR, ale už několik let agentura ve spolupráci s dalšími orgány a instituty takovým osobám pomáhá, od roku 2007 jsou počty zahrnuty v publikovaných datech za uprchlictví. Ve střední Evropě jsou tyto případy ojedinělé, proto na ně není kladen přílišný důraz. Data za žadatele o azyl byla zveřejněna od roku 2000 (UNHCR ČR, 2016e).

2.2 Příčiny a následky migrace

V prostorové dynamice obyvatelstva hrají důležitou roli příčiny migrace a migrační faktory, jež široce podmíněný proces determinují. Obecně nejdůležitějším faktorem se jeví sociální a ekonomické nerovnosti mezi státy, které způsobují silné rozdíly v kvalitě života (Drbohlav, 1994). Podrobnější členění dělí faktory do pěti skupin. Socioekonomické faktory představují první skupinu, pod níž spadají nejen ekonomické aktivity, ale také například bytové

výstavby (velikost bytu, kvalita bytu, cena bytu) a faktory polohy. Druhou skupinou jsou faktory sociokulturní a sociopolitické zahrnující například faktory politické. Sociodemografické faktory představují třetí skupinu, která začleňuje například uzavření manželství, rozpad rodiny nebo zdravotní faktory. Přírodní faktory životního prostředí charakterizují čtvrtou skupinu, pod níž náleží například klimatické poměry a charakter reliéfu. Do poslední skupiny jsou řazeny ostatní motivační faktory (Drbohlav, 1989).

Mezi jednu z nejvýznamnějších a základních teorií migračních faktorů je řazena teorie push a pull faktorů, ve které jsou definovány a do dvou skupin děleny migrační faktory ovlivňující jedince opustit vlastní zemi původu. Mezi push faktory lze řadit okolnosti, které nutí jedince zemi opustit. Pull faktory jsou naopak představovány faktory, které osoby přitahují do jiné oblasti. Mezi push faktory je z demografického pohledu řazen populační růst a hustota obyvatelstva, s níž souvisí nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, nízká úroveň životních podmínek, znečištěné životní prostředí, politická represe, přírodní katastrofy nebo válečné konflikty. Pull faktory představují poptávku po pracovní síle a lepší pracovní příležitosti, ekonomickou prosperitu, politickou svobodu a přítomnost příbuzných či známých ze stejné komunity osob (Castles, Haas, Miller, 2014). Push faktory jsou vnímány jako ty negativní, se kterými se migranti potýkají v zemích svého původu a kombinují se s pozitivními pull faktory, které jsou motivační pro opuštění původní oblasti (Stojanov, Novosák, 2008). Pull faktory představují stochastické modely, které se týkají spíše jednotlivců než populací a vycházejí z více osobních charakteristik, mezi které patří například věk a předchozí migrační pohyby jedince (Kalibová, Pavlík, 2005). S tempem společenského vývoje se pull faktory stávají stále důležitější, především v případě Evropy působí pull faktory silněji, nežli push faktory (Drbohlav, 1994).

Rozhodování a chování migrantů je obecně velice složitým procesem, který je podmíněn velkým množstvím různorodých a nezávislých faktorů, ať už jsou jimi push nebo pull faktory. Demografická situace je determinantem migrace, který může působit jako push i pull faktor zároveň. V podobě push faktoru bývá uplatňována hlavně v zemích třetího světa s rychlým populačním růstem, kdy jsou migranti nuceni opustit přelidněné země, jako pull faktor může demografická situace působit v případě zemí Západní Evropy. Situace země, ve které se jedinec nachází, je také jedním z velmi důležitých aspektů pro emigraci. Panující politická nestabilita, politický útisk, perzekuce, nedostatek svobody, násilné vypuzení, povstání či dokonce války jsou dalšími silnými motivačními faktory k opuštění země původu (Drbohlav, 1994).

Mezi další faktory podmiňující migraci lze řadit socioekonomickou situaci, migrační politiky, migrační historii zemí, míru tolerance majoritních populací vůči cizincům, také náhodu a souběh dějinných událostí. Konečný migrační obraz je ovlivněn nejen migrantem samotným, zároveň z velké části i vnějšími makrosilami (Drbohlav, 2003). Makro politickým a ekonomickým faktorům byl v oblasti migrace přikládán velký důraz, lze mezi ně řadit například i zhoršení podmínek v cílových zemích, jež může být dopadem pro směřování do nových destinací (Castles, 2014).

Následky a dopady migrace jsou vnímány různými autory odlišně, mimo negativních dopadů jsou vyjímány i dopady pozitivní. Důsledky masové migrace nejsou pro lidstvo považovány za ohrožující, nicméně jsou nebezpečnou hrozbou v mnohých společenských sférách (Drbohlav, 1994). Mezi demografické dopady migračních toků lze řadit především změny věkové struktury a struktury obyvatelstva podle pohlaví, zaměstnání a vzdělání. Dopady migrace mohou ovlivnit průběh populačních procesů, a to odlišně v emigrační a imigrační populaci. Emigrační oblast se potýká se ztrátou mladých obyvatel v produktivním a reprodukčním věku, dochází tedy k vzrůstu podílu obyvatel v neproduktivním věku. Vzhledem k převyšující mužské migraci nad migrací ženskou dochází ke změnám struktury obyvatelstva podle pohlaví a zároveň ke změně podmínek reprodukce obyvatelstva, kdy se snižuje sňatečnost a klesá porodnost. Emigrační populace není postižena pouhými přímými ztrátami jedinců, ale zároveň i ztrátami nepřímými.

Mimo negativních následků přináší migrace také následky pozitivní. Velkou část emigrantů představují osoby nekvalifikované, v případě získání vzdělání a určité kvalifikace mohou být po návratu do země původu přínosem v ekonomické sféře nebo inovačních procesech. Jak bylo uvedeno, imigrační oblasti získávají obyvatelstvo především v reprodukčním a produktivním věku, většinou jde o obyvatelstvo s progresivnějším typem reprodukce, které prosazuje vícedětný model rodiny, a proto přináší dynamiku do přirozeného pohybu obyvatelstva. Z ekonomického hlediska v imigrační populaci odpadají v ekonomické sféře náklady na výchovu obyvatelstva do období dospělosti, často jsou imigranti ihned schopni začlenit se do ekonomického procesu (Mládek, 1992). Se začleněním do ekonomického procesu souvisí vytváření nových pracovních pozic pro imigranty, kteří mohou být považováni jako přínosná pracovní síla, například Muller vyzdvihuje pozitivní korelaci mezi mírou emigrace a vytvářením nových pracovních míst (Jánská, Čermák, 2011). Emigrace a nové pracovní možnosti v cílových zemích pozitivně přispívají ke zlepšení osobní situace a postavení (Drbohlav, 1994). Ačkoliv mezinárodní migrace přináší rizika povahy psychologické, demografické, ekonomické, sociální, kulturní i bezpečnostní, nelze opomenout také pozitivní okolnosti daného mezinárodního pohybu obyvatelstva, současně proces představuje řadu příležitostí, výzev a celkově velký potenciál (Drbohlav, 2011).

Problémem u imigrační populace v cílové zemi se může jevit asimilace a integrace obyvatelstva do ekonomických, kulturních a společenských podmínek života. Často v souvislosti s problémy v cílových zemích bývají imigranti spojováni s deviantními aktivitami, jako je alkoholismus, drogy a zločinnost (Mládek, 1992). Překročení určitých tradičních hranic napříč jazyky, kulturami, etnickými skupinami a národními státy bývá řazeno mezi další následky migrace (UNESCO, 2016). Snaha přizpůsobení se imigrační menšině většinové majoritní populaci může být důsledkem toho, že imigranti směřují své stěhování převážně do míst, kde převládá majoritní obyvatelstvo. Mezi důvody charakterizující tento směr migrace lze zahrnout snahu zlepšit socioekonomickou situaci imigranta nebo snahu po zlepšení jazykových znalostí. Pohyb imigrantů do míst s vyšší koncentrací místního obyvatelstva může způsobit separaci

imigrantů od původní etnické skupiny, zároveň také akulturaci a přiblížení se životu majoritní populace (Jánská, Bernard, 2015).

Se sociálními a demografickými změnami, jež způsobují vlivy migrace, bývají často spojovány také změny v populaci měst. Města představují hlavní oblast pro koncentraci většiny imigrantů, naopak domácí místní obyvatelstvo podstupuje proces suburbanizace a velká města opouští, jev lze také nazvat kaskádovou migrací. V souvislosti s danou problematikou jsou ve studiu migrace rozlišovány dva hlavní přístupy – strukturální ekonomický a difúzní geografický. Zatímco strukturální ekonomický přístup vnímá migranty na pracovním trhu v závislosti na rozmístění pracovních příležitostí, geografický přístup považuje migraci jako proces prostorové difuze s hierarchickými prvky. V počátečních fázích směřují pohyby migrantů do velkých měst se silným zastoupením pracovních příležitostí, ovšem následně se migranti stěhují i do menších oblastí (Jánská, Čermák, 2011).

2.3 Vědecká diskuze a teoretická východiska

Mezinárodní migrace je aktuální problém současné doby. Z části může být vnímána jako zrychlovač globalizace, ale současně je také podmaněna globálnímu rozvoji a jeho hodným procesům. Data za mezinárodní migraci jsou vzhledem k nedostatečné evidenci úřadů některých území neúplná a lze je považovat za cenná (Chesnais, 1992). I přes statistickou obtížnost získání průkazných dat se téma jeví zajímavým pro široký okruh oborů – antropologie, ekonomie, demografie, geografie, sociologie, historie, právo i politická věda (Brettell, Hollifield, 2015). Následující kapitola byla pro účely práce zaměřena především na demografické pojetí problematiky, konkrétně na vědeckou diskuzi k vývoji demografických změn. V návaznosti na teorii demografické revoluce byla práce směřována k teoriím přechodu migračního, posléze byla posouzena jejich spojitost. Dle C. B. Brettell a kolegy (Brettell, Hollifield, 2015) má migrace na velikost populace velký vliv, konečná část kapitoly zhodnotila souvislost populačního růstu s mezinárodní migrací, oporou byly příslušné vědecké teorie, které následně vedly k porovnání s vlastními zjištěními a k závěrům diplomové práce.

2.3.1 Demografická revoluce

Demografická revoluce je procesem, který charakterizuje převratné demografické změny v populačním vývoji světa. Koncept demografického přechodu tvoří významnou součást populačních studií a vysvětluje postupné fáze změn reprodukčního chování, hlavním tématem teorie je modernizace a transformace z předprůmyslové společnosti na moderní. Základ k rozpracování teorie demografické revoluce položil W. Thompson již v roce 1929, který rozlišil tři typy zemí na základě odlišného přirozeného růstu, konečná podoba první formální teorie vznikla o 16 let poté F. Notesteinem (Winckler, 2009). Demografické změny započaly v 18. století v Evropě, poté se v 19. a 20. století rozšířily do všech zemí světa, v některých probíhá přeměna dodnes. Ačkoliv se jednotlivé státy nacházejí v různých stádiích demografické revoluce, lze její průběh zobecnit do dvou fází. Na počátku období dochází v prvním kroku

k rychlému populačnímu růstu, který probíhá současně s klesající úmrtností. Druhá fáze přichází později a pokles úmrtnosti je doplněn zároveň i poklesem plodnosti, který způsobuje následné klesání přirozeného populačního růstu, v konečném stádiu demografické revoluce se přirozený růst populace shoduje s jeho limitem na počátku období (Chesnais, 1992).

Aplikace teorie demografické revoluce na arabské země je složitější a má určité rezervy. Nutné je si uvědomit několik rozdílů oproti zemím vyspělým. V případě vyspělých států byly změny úmrtnosti i plodnosti přisuzovány především socioekonomickému pokroku a modernizačním změnám, přičemž v arabských zemích nebyl socioekonomický vývoj masivní a důležitou roli hrály i další opomíjené aspekty. Lze mezi ně řadit hospodářskou politiku, postavení žen ve společnosti, úroveň industrializace či politickou situaci států. Úmrtnost byla ovlivňována vnějšími faktory, jako je například dovoz zdravotnických potřeb a vybavení. Na plodnost neměl vliv socioekonomický pokrok, naopak její pokles byl způsoben rozvojem programů plánovaného rodičovství, které nebyly do konceptu demografické revoluce zahrnuty. Současně teorie nepovažuje kulturně náboženský faktor, který ale v případě arabských zemí může být základním hybatelem demografických změn, obyvatelstvo arabských zemí se často řídí pravidly islámského náboženského práva „Šaría“, které nepovoluje antikonepční metody, což představuje překážku k omezování a poklesu plodnosti. Navzdory výše uvedeným rozdílům a nedostatkům v teorii proběhla demografická revoluce v zemích vyspělých i rozvojových dle stejného vzoru, ale s odlišným načasováním a délkou trvání (Winckler, 2009). V zemích Maghrebu odstartovala demografická revoluce v letech 1950 – 1960, tedy přibližně o půl století déle, nežli u vyspělých evropských států. Dle dosavadních zjištění ve většině států Maghrebu demografická revoluce stále ještě neskončila (Tabutin, 2005).

2.3.2 Migrační přechod

Migrace, jakožto složka podílející se na populačním vývoji obyvatelstva (stejně jako porodnost a úmrtnost), zaznamenala od 19. století do současnosti výrazné změny. Od prvotních původních forem migrace v podobě kolonialismu nebo námořních plaveb současná migrace získala naprosto odlišný charakter (Chesnais, 1992). V souznění s globalizací a modernizací současného světa došlo i ke globalizaci migrace, kdy má mezinárodní migrace silný dopad na stále více států světa. Migrace je považována za nedílnou součást transformace společnosti (Castles, Haas, Miller, 2014). V korelaci se změnami společnosti se souběžně měnil i charakter migračního salda (Drbohlav, 2011). Migrační změny lze vnímat jako určitou subrevoluci globální revoluce, stejně jako tomu bylo v případě demografické revoluce. Jelikož teorie demografické revoluce nepostihla změny migračních pohybů a trendů, vznikly samostatné kocepty migračního cyklu, resp. migračního přechodu, který popisuje jednotlivá stadia a průběh změn migračního chování. Průběhem migračního cyklu se zabýval například Fassmann, Reegeer, Okólski, Drbohlav aj., ač nejde o myšlenku novou, koncept není stále ještě řádně dopracován, jde spíše o pokus, jak systematizovat mezinárodní migraci v čase a prostoru (Drbohlav, 2011).

Migrační cyklus byl rozdělen do tří posloupných fází. V první fázi se populace země nacházela ve stádiu s velice vysokou emigrací do zahraničí a s minimálním podílem cizinců žijících v zemi. V druhé fázi došlo k uskutečnění migračních změn. Třetí fáze byla charakteristická pro státy, v nichž převládá imigrace nad emigrací a cizinci tvoří značnou část obyvatelstva (Okolski, 2009). Vycházející stav byl tedy charakterizován populací s migrační ztrátou, konečný stav představoval proměnu v populaci s migračním ziskem, pomezi počáteční a konečné fáze značil přerod nazývaný migrační přechod (Drbohlav, 2011). Dle stadia migračního cyklu byly státy rozděleny do tří skupin. Nejpokročilejší státy byly ty, ve kterých již přechod proběhl, země mírně pokročilé se značily právě probíhajícím migračním přechodem, poslední skupinou byly státy nejméně rozvinuté, jež migrační změnou projdou v budoucnosti (Okolski, 2009).

2.3.3 Vztah demografické revoluce a migračního přechodu

Hybními silami uvedených migračních změn je politický, ekonomický a demografický vývoj. Migrační přechod je především propojen s demografickou revolucí a demografickými trendy, mezi něž patří snižující se role přirozeného přírůstku, rostoucí střední délka života a stárnutí populace (Drbohlav, 2011). V rané etapě demografické revoluce se země značí jako emigrační, v souladu s průběhem demografických změn následně dochází k proměně v celky imigrační. V teorii migračního přechodu konec demografické revoluce znamená, že klesla plodnost, země má nulový populační růst a dochází ke stárnutí populace. Nicméně danými jevy byl ve vyspělých státech způsoben ekonomický růst a s ním vzešel na povrch problém nedostatku pracovních sil, pracovní síly byly poté čerpány ze zemí třetího světa (Okolski, 2009). Druhý demografický přechod charakterizovaný myšlenkovým posunem a preferencí nových hodnot se odrazil i v migračním smýšlení. Silný podíl na změnách v oblasti migrace hrálo zahrnutí migračního paradigmatu a migrační politiky do života společnosti, nejen v cílových zemích, ale také v zemích původu (Drbohlav, 2011). Podstatnou podmínkou pro zdárné završení celého migračního cyklu je zahrnutí migračních a integračních otázek jakožto přirozené a nedílné součásti do každodenního života celé společnosti (Fassmann, Reegeer, 2009).

Na mezinárodní migraci jakožto chybějící prvek teorie demografické revoluce upozornilo několik autorů a začali se zabývat jejich vztahem. Do své analýzy se mezinárodní migraci pokusil i přes obtížnější prokazatelnost, nežli byla pro evidenci narozených a zemřelých, zasadit i J. C. Chesnais (Chesnais, 1992). Mezi první autory, kteří dané téma rozpracovali, byl řazen W. Zelinsky, který se zabýval teorií migračního přechodu, a rostoucí migraci považoval za nedílnou součást procesů sociálního vývoje společnosti, globalizace a demografické revoluce. Ačkoliv autor nepovažoval tento vztah za lineární, tvrdil, že ke všeobecnému rozšíření individuální mobility došlo právě při modernizaci společnosti, z čehož vzešly nové migrační trendy (Castles, Haas, Miller, 2014). Zelinskyho makro model posuzoval migraci napříč časem, ale ne napříč prostorem, zároveň vycházel především ze zkušenosti vyspělých zemí. Následovně koncept rozvinul R. Skeldon, který se zaměřil na význam migrace napříč prostorem, ale ani

jeden z modelů v dané době, v 80. – 90. letech 19. století, stále neposuzoval přímo vztahy v souvislosti k úmrtnosti a plodnosti (Skeldon, 2013).

Souvislost mezinárodní migrace s demografickou revolucí vnímal i P. Fargues a nabízí již aktuálnější pojetí dané teorie. Mezinárodní migraci považoval za jeden z faktorů demografické revoluce, zaměřil se především na vztah plodnosti a migrace, vztah úmrtnosti a migrace mírně opomíjel, ovšem netvrdil, že není propojena s mezinárodní migrací. Hypotézu rozpracoval na základě tří migračních trendů. Prvním byl fakt, že mezinárodní migrace ve většině případů směřuje z rozvojových zemí do rozvinutých, současně došlo od roku 1960 k nárůstu, kdy se objem mezinárodních migrantů ve vyspělých zemích zvedl ze 40 % na 56 % v roce 2010. Druhý trend souvisel s integrací migrantů v hostitelských státech. Jedinci přijali nové praktiky a hodnoty, a to včetně těch, které ovlivnily reprodukční chování a vedly ke snižování plodnosti, příkladem bylo vzdělávání dívek. Třetím východiskem bylo tvrzení, že moderní migranti již nejsou zcela odděleni od svých původních rodin, jako tomu bylo dříve. Moderní technologie umožňují jak jednoduchou komunikaci s blízkými přes internet, tak například low cost dopravní spojení. Migranti se stávají nástrojem k předávání nových vzorců chování na své rodiny, čímž byly v zemích původu položeny kořeny demografických změn (Fargues, 2011).

2.3.4 Vztah migrace a populačního růstu světa

Populační růst světa představuje jeden z hlavních demografických problémů, v druhé polovině 20. století byl výrazně rychlejší, nežli kdy předtím (Winckler, 2009). Existují empirická šetření, která prokazují vztah mezi mezinárodní migrací a populačním růstem, ale teoretické pojetí je v této oblasti omezené, demografické teorie mezinárodní migraci opomíjejí a často až ignorují (Chesnais, 1992). Mezi jeden z nejstarších migračních modelů lze řadit Newtonův gravitační zákon, který ve studiu migrace stojí minimálně za zmínku, právě velikost populace a míra populačního růstu byly používány jako nezávislé proměnné pro model migrace (Fargues, 2011). Ačkoliv se mohla po dlouhé roky mezinárodní migrace jevit jako jev neutrální vůči světovému populačnímu růstu, skupina autorů tvrzení vyvrátila a rozpracovala. Myšlenku ve svém díle naznačil již W. Zelinsky, který s pokročilým stádiem demografické revoluce, jež je charakteristické zpomalujícím se populačním růstem, spojoval klesající mezinárodní migraci (Zelinsky, 1971). Jiný názor zastával P. Fargues, který došel k závěru, že nedávné toky moderní mezinárodní migrace z rozvojových zemí snižují rychlý přirozený populační růst a vedou k menší světové populaci. Mezinárodní migrace je jím vnímána jako determinant směřující k menší světové populaci, tedy k nižšímu tempu populačního růstu. Vysvětlením je reemigrace jedinců, kteří se navrátí do zemí původu, resp. rozvojových zemí. Jelikož se reemigranti často navracejí do svých domovů s novými zkušenostmi a nápady ze zemí vyspělých, mohou produkovat jiný životní styl a rozšířit nové myšlenkové kořeny týkající se především nízké reprodukce obyvatelstva. Tímto chováním vzniká současně nový typ migranta, který si před stěhováním nebuduje rodinu, jež následně zanechá v zemích původu, naopak více hledí na vlastní rozvoj a úspěch (Fargues, 2011). Na příkladu migračního toku z rozvojových do rozvinutých zemí byl zachycen silný vztah rostoucí mezinárodní migrace, rychlého populačního

růstu a rostoucího počtu pracovních sil v zemích původu migrantů (Martin, 2009). Nicméně tato teorie je oponována z důvodu nedostatečných podkladů pro mezinárodní migraci rozvojových zemí (Fargues, 2011). Hatton a Williamson poskytli ekonomický pohled na dané téma a masovou mezinárodní migraci vysvětlili jako opožděnou reakci na vysokou míru porodnosti země původu (Fargues, 2011).

Jiným pohledem k problematice přispěl i R. Skeldon se svým konceptem „migration hump“. Teorie zachycuje, že v první fázi demografické revoluce dochází s rostoucím počtem obyvatelstva a klesající úmrtností také k nárůstu příjmů, což umožňuje vyšší prostorovou mobilitu obyvatelstva. V druhé fázi demografické revoluce, kdy plodnost i populační růst klesá, stabilní příjmy motivují jedince, aby zůstali ve svých domovech a neemigrovali. Ačkoliv je koncept neprokazatelný, o dané situaci polemizuje (Skeldon, 2013). H. Haas upozorňuje na zaměnitelnost teorie migration hump s teorií migračního přechodu, nejde o dva totožné pojmy, i přesto v literatuře bývají často pleteny. Zatímco teorie migračního přechodu pojímá dlouhodobé strukturální změny v oblasti migrace, teorie migration hump se zabývá pouze krátkodobou migrací závislou na obchodním trhu a jeho reformách (Haas, 2006).

2.3.5 Shrnutí

I přes nepříliš širokou teoretickou základnu se na dané téma ve vědecké diskuzi nachází několik příspěvků, které ale většinou nelze obecně uplatnit či použít k predikci, slouží pouze k seznámení s nakumulovanými poznatky. Dle jednotlivých výstupů dochází k závěrům, že je mezinárodní migrace jedním z mechanismů, jímž může být demografická revoluce rozšiřována. Ačkoliv se mezinárodní migrace vůči světovému populačnímu růstu může jevit jako jev neutrální a mnohdy bývá jejich vztah v populačních teoriích opomíjen, zmíněná díla potvrdila, že tomu tak není. Konektivita mezi populačním růstem a mezinárodní migrací ovšem bývá jednotlivými autory vnímána diametrálně odlišně. Současně je nezbytné uvést nevýhodu konceptu migračního přechodu, který byl rozpracován na základě migrační zkušenosti s evropskými státy, nikoliv nekladl důraz a nebyl aplikován současně i na migrační jednání zemí rozvojových, resp. arabských. V konceptu byly zahrnuty rozvojové státy pouze jako činitelé, jejichž pracovní emigrace může být nápomocná ve vyspělých zemích, kde došlo k ekonomickému růstu. Na povrch vystupuje otázka, v jakém stádiu migračního přechodu se nacházejí státy Maghrebu. Zaznamenaly souběžně s probíhající demografickou revolucí i změnu migračního chování? Kdyby bylo možno aplikovat model dělení států do tří skupin, který popisoval M. Okolski, ve které skupině by se země Maghrebu nacházely? Do budoucna se jeví nezbytným více se zaměřit na mezinárodní migraci zemí Maghrebu a pokusit se ji v čase a prostoru systematizovat v souvislosti s populačním vývojem. V následujících kapitolách byla poskytnuta detailní analýza těchto zemí, současně reakce na zmíněná vědecká východiska.

Kapitola 3

Metodologie práce

3.1 Metodologie analýzy populačního vývoje

Populační vývoj arabského světa byl zaměřen na analýzu pěti členských států regionu Maghreb – Alžírsko, Libye, Maroko, Mauritánie a Tunisko. Analyzován byl dlouhodobý vývoj od roku 1960 do roku 2015. Hlavním datovým zdrojem byl výstup United Nations Department of Economic and Social Affairs, přednostně byla vždy využita data za jednotlivé roky, pokud nebyla dostupná, bylo přistoupeno k analýze pětiletých časových období, která byla zvolena tři. Počátek sledovaného období byl charakterizován lety 1960 – 1965, druhé období definují roky 1990 – 1995 a nejaktuálnější časové období bylo zachyceno mezi roky 2010 – 2015. V případě zhodnocení vývoje počtu obyvatel regionu Maghreb jakožto celku došlo k sumě hodnot za jednotlivé státy (obr. 2). Výkonnost ekonomiky a vývoje národního hospodářství jednotlivých států byla posouzena na základě hodnot HDP na 1 obyvatele, ukazatel poukazuje na ekonomický rozvoj dané země (The World Bank, 2015c).

Tempo celkového a přirozeného růstu bylo zhodnoceno na základě dostupných dat UNDESA pro jednotlivé státy. Hodnoty za celý region Maghreb byly vypočteny jako průměrná hodnota sumy hodnot za jednotlivé státy (obr. 3). Míra celkového populačního růstu byla dle UNDESA vypočtena jako průměrné exponenciální tempo růstu populace za dané období a vyjádřena v procentech:

$$\text{Míra celkového populačního růstu} = \ln\left(\frac{P_t}{P_0}\right) / t$$

P_t ... střední stav populace sledovaného roku

P_0 ... střední stav populace na počátku sledovaného období

t ... délka doby

Míra přirozeného populačního růstu byla vypočtena jako rozdíl hrubé míry porodnosti a úmrtnosti vyjádřena na 1000 osob středního stavu, pro účely práce byly hodnoty vyjádřeny v procentech. Hodnoty za oba ukazatele byly dostupné dle pětiletých časových intervalů.

(UNDESA, 2015b).

Pro detailnější a hlubší analýzu tempa populačního růstu zemí Maghrebu bylo nezbytné získat hodnoty nejen za celkový stav populace, které jsou běžně dostupné, ale zároveň údaje za přirozený populační stav, jež nejsou přímo publikovány. Z daného důvodu bylo přistoupeno na vlastní zpracování a přepočtení dostupných dat:

1. Základem výpočtu byla dostupná data hrubé míry porodnosti a hrubé míry úmrtnosti, z nichž byla získána hodnota hrubé míry přirozeného přírůstku za jednoletá období (nikoliv za pětiletá období, která byla publikována UNDESA):

$$hmpp = hmp - hmú$$

hmpp ... hrubá míra přirozeného přírůstku

hmp ... hrubá míra porodnosti

hmú ... hrubá míra úmrtnosti

2. V druhém kroku byl vypočítán celkový přírůstek pro jednotlivé roky v absolutních hodnotách, ze kterého byla následně vypočítána hrubá míra celkového přírůstku:

$$\text{celkový populační přírůstek} = P_t - P_{t-1}$$

P_t ... střední stav populace sledovaného roku

P_{t-1} ... střední stav populace roku předchozího

$$hmcp_t = (\text{celkový populační přírůstek} / P_t) \times 1000$$

hmcp_t ... hrubá míra celkového přírůstku

P_t ... střední stav populace sledovaného roku

3. Na základě získaných hodnot z předešlých kroků – hrubé míry celkového a přirozeného přírůstku – byly vypočteny hodnoty hrubé míry migračního salda:

$$hmms_t = hmcp_t - hmpp_t$$

hmms_t ... hrubá míra migračního salda

hmcp_t ... hrubá míra celkového přírůstku

hmpp_t ... hrubá míra přirozeného přírůstku

4. Z hodnoty hrubé míry migračního salda bylo vyvozeno migrační saldo za jednotlivé roky:

$$hmms_t = (ms_t / P_t) \times 1000 \quad \rightarrow \quad ms_t = (hmms_t \times P_t) / 1000$$

$hmms_t$... hrubá míra migračního salda

ms_t ... migrační saldo

P_t ... střední stav populace sledovaného roku

5. Všechny provedené předešlé výpočty umožnily v posledním kroku vypočítat přirozený stav populace:

$$\text{přirozený populační stav} = \text{celkový populační stav} - \text{migrační saldo}$$

K detailnímu posouzení změn tempa celkového a přirozeného populačního růstu v čase bylo využito výpočtu dvou indexů – bazického a řetězového. Bazický index porovnává hodnoty populačního růstu napříč dvěma obdobími, jehož základní období zůstává neměnné. V práci byl základní bází běžně zvolen rok 1990 s příslušnými hodnotami, pouze u srovnávací tabulky (tab. 1) byl základní bází zvolen již rok 1960. Řetězový index sloužil pro zhodnocení populačního růstu mezi dvěma po sobě následujícími vybranými roky (pětiletý rozestup mezi vybranými roky), základní období je měnné a je jím vždy vybraný rok předcházející roku sledovanému. Bazický i řetězový index byl spočten pro přirozený i celkový růst populace:

$$BI = (P_t / P_Z) \times 100$$

BI ... bazický index

P_t ... střední stav populace sledovaného roku (odlišně pro přirozený x celkový stav)

P_Z ... střední stav populace v základním období (odlišně pro přirozený x celkový stav)

$$\check{R}I = (P_t / P_{t-1}) \times 100$$

$\check{R}I$... řetězový index

P_t ... střední stav populace sledovaného roku (odlišně pro přirozený x celkový stav)

P_{t-1} ... střední stav populace předcházejícího vybraného roku (odlišně pro přirozený x celkový stav)

(ČSÚ, 2017).

Rozdělení celkového počtu obyvatelstva států bylo zobrazeno v pohlavně věkové struktuře obyvatelstva podle pětiletých věkových skupin. Pro zhodnocení poměru počtu mužů a žen v populaci byl vypočten index maskulinity, rozložení populace dle věkových skupin zhodnotily

podíly početního stavu věkových skupin ku početnímu stavu celkové populace. K výpočtům byly využity následující vzorce:

$$ima = \frac{p^m}{p^{\bar{z}}} \times 100$$

ima ... index maskulinity
 p^m ... střední stav mužů v populaci
 $p^{\bar{z}}$... střední stav žen v populaci

$$podíl\ osob\ ve\ věkových\ skupinách = \frac{P_x}{P} \times 100$$

P_x ... střední stav populace ve věkové skupině x
 P ... střední stav populace

(Kalibová, 1997).

Pro zhodnocení intenzity plodnosti byly využity dva základní demografické ukazatele, a to úhrnná plodnost a specifické míry plodnosti. Úhrnná plodnost je specifikována jako ukazatel měřící intenzitu plodnosti a udávající počet dětí, které by se narodily jedné ženě během reprodukčního období při zachování charakteristik plodnosti po dobu 35 let:

$$\acute{u}p = \sum_{x=15}^{49} f_x = \sum_{x=15}^{49} \frac{N_x^v}{P_x^{\bar{z}}} \times 1000$$

$\acute{u}p$... úhrnná plodnost
 f_x ... míra plodnosti podle věku
 N_x^v ... počet narozených dětí ženám ve věku x
 $P_x^{\bar{z}}$... střední stav žen ve věku x

(Kalibová, 1997).

Míra plodnosti podle věku je definována jako poměr počtu živě narozených dětí ženám ve věku x ke střednímu stavu žen ve věku x (Kalibová, 1997). Pro dostupnost dat nebyla v práci použita data za jednotlivé roky, ale data za pětiletá časová období od 1. 7. do 30. 6. počátečních a konečných let. Dle UNDESA byl počet živě narozených dětí ženám ve věku x nahrazen počtem narozených dětí ženám ve věku x:

$$fx = \frac{N_x}{P_x^{\bar{z}}} \times 1000$$

- f_x ... míra plodnosti podle věku
 N_x ... počet narozených dětí ženám ve věku x
 P_x^z ... střední stav žen ve věku x

(UNDESA, 2015c).

Pro získání informace o časování plodnosti byl využit demografický ukazatel průměrný věk matky při narození dítěte, vycházející ze specifických měr plodnosti, jehož hodnoty byly převzaty od UNDESA:

$$xf = \frac{\sum x_s \times f_x}{\sum f_x}$$

- xf ... průměrný věk matky
 fx ... míra plodnosti podle věku
 xs ... střed věkového intervalu

(UNDESA, 2015c, Vaňo, Jurčová, Mészáros, 2003).

Úmrtnostní poměry byly zachyceny nadějí dožití, která udává průměrný počet let, které zbývají ještě prožít osobě x -leté, bez bližší specifikace se jedná o naději dožití při narození (Kalibová, 1997). Data za naději dožití byla převzata od UNDESA, jež je dle pohlaví publikuje pouze za pětiletá časová období, v tomto případě byla naděje dožití vnímána jako průměrná naděje dožití (UNDESA, 2015d).

3.2 Metodologie analýzy migrace

Analýza migračních toků států Maghrebu byla ovlivněna dostupností dat a vycházela z různé kombinace dat a demografických ukazatelů. I v současné době bývá statistika zahraničních migračních toků těžce evidovatelná a je vnímána za nedostatečnou, u zemí arabského světa představuje o to větší obtíž. Publikovaná data mnohdy vycházejí pouze z odhadů, bývají často založena na přibližných údajích, nežli přesném zjišťování. Taková hrubá data mohou vycházet z různých administrativních záznamů, jako jsou například vstupní víza, povolení k pobytu nebo pracovní povolení. Dle sčítání lidu a výběrových šetření jsou získávány informace o osobách přistěhovalých, vystěhovalých a o místě narození, tento přístup ale není dostačujícím pro studium mezinárodní migrace (Kalibová, Pavlík, 2005). Na mezinárodní úrovni existuje jedna forma sbíraných dat charakterizující migraci. Z dlouhodobého časového hlediska je evidován stav migrující populace, jedná se o evidenci celkového kumulativního počtu mezinárodních emigrantů v určitém místě a čase, data jsou publikována pod názvoslovím International Migrant Stock, jde o celkový počet mezinárodních emigrantů, kteří změnili své obvyklé místo pobytu a v určitém čase se necházejí mimo něj. Migrující populace je měřena na základě počtu mezinárodních emigrantů, kteří změnili zemi trvalého pobytu nebo na základě počtu osob, jejichž občanství je odlišné od toho, ve které zemi žijí (resp. cizinci), může zahrnovat druhé

generace přistěhovalců. Pokud jsou k dispozici data o narození, vždy jsou obecně preferována. Migrant Stock je zpracován za 232 zemí světa, z toho pro 188 zemí byla dostupná data právě podle místa narození. Uvedená data zahrnují i počty evidovaných uprchlíků (UNDESA, 2015e). Pro mezinárodní srovnatelnost z delšího časového hlediska byl pro analýzu migrace členských států Maghrebu využit tento typ dat.

Pohled na migrační pohyby v krátkodobém časovém období a zaznamenání toků dokumentuje druhý typ dat, který vychází z evidence počtu přistěhovalých osob do určité země a počtu vystěhovalých osob z dané země za určité období, nejčastěji jednoho roku. Taková data jsou publikována příslušnými statistickými úřady států, z časového dlouhodobého hlediska byla pro účely práce metodologicky nesrovnatelná. Daný typ dat byl využit v druhé části kapitoly Migrace zemí Maghrebu, kde je detailně dle specifických parametrů analyzována emigrace Tuniska, jakožto příkladu za země Maghrebu. Data byla čerpaná z Tuniského statistického úřadu a vzhledem k dostupnosti dat byl aktuální trend detailně analyzován v rozmezí za jeden rok – od května 2011 do května 2012 (National Institute of Statistics, 2017).

Vývoj mezinárodní emigrace Maghrebu jako celku, zároveň vývoj emigrace Tuniska byl dokumentován v časovém období od roku 1990 do roku 2015, vzhledem k dostupnosti dat nebylo umožněno sledovat stejně dlouhé časové období od roku 1960, jako tomu bylo u analýzy populačního vývoje států Maghrebu. Dle typu dat bylo přednostně vycházeno z údajů za jednoletá období, v některých případech byla využita data za pětiletá období nebo data za jednoletá období s pětiletými rozestupy, ovšem vždy ve stejném časovém intervalu od roku 1990 do roku 2015. Základním demografickým ukazatelem pro zhodnocení migrace je migrační saldo, jež značí rozdíl mezi počtem přistěhovalých a počtem vystěhovalých, nazýváno také jako čistá migrace. V případě, že je počet imigrantů vyšší než počet emigrantů, jedná se o migrační přírůstek, v opačném případě jde o migrační úbytek (Kalibová, Pavlík, 2005). Data migračního salda byla převzata od UNDESA, kde jsou publikována za pětiletá časová období, a jedná se o souhrnné migrační saldo, nejde o průměrné hodnoty:

$$ms = I - E$$

ms ... migrační saldo
E ... počet emigrantů
I ... počet imigrantů

(UNDESA, 2015f).

Intenzita mezinárodní emigrace byla vyjádřena hrubou mírou mezinárodní emigrace, jež byla zkonstruována na základě metody poměrných čísel intenzitních, kdy jsou ve jmenovateli nositelé událostí či jevů uvedených v čitateli. Nezbytné je si uvědomit, že ukazatel vychází z kumulativního počtu mezinárodních emigrantů, poskytnuto bylo zhodnocení z dlouhodobého pohledu:

$$hmme = \frac{PM}{P} \times 1000$$

hmme	... hrubá míra mezinárodní emigrace
PM	... kumulativní počet mezinárodních emigrantů
P	... střední stav populace

Pro charakteristiku migračních trendů dle cílové země a dle země původu bylo využito výpočtu několika podílů, v tomto případě byla porovnána dvě různorodá absolutní čísla, která nebyla stejně prostorově vymezena, vyjádřeny byly vždy v procentech, data pro potřeby vlastního výpočtu byla čerpána z evidence mezinárodní migrace od UNDESA:

1. Podíl počtu emigrantů pobývajících v Evropě původem z Maghrebu ku celkovému počtu emigrantů z Maghrebu
2. Podíl počtu emigrantů pobývajících v Evropě původem z Maghrebu dle země původu ku celkovému počtu emigrantů z Maghrebu
3. Podíl počtu emigrantů pobývajících v Evropě původem z jednotlivých států Maghrebu žijících v Evropě ku celkovému počtu emigrantů dané země
4. Podíl počtu emigrantů pobývajících v Evropě původem z Tuniska ku celkovému počtu emigrantů z Tuniska
5. Podíl počtu emigrantů původem z Tuniska dle cílové země ku celkovému počtu emigrantů z Tuniska
6. Podíl počtu uprchlíků původem z jednotlivých států Maghrebu ku celkovému počtu uprchlíků Maghrebu

K analýze vývoje nelegální migrace v podobě ročního objemu uprchlictví byl využit výše zmíněný podíl počtu uprchlíků. Pro zhodnocení intenzity uprchlictví byl dle stejného postupu jako v případě hrubé míry počtu mezinárodní emigrace zkonstruován ukazatel hrubá míra uprchlictví:

$$hmup = \frac{PU}{P} \times 1000$$

hmup	... hrubá míra uprchlictví
PU	... počet uprchlíků
P	... střední stav populace

3.3 Metodologie analýzy migračních a integračních politik vybraných států EU

K posouzení migračních a integračních politik byl využit mezinárodně uznávaný nástroj nazývaný „*The Migrant Integration Policy Index*“, dále pouze MIPEX, který vychází z dat ze šetření opatření, která byla zaměřena na integraci cizinců ve všech členských státech Evropské Unie a dalších zemí. Celý projekt byl mimo dalších partnerů realizován dvěma hlavními institucemi – Barcelona Centre for International Affairs (CIDOB) a Migration Policy Group (MPG). Výzkum probíhal formou dotazníkového šetření¹. Respondenti byli vybráni v síti nezávislých odborníků a vědců orientujících se v oblasti migrace a migračních zákonů. Za každý stát byly zvoleny čtyři zúčastněné osoby, z toho dva hodnotitelé, kteří odpověděli na dotazníkové otázky dle jednotlivých sekcí². Výstupem dotazníkového šetření je index, který vychází z politických změn, jež se v minulosti odehrály, ale zároveň se zaměřuje i na prediktivní vývoj a budoucí očekávané změny v politice, posuzuje dopady změn politik a experimentuje s různými variantami, jak zlepšit stav a migrační i integrační politiky jednotlivých států (MIPEX, 2015).

Počátky šetření MIPEX lze zachytit již v roce 2004, od roku 2007 dané měření probíhalo již každoročně, nejaktuálnější data jsou dostupná za rok 2014, kdy byl index zpracováván za 38 států. Výstupy z měření byly zachyceny již ve třech vydaných publikacích – 2004, 2007 a 2011. V průběhu vývoje šetření se oblast výpočtu indexu rozšířila, v roce 2014 bylo do výpočtu indexu zahrnuto 8 oblastí politik spojených s integrací přistěhovalců a vycházelo ze 167 politických ukazatelů, které odráží multidimenzionální obraz příležitostí pro integraci cizinců, zhodnocení vlád jednotlivých zemí a vysoké kvalitní vyhodnocení vlivů integrační politiky. Na každou položenou otázku byla možnost tří odpovědí v podobě bodového ohodnocení, 3 body bylo možno udělit politikám nejvyššího standardu pro rovné zacházení s přistěhovalci, s nižším obodováním daného pole příslušnosti klesalo rovné zacházení s přistěhovalci v zemi. V rámci každé oblasti byly hodnoty zprůměrovány a počáteční tříbodová stupnice byla převedena na procentuální stupnici o hodnotách 0, 50 a 100, kde 100 % je nejvyšší možné skóre výsledného indexu. Index byl spočítán nejen dle jednotlivých oblastí politik, ale také souhrnně pro každý zúčastněný stát. Mezi 8 analyzovaných oblastí politik byla vybrána – mobilita pracovního trhu, vzdělání, účast na politickém dění, zdraví, ochrana proti diskriminaci, trvalý pobyt, slučování rodin, přístup ke státnímu občanství. MIPEX je jedním z nejkomplexnějších nástrojů, který poskytuje detailní zhodnocení integračních a migračních politik. Vzhledem ke svému rozsahu a vysoké vypovídací hodnotě se stal MIPEX relevantním a uznávaným po celé Evropě, slouží tvůrcům politik, nevládním organizacím, výzkumným pracovníkům, evropských i mezinárodních institucím. Daní aktéři mohou na základě výstupů šetření zhodnotit a porovnat nejen vnitrostátní integrační politiky jednotlivých států, ale mezi

¹ Z důvodu rozsahu práce nebyl dotazník zahrnut do příloh práce. Kompletní dotazník lze nalézt na webových stránkách <http://mipex.eu/methodology>.

² Jmenovitý seznam respondentů a vědců lze nalézt na webových stránkách <http://mipex.eu/who-produces-mipex>.

další cíle lze zařadit snahu o zlepšení standardů pro rovné zacházení s cizinci a snahu zlepšit integrační politiky pro přistěhovalce (MIPEX, 2015).

Vlastní analýza byla zaměřena na hlavní evropské cílové země emigrantů pocházejících z Maghrebu, a to opět s hlubším rozbohem provedeným na příkladu tuniských občanů. Došlo k posouzení vzájemného vztahu integrační a migrační politiky s objemem tuniských imigrantů v cílové zemi. První proměnnou bylo celkové skóre indexu MIPEX pro jednotlivé cílové země, objem imigrace byl posouzen na základě počtu tuniských imigrantů žijících v cílové zemi a představoval druhou proměnnou. Korelaci proměnných znázornil korelační diagram, na základě něhož byla interpretována jejich závislost, současně byla korelace proměnných ověřena výpočtem Pearsonova korelačního koeficientu. Z důvodu kompatibility a srovnatelnosti dat byla vlastní analýza zpracována za rok 2010, v daném roce ještě nebyla v šetření MIPEX zahrnuta oblast zdraví, zkoumáno bylo tedy zbylých 7 politických oblastí. Pro zhodnocení vývoje a změn v průběhu let bylo celkové skóre indexu porovnáno s rokem 2014. Detailní rozbor migračních a integračních politik dle jednotlivých politických oblastí byl zobrazen již pouze na příkladu tří hlavních evropských cílových států pro tuniské emigranty – Francie, Německo a Itálie. Za tyto vybrané státy byla provedena korelační analýza jednotlivých sekcí politik a objemu tuniských imigrantů v zemi.

Pro výpočet statistických ukazatelů byly využity nástroje Microsoft Excel. Míra síly vztahu dvou náhodných proměnných byla měřena pomocí Pearsonova korelačního koeficientu, který dle síly vztahu nabývá hodnot od -1 do 1 , čím více se výsledná hodnota blíží k číslům 1 a -1 , tím více jsou proměnné korelovány. Koeficient byl vypočten pomocí excelovské funkce CORREL. Pro vstupní soubor byly spočteny základní popisné statistiky – střední hodnota, minimální hodnota a maximální hodnota, dále také variační rozpětí, které je definováno jako rozdíl maximální a minimální hodnoty. Roztýlenost dat kolem aritmetického průměru byla posouzena směrodatnou odchylkou. Relativní velikost rozptýlenosti dat vzhledem k průměru popsal variační koeficient, který byl vypočten jako podíl směrodatné odchylky a střední hodnoty, vyjádřen byl v procentech (Hendl, 2004).

Kapitola 4

Populační vývoj arabského světa

„Není to dávno, kdy termíny arabský, islámský, Severní Afrika či Blízký Východ byly spojovány s takovými charakteristikami jako polygamie, patriarchální rodiny, časná a univerzální sňatečnost, velmi vysoká plodnost, zoufalý zdravotní stav, vysoká kojenecká úmrtnost, apod.“

(Kocourková, Šídlo, 2007a).

Lze doopravdy těmito výrazy charakterizovat současnou situaci Severní Afriky? Cílem následující kapitoly bylo zhodnocení populačního vývoje členských států regionu Maghreb s důrazem na Tunisko. První část kapitoly poskytuje konkrétní nástin demografického vývoje zemí Severní Afriky v propojení s ekonomickou situací Maghrebu. V druhé části kapitoly bylo zástupcem zemí Maghrebu zvoleno konkrétně Tunisko, na němž byly nastíněny trendy a kontexty základních demografických procesů. Ústředně kapitola klade důraz na vývoj početního stavu populace, pohlavně věkové struktury a hlavních ukazatelů charakterizující vývoj úmrtnosti a porodnosti. Na analýzu dalších procesů demografické reprodukce, mezi něž byla řazena migrace, byla zaměřena následující část práce.

4.1 Populační vývoj Maghrebu

Severní Afrika je regionem nazývaným Maghreb nebo Maghrib. Tento původně arabský termín znamená „místo, kde zapadá slunce“ nebo „na západ“. Region je rozprostřen západem Severní Afriky. Maghreb je obléván severně Středozemním mořem a západně Atlanským oceánem, rozléhá se od Gibraltarské úžiny do pouští Mauritánie (obr. 1). Součástí Maghrebu je 5 zemí – Alžírsko, Maroko, Tunisko, Libye a Mauritánie (UN – Habitat, 2012). Všechny pět uvedených zemí bylo v této práci považováno za členské státy Maghrebu, a to i přesto, že Mauritánie není ve všech případech za součást regionu vnímána (UNODC, 2010).

Z ekonomického pohledu náleží jednotlivým státům Maghrebu odlišný status. Příjmy obyvatelstva a ekonomická stránka hrají dnes stejně jako v minulosti klíčovou roli v diferenciaci jednotlivých zemí (Bommes, Fassmann, Sievers, 2014). Alžírsko a Libye se značí svými vysokými příjmy z ropy a zemního plynu (Tabutin, 2005). Zatímco Alžírsko a Libye jsou silně

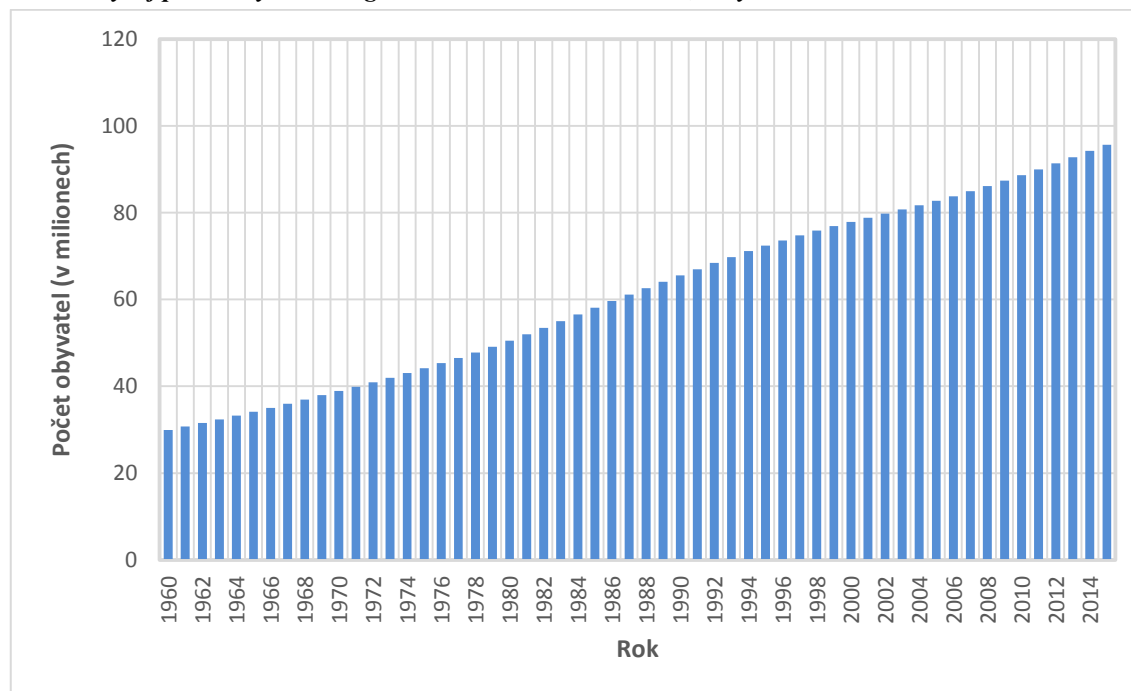
závislé na přírodních zdrojích, u Maroka a Tuniska byl zcela zřejmý posun od zemědělství do oblasti průmyslu a služeb, především turismus se vznesl v těchto dvou zemích na první příčku (UN – Habitat, 2012). Ze zemí Maghrebu se právě Tunisko stalo jednou z prvních zemí, která byla připuštěna do evropské ekonomické zóny a lze ji charakterizovat nejbohatší zemí Maghrebu (Fibbi, 2014). První integrace se světovou ekonomikou proběhla již v roce 1970, ve kterém pomocí daných programů došlo k podpoře exportu, zejména textilu a oděvů, čímž byl započat dynamický nárůst HDP Tuniska (UN – Habitat, 2012). Ekonomické postavení zemí je spjato s demografickým vývojem a mobilitou obyvatelstva. Země s vysokým přírodním bohatstvím se mohou potýkat s vyšší imigrací z okolních států, důvodem může být vyšší poptávka pracovních sil a vyšší pracovní ocenění, naopak Maroko a Tunisko se v závislosti na turismu mohou potýkat nejen s geografickou nerovnováhou, kdy většina ekonomické aktivity probíhá u pobřežních měst, ale zároveň s vyšší emigrací ze země, která by mohla být podmíněna vyšší propojeností a interakcí s evropskými turisty. V souvislosti s demografickým vývojem Maghrebu nelze opomenout nestabilní politickou situaci regionu, ve kterém probíhají časté náboženské a etnické konflikty, které jsou často důsledkem migrace a mají dopad na populační vývoj země.

Obr. 1: Mapa regionu Maghreb

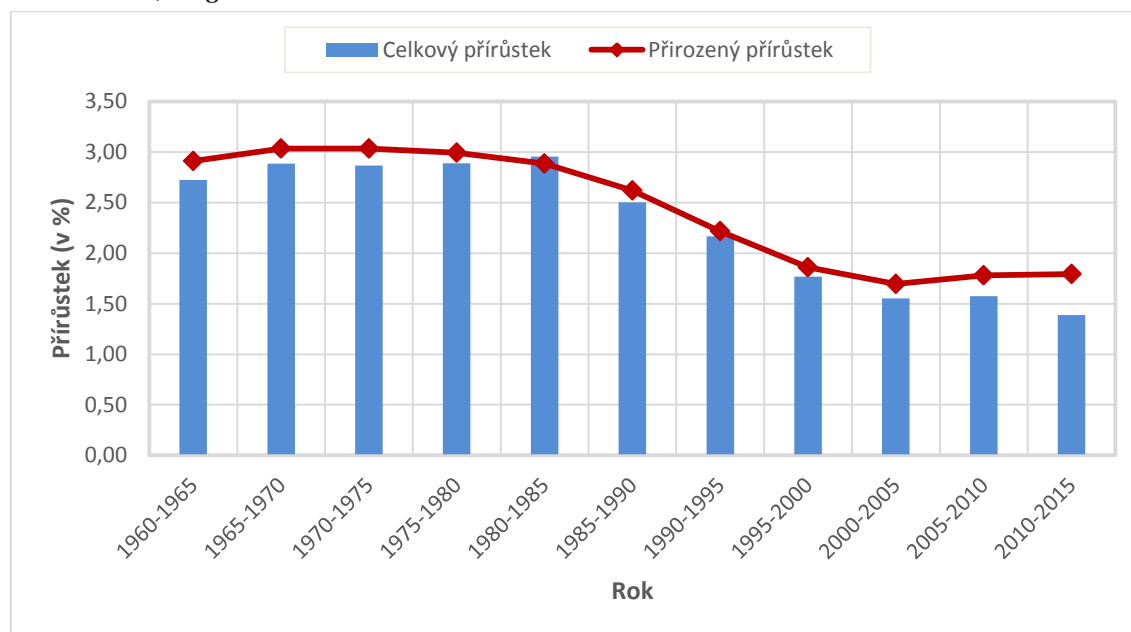

Zdroj: UNHCR, 2015a

Mezi jeden z hlavních demografických problémů Maghrebu lze řadit rychlý populační růst, který započal již v roce 1940 a dlouhodobě pokračoval (Tabutin, 2005). V této dlouhé minulosti, včetně období 1960 – 2015, šlo v Maghrebu o populační růst plynulý až téměř lineární. V roce 1960 žilo na území pěti států regionu Maghreb téměř 30 milionů osob, již v roce 1990 představoval početní stav obyvatelstva prakticky více než dvojnásobek s 66 miliony osob, následným růstem dosáhl hodnoty 96 milionů osob v roce 2015 (obráz. 2).

Obr. 2: Vývoj počtu obyvatel Maghrebu od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 3: Vývoj míry přirozeného přírůstku a míry celkového přírůstku v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maghreb

Pozn.: Uvedeny jsou průměrné hodnoty za pětiletá časová období

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Ačkoliv byl v regionu v průběhu let zaznamenán zmíněný plynulý populační růst, míra přirozeného přírůstku prošla odlišným vývojem. V letech 1960 - 1965 činila v Maghrebu míra přirozeného přírůstku 2,9 % (obr. 3). Dle L. Šolínové (Šolínová, 2005) v 70. – 80. letech byly stále státy Maghrebu řazeny mezi země s vysokými hodnotami přirozeného přírůstku, které se

pohybovaly kolem 3 %. Do roku 2000 došlo k prudkému poklesu a míra přirozeného přírůstku se pohybovala kolem 2 % (Tabutin, 2005). Konkrétně období 2000 – 2005 bylo charakteristické nejnížší mírou přirozeného přírůstku s 1,7 % za země Maghrebu, v následujících letech došlo k velmi mírnému navyšování a hodnota v nejaktuálnějším časovém období 2010 – 2015 činila 1,8 % (obr. 3). Nezbytné je poznamenat, že od roku 1960 do roku 2015 vždy hodnoty míry přirozeného přírůstku Maghrebu převyšovaly nad hodnotami měr celkového přírůstku Maghrebu, z čehož vyplývá významná role emigrace obyvatelstva ze států Maghrebu. Jedinou výjimku tvoří časové období 1980 – 1985, kdy míra celkového přírůstku činila 3 % a míru přirozeného přírůstku 2,9 % mírně převýšila (obr. 3).

Načasování příchodu demografické revoluce nezpůsobilo u jednotlivých států Maghrebu výraznou diferenciaci. Dle Tabutina (Tabutin, 2005) lze souhrnně říci, že demografická revoluce v zemích Maghrebu započala v letech 1950 – 1960 a všude probíhala podobně, za posledních 50 let představovaly země téměř identický populační vývoj. V počátcích demografické přeměny měly všechny členské státy velice vysokou míru úmrtnosti, míra úmrtnosti se pohybovala kolem 25 ‰ a průměrná délka života kolem 40 let, současně byly země charakteristické velmi vysokou mírou porodnosti, jejíž hodnoty fluktovaly kolem 50 ‰, úhrnná plodnost tedy představovala 7 – 8 narozených dětí na ženu. Do roku 1980 úmrtnost klesala prudce, zatímco porodnost klesala poměrně pomaleji, což se stalo příčinou vysoké míry přirozeného růstu. Do počátku 80. let se státy nacházely v 1. fázi demografické revoluce. Vyšší míra přirozeného růstu nad celkovým naznačuje v průběhu 1. fáze demografické revoluce silný vliv emigrace z regionu. Od 1. poloviny 80. let nastoupila 2. fáze demografické revoluce, v zemích Maghrebu klesala míra přirozeného růstu. Období pomalejšího populačního růstu bylo vyvoláno ustálením prudkého poklesu úmrtnosti doprovázeného naopak prudším poklesem plodnosti. Data naznačují, že s 2. fází demografické revoluce docházelo ke zpomalení emigrace z regionu. Konec 90. let zaznamenal stagnaci, kdy vzhledem ke stále vyšší míře přirozeného růstu nebyla demografická revoluce v regionu ještě ukončena. Od roku 2000 data poukazují na projev nového trendu v populačním vývoji, míra přirozeného růstu začala opět růst, současně se zvýšil rozdíl mezi měrami přirozeného a celkového růstu, význam emigrace ze zemí znova narůstá a stává se novým podnětem. V současnosti se hodnota hrubé míry úmrtnosti pohybuje v členských zemích Maghrebu kolem 6 ‰, hrubá míra porodnosti kolem 25 ‰. Dle stádia demografické revoluce se státy uvnitř regionu liší, nejbližší je ukončení demografické revoluce Tunisko (Tabutin, 2005; obr. 3).

I přes výrazný pokles úmrtnosti a porodnosti, který proběhl v průběhu demografické revoluce, je Maghreb regionem, který se mimo stále vysoké míry populačního růstu potýká i s dalšími demografickými problémy. Všechny členské státy Maghrebu jsou charakteristické velmi mladou populací. Dle institutu UN – Habitat populace do 25 let představuje 48 % z celkové populace. Problémem Maghrebu je vysoká míra nezaměstnanosti, která se týká celé populace, ale primárně se vztahuje k mladé skupině obyvatelstva, na níž připadá 37 – 82 % celkové nezaměstnanosti v závislosti na zemi (UN – Habitat, 2012). I přesto, že bylo Tunisko zemí s nejnížším podílem mladé populace ze zemí Maghrebu, mělo nejvyšší

nezaměstnanost (Fibbi, 2014). Země Maghrebu také zasáhl problém urbanizace, zejména nejvyššími hodnotami byla do roku 2010 charakteristická Mauritánie (UN – Habitat, 2012).

Tab. 1: Srovnávací tabulka demografických a ekonomických ukazatelů, dle států Maghrebu

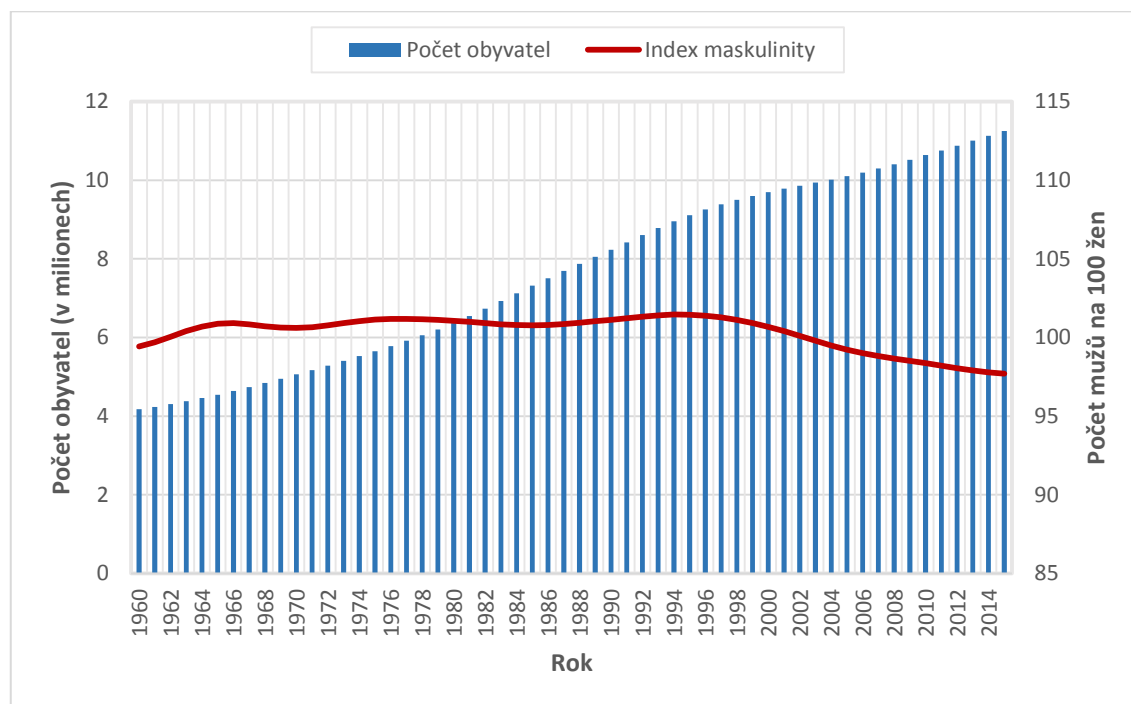
Stát	Populační velikost (v tisících)			2015			
	1960	2015	Index populačního růstu 2015/1960 (v %)	Hustota zalidnění (osob na km ² , v tisících)	HDP na 1 obyvatele (v USD)	Úhrnná plodnost	Střední délka života
Alžírsko	11 125	39 667	357	16,7	4 154,1	2,8	75,8
Libye	1 435	6 278	438	3,6	5 517,8	2,5	74,1
Maroko	12 329	34 378	279	77,0	2 878,2	2,1	75,5
Mauritánie	858	4 068	474	3,9	1 371,0	4,7	63,0
Tunisko	4 176	11 254	269	72,4	3 822,4	2,0	75,1

Zdroj: UNDESA, 2015b; The World bank, 2015b; The World bank, 2015c; The World factbook, 2015; vlastní výpočet

Jak již bylo zmíněno, velikost populace se od roku 1960 do roku 2015 v regionu Maghreb několikanásobně navýšila. Nejvyšší nárůst zaznamenala Mauritánie, dle indexu růstu v roce 2015 populace vzrostla na 474 % oproti populaci v roce 1960, neboli její velikost stoupla o 374 %. Druhý nejvyšší populační růst zaznamenala Libye s hodnotou indexu populačního růstu 438 %, naopak nejmenší populační růst od roku 1960 do roku 2015 náležel Tunisku a Maroku. Mauritánie byla společně s Libyí jednou z nejméně zalidněných států Maghrebu. Hustota obyvatelstva na km² dosahovala v roce 2015 v Mauritánii a Libyi hodnoty téměř 4 tisíce osob na km². Nejvyšší hustotou zalidnění se značilo Maroko se 77 tisíci osobami na km². Z demografického pohledu bylo z regionu Maghreb zemí s nejnižší úhrnnou plodností Tunisko, v roce 2015 se průměrně narodily 2 děti na ženu. Společně s Alžírskem a Marokem náležela Tunisku v roce 2015 nejvyšší střední délka života, pohybující se kolem 75 let. Z hlediska národního hospodářství a ekonomického rozvoje se za rok 2015 nejvíce výkonnou ekonomiku prokázala Libye, hodnota HDP na 1 obyvatele země činila kolem 5,5 tisíce dolarů, naopak nejnižší HDP na hlavu náleželo Mauritánii, ukazatel za rok 2015 byl necelé 1,4 tisíce dolarů na 1 obyvatele, nesrovnatelně nižší, nežli u zbylých států regionu (tab. 1).

4.2 Populační vývoj Tuniska

Obr. 4: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Tunisko

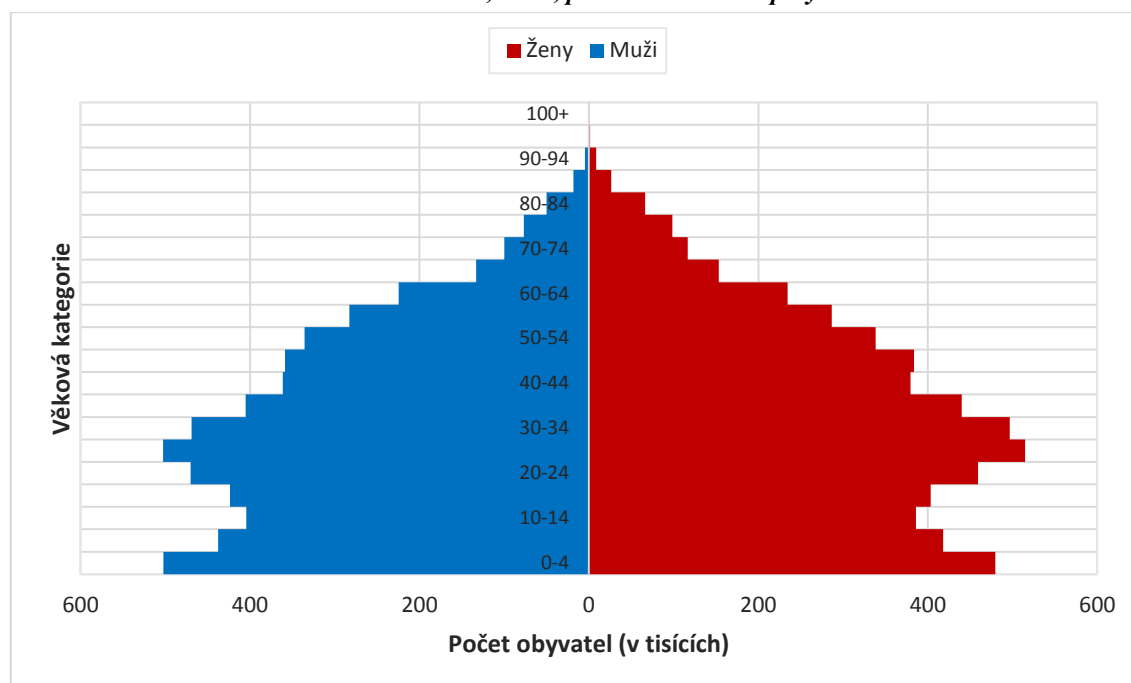
Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Vývoj celkového počtu obyvatelstva byl v Tunisku z delšího časového horizontu plynule se navyšující, téměř lineárně rostoucí. V roce 1960 velikost populace představovala 4,2 miliony osob, do roku 1990 hodnota vzrostla na 8,2 miliony osob, poté následoval další růst a velikost populace se do roku 2015 téměř ztrojnásobila oproti začátku analyzovaného období, na území žilo v roce 2015 11,3 milionu osob (obr. 4). Poměr mužů a žen populace Tuniska byl v průběhu let téměř vyrovnaný, mezi ženskou a mužskou složkou byly slabé rozdíly. Index maskulinity od roku 1990 mírně fluktoval kolem hodnoty 101 mužů na 100 žen. S postupným velmi mírným klesáním hodnoty indexu maskulinity přinesl rok 2002 téměř shodné vyrovnaní poměrů, kdy index maskulinity činil 100,1 mužů na 100 žen, rokem 2002 započalo další průběžné pomalé klesání. Rok 2015 se vyznačoval v průběhu sledovaných let specifickým, šlo o rok charakteristický nejvyšším převýšením počtu žen v populaci nad mužskou složkou, 5,7 milionu žen v populaci převyšovalo mužské zastoupení o 131 tisíc osob, index maskulinity činil 97,7 mužů na 100 žen (obr. 4). Tuniský statistický úřad změnu indexu maskulinity a převahu ženského pohlaví v populaci přiřazoval mimo vyšší naděje dožití žen také vyšší mezinárodní emigraci mužů (National Institute of Statistics, 2014).

Svou věkovou strukturou nelze Tunisko zařadit exaktně pod jeden ze třech typů věkových pyramid. Svým tvarem připomíná pomezí typu progresivního a stacionárního. Dle K. Kalibové (Kalibová, 1997) stacionární typ pokrokovým demografickým vývojem navazuje na typ progresivní, typ progresivní věkové pyramidy obvykle charakterizuje rozvojové země, typický

je u populací před demografickou revolucí. Tunisko se nachází na posunu mezi zmíněnými dvěma typy, nepatří mezi typické rozvojové země, které spadají pod typ progresivní. Z typu progresivního se země začala vyjímat v průběhu prvního stádia demografické revoluce od 70. let. Ve věkové pyramidě nelze přehlédnout poměrně širokou základnu struktury a silné zastoupení dětí ve věku 0 – 4 let, v populaci Tuniska docházelo k populačnímu momentu, ve kterém se zvyšoval počet osob přežívajících do reprodukčního věku a dále, z něhož může vyplývat vyšší plodnost žen v reprodukčním věku. Ačkoliv věková pyramida Tuniska pro rok 2015 zobrazovala pozůstatky poměrně široké základny struktury, ubýváním celkového zastoupení dětské složky a poklesem počtu živě narozených dětí se pohlavně věková struktura i přes určité nesrovnalosti blížila více typu stacionárnímu (obr. 5).

Obr. 5: Pohlavně věková struktura Tuniska, 2015, pětileté věkové skupiny

Zdroj: UNDESA, 2015b

Tab. 2: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Tunisko, v %

Věková skupina	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0 – 14	43,5	46,0	41,9	43,7	41,7	57,1	37,2	33,8	29,5	25,5	23,3	23,4
15 – 49	44,2	42,0	39,5	44,5	46,1	33,2	48,2	51,1	54,6	56,4	56,3	53,9
50+	12,3	12,0	18,6	11,8	12,2	9,7	14,6	15,1	15,9	18,1	20,4	22,7

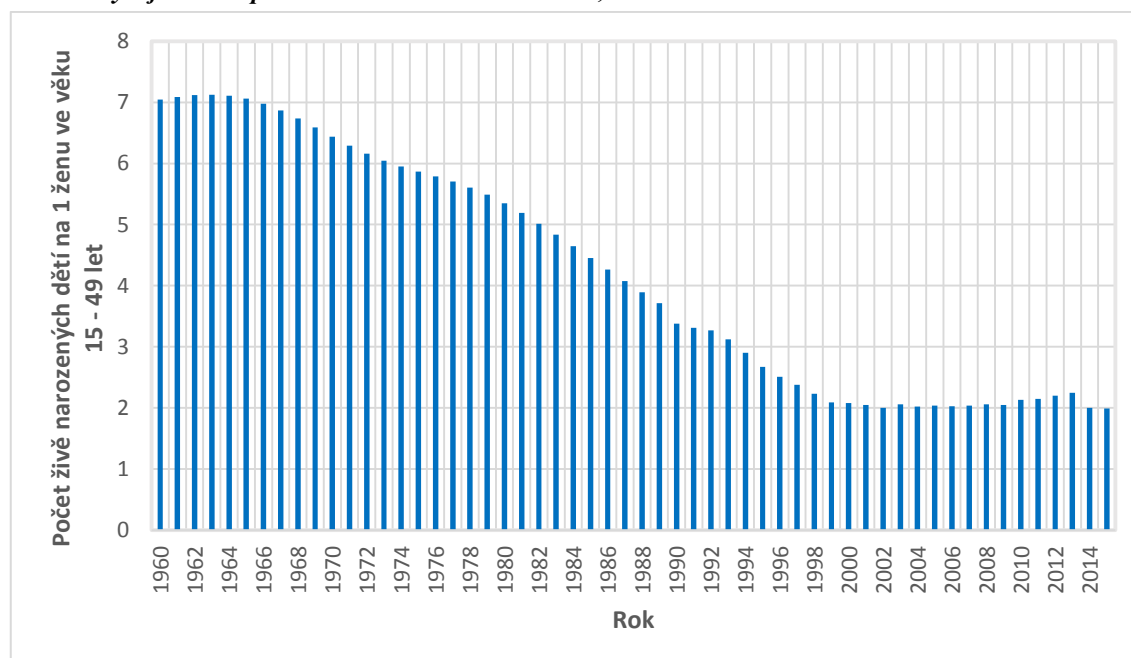
Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Od roku 1960 do roku 2015 zaznamenalo Tunisko výrazné změny ve vývoji podílu osob ve věkových skupinách. Dětská složka se v průběhu sledovaného období pomalu začínala dostávat do rovnováhy se složkou osob v postreprodukčním věku. V roce 1960 podíl dětské složky

převyšoval se 44% zastoupením postreprodukční složky o 32 procentních bodů, v roce 1990 bylo dané převýšení sníženo. Dlouhodobý pokles podílu dětské složky a dlouhodobý nárůst podílu postreprodukční složky v průběhu sledovaných let zapříčinil vyrovnání těchto dvou složek, v roce 2015 jak složka dětská, tak složka postreprodukční představovala podíl přibližně 23 % z celkového počtu osob. Reprodukční složka osob ve věku 15 – 49 let v průběhu let zaznamenala mírný nárůst, z podílu 44 % v roce 1960 vzrostla na podíl 54 % z celkového počtu osob v roce 2015 (tab. 2). Vyrovnání zastoupení dětské a postreprodukční složky v roce 2015 vypovídalo o splnění jednoho z parametrů stacionárního typu věkové struktury, kterým je dle Kalibové rovnováha zmiňovaných složek (Kalibová, 1997).

V průběhu let 1960 až 2015 došlo mimo ekonomických, politických a společenských změn také ke značným změnám v reprodukčním chování. Rostoucí počet obyvatelstva byl v průběhu sledovaného období doprovázen klesající úrovní plodnosti. V roce 1960 připadalo průměrně na jednu ženu 7 živě narozených dětí, s dlouhodobým výrazným poklesem hodnota propadla na 3,38 dítěte na jednu ženu v roce 1990, do roku 2000 prošla úhrnná plodnost dalším plynulým poklesem a fluktovala kolem hodnoty 2, poté došlo ke stabilizaci hodnot, v roce 2015 činila úhrnná plodnost 1,99 dítěte na ženu (obr. 6). Plynulým prudkým poklesem se plodnost Tuniska dostala až na hodnotu blízkou prosté reprodukci. Zmíněný pokles úhrnné plodnosti byl podmíněn zavedením programů plánovaného rodičovství na konci 60. let, čímž se Tunisko stalo první arabskou zemí, která dané programy uplatnila (Kocourková, Šídlo, 2007b).

Obr. 6: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Tunisko

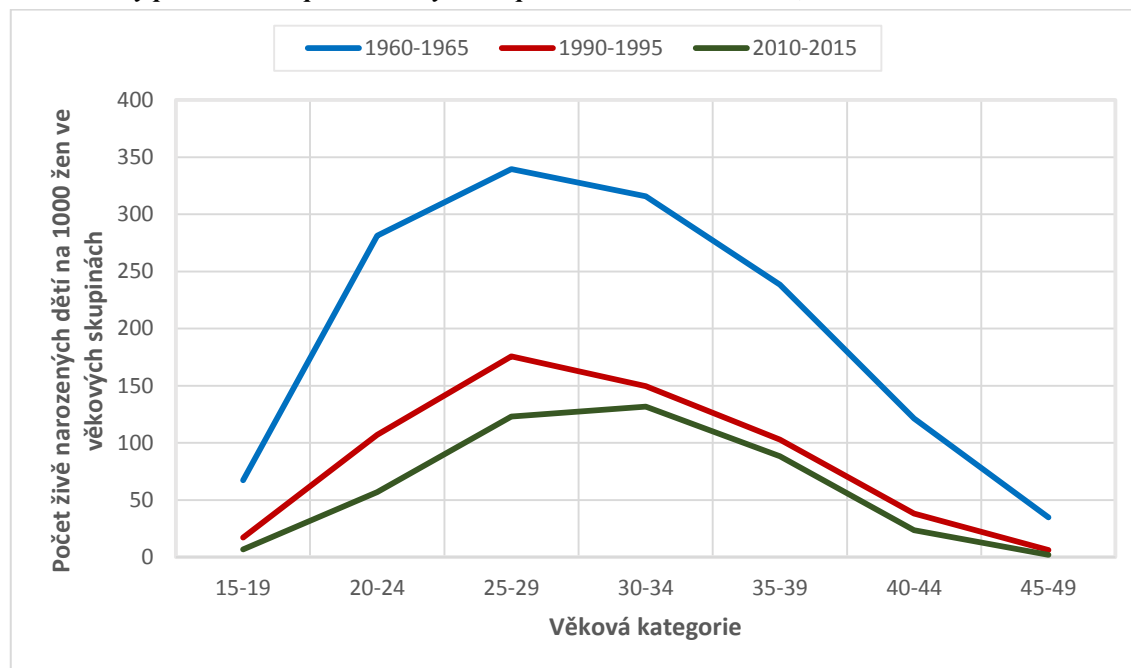
Zdroj: The World Bank, 2015a (do roku 2014); The World Factbook, 2015 (pro rok 2015)

Tab. 3: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do roku 2015, Tunisko

Časové období	1960 – 1965	1965 – 1970	1970 – 1975	1975 – 1980	1980 – 1985	1985 – 1990	1990 – 1995	1995 – 2000	2000 – 2005	2005 – 2010	2010 – 2015
Průměrný věk matky při narození dítěte	30,6	30,7	30,9	30,7	30,6	30,5	30,5	30,6	31,1	31,1	31,2

Zdroj: UNDESA, 2015c

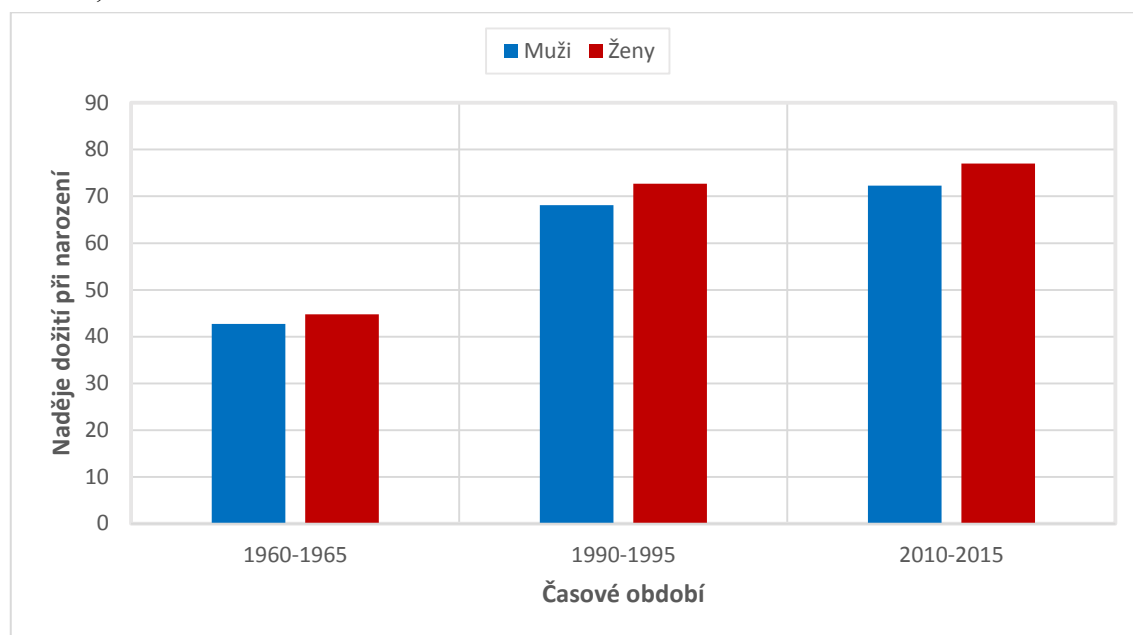
Se změnou intenzity plodnosti došlo v průběhu sledovaných let i ke změně časování plodnosti. Průměrný věk matky při narození dítěte od počátku období vzrostl z 30,6 let na 31,2 let v období 2010 – 2015 (tab. 3). Mezi lety 1960 – 1965 se narodilo nejvíce dětí ve věkové kategorii 25 – 29 let, specifická míra polodnosti činila 340 ‰. Ačkoliv v období 1990 – 1995 došlo k výrazné změně úrovně plodnosti, nebyla zaznamenána žádná výrazná změna jejího časování, k této změně došlo až v následujících letech. S postupným mírným posunem časování plodnosti se mezi lety 2010 – 2015 stala kategorií, ve které se narodilo nejvíce dětí, věková skupina 30 – 34 let s hodnotou 132 ‰. Naopak plodnost mladých dívek ve věku 15 – 19 let v průběhu let klesala. Nejsilnější zastoupení měla na počátku sledovaného období mezi lety 1960 – 1965 s hodnotou specifické míry plodnosti dané kategorie 67 ‰, v letech 1990 – 1995 došlo k poklesu na hodnotu 17 ‰, následující období bylo charakteristické hodnotami pohybujícími se kolem 6 ‰ (obr. 7).

Obr. 7: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Tunisko**Zdroj:** UNDESA, 2015c

V průběhu sledovaného období od roku 1960 do 2015 došlo k postupnému plynulému nárůstu naděje dožití. Obecně ve všech sledovaných pětiletých obdobích převyšovala naděje

dožití žen nad muži. Mezi lety 1960 – 1965 dosáhla naděje dožití žen 44,8 let, u mužů tomu bylo 42,8 let. Následující časové období 1990 – 1995 bylo charakteristické hodnotou 68,1 let u mužů a 72,7 let pro ženy, tento téměř pětiletý věkový rozdíl u naděje dožití dle pohlaví byl zachován do konce sledovaného období. Mezi lety 2010 – 2015 ženskou populaci charakterizovala hodnota naděje dožití 77 let, mužskou populaci vystihovala naděje dožití 72,3 let (obr. 8).

Obr. 8: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Tunisko

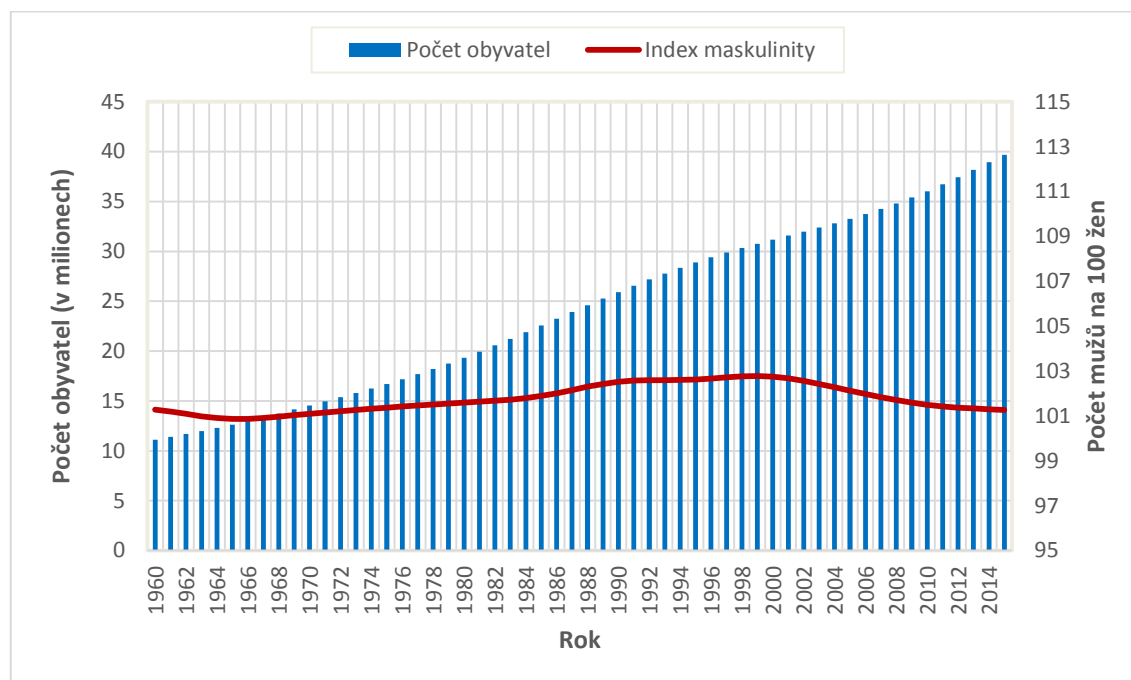

Zdroj: UNDESA, 2015d

4.3 Populační vývoj Alžírsko

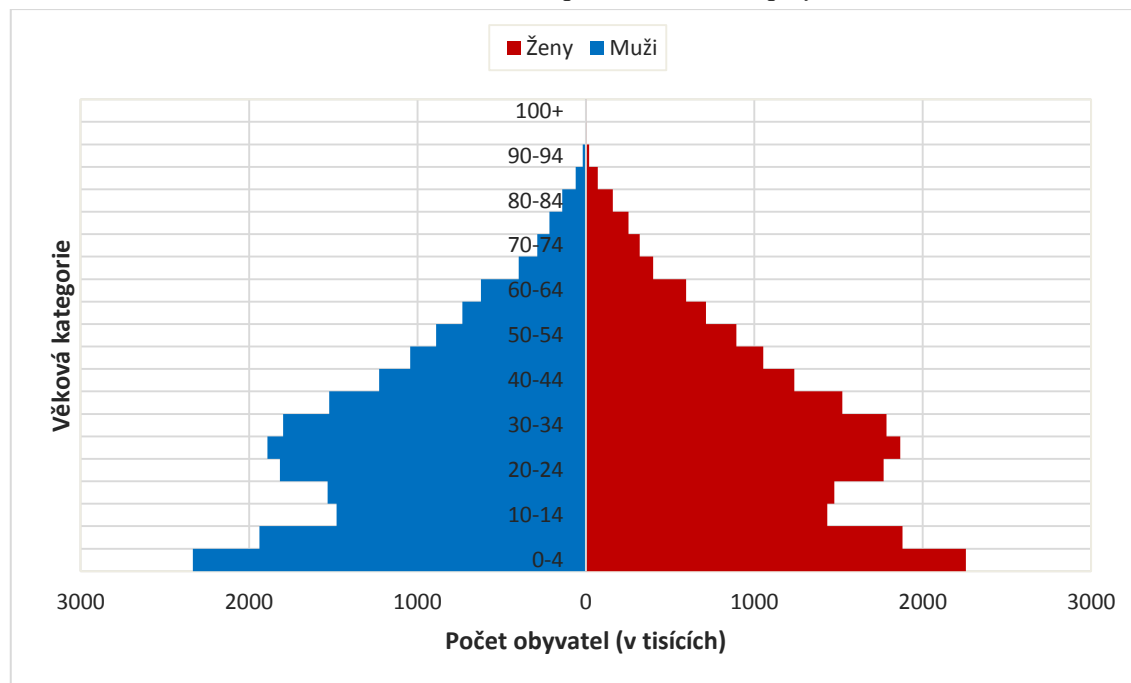
Z regionu Maghreb patřilo Alžírsko mezi jeden ze států s nejvyšším počtem obyvatel. Vývoj od roku 1960 do roku 2015 probíhal bez výrazných změn, zaznamenán byl trend rostoucího počtu obyvatelstva. V roce 1960 na území Alžírsko žilo 11,1 milionu osob, do roku 1990 početní stav populace nabyl na téměř 26 milionu osob, v roce 2015 představoval více než trojnásobek oproti začátku sledovaného období, počet obyvatel činil bezmála 40 milionů osob. Po celé období v populaci Alžírsko převažovalo zastoupení mužů, hodnota indexu maskulinity fluktovala vždy v rozmezí 101 – 103 mužů na 100 žen, časové období 1990 – 2002 se značilo nejvyšší převahou mužského pohlaví v populaci, index maskulinity činil 103 mužů na 100 žen, naopak ženská část populace nikdy nepřevýšila zastoupení mužského pohlaví (obr. 9).

Obr. 9: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Alžírsko

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 10: Pohlavě věková struktura Alžírsko, 2015, pětileté věkové skupiny

Zdroj: UNDESA, 2015b

Svou věkovou strukturou nepředstavuje Alžírsko přímo typ progresivní, ani stacionární věkové pyramidy, nachází se na určitém pomezí, které se více blíží stacionární věkové struktuře (obr. 10). Alžírsko je zemí, která představuje klasický model právě probíhajícího

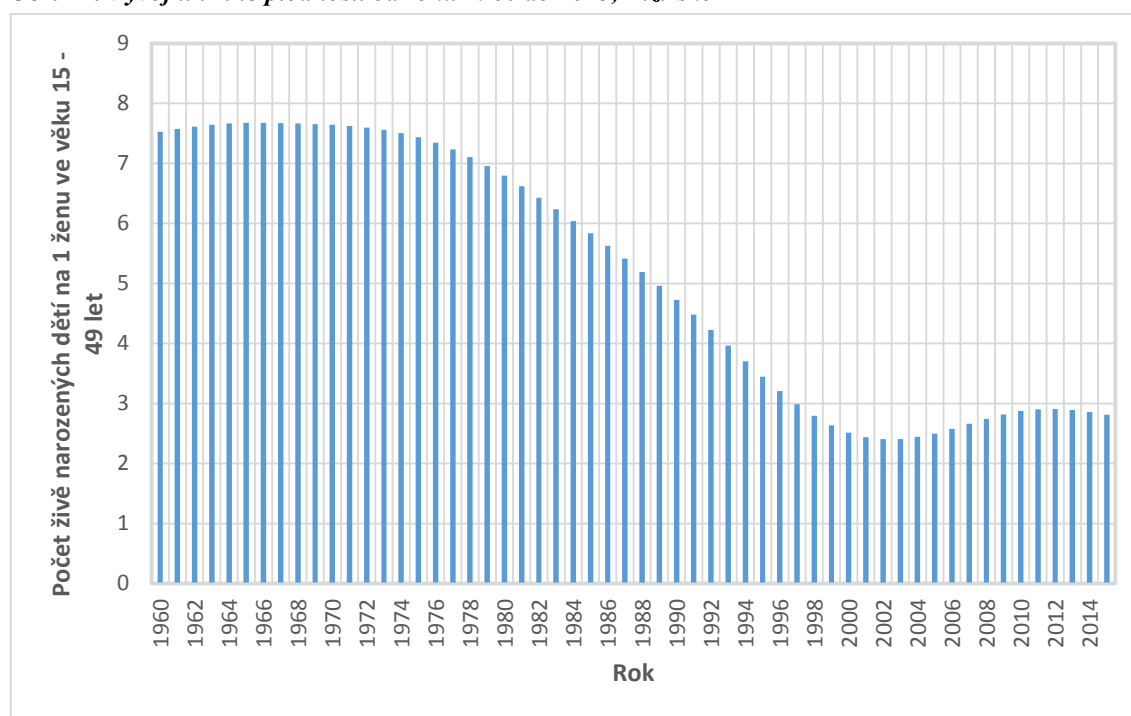
demografického přechodu, značí se výrazným poklesem plodnosti za posledních 25 let, kdy se míra porodnosti pohybovala kolem 24 ‰ a tempo ročního růstu kolem 2 ‰ (Tabutin, 2005). Stejně jako u Tuniska nelze ve věkové struktuře přehlédnout populační moment, kdy bylo v roce 2015 velice silné zastoupení dětí ve věku 0 – 4 let, čímž byla vytvořena široká základna věkové struktury, s velkou pravděpodobností k danému došlo v důsledku plodnosti žen v reprodukčním věku (obr. 10).

Tab. 4: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Alžírsko, v ‰

Věková skupina	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0 – 14	44,5	47,1	43,7	46,7	46,3	63,5	43,3	39,7	34,3	29,1	27,2	28,5
15 – 49	43,5	41,4	39,3	43,0	43,7	29,8	46,6	50,1	54,4	57,5	57,4	54,3
50+	12,0	11,5	17,0	10,3	10,0	6,7	10,1	10,2	11,3	13,4	15,4	17,2

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 11: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Alžírsko

Zdroj: The World Bank, 2015a (do roku 2014); The World Factbook, 2015 (pro rok 2015)

V průběhu sledovaného období došlo zároveň ke změnám v rozdělení osob dle věkových skupin. Na počátku období v roce 1960 měla nejsilnější zastoupení věková kategorie 0 – 14 let se 45% podílem, o pouhý procentní bod nižší hodnoty dosahovala věková skupina 15 – 49 let, výrazně nižší zastoupení měla věková kategorie 50+, které náleželo pouhých 12 ‰ osob z celkové populace. Ačkoliv v roce 1985 vzrostl podíl nejmladší věkové kategorie, který činil 64 ‰ a zbylé dvě kategorie zaznamenaly pokles hodnot, v roce 1990 se opět hodnoty vrátily na

velmi podobné hodnoty roku 1960, věková skupina 0 – 14 let měla 43% zastoupení, kategorie 15 – 49 let byla zastoupena 47 % z celkového počtu obyvatel a do věkové skupiny 50+ spadalo 10 % osob. V roce 2015 byla nejvíce zastoupenou věkovou kategorií skupina 15 – 49 let s podílem 54 %, dětská složka zaznamela pokles a hodnota podílu dosahovala pouze 29 %, naopak nejstarší věková skupina 50+ byla charakteristická nárůstem na 17 % osob z celkové populace (tab. 4).

Výše zmíněné změny podílů osob dle věkových kategorií byly mimo jiné podmíněny výrazné změně úrovně plodnosti. V Alžírsku se v roce 1960 narodilo průměrně 7,5 dítěte na ženu, do roku 2002 byl zaznamenán prudký pokles a hodnota se propadla na 2,4 dítěte na ženu, od roku 2002 započalo desetileté mírné nárůstání hodnot úhrnné plodnosti, které bylo přerušeno v roce 2012, kdy opět docházelo k mírnému snížení hodnot, dané změny byly pouze v rámci desetiných míst. V roce 2015 činila úhrnná plodnost 2,8 dítěte na ženu (obr. 11). Dlouhodobý pokles úrovně plodnosti byl v průběhu let doprovázen zároveň změnou časování plodnosti. Průměrný věk matky byl mezi lety 1960 – 1965 téměř 30 let, plynulým navyšováním se do posledního časového období 2010 – 2015 navýšil na 31,5 let (tab. 5).

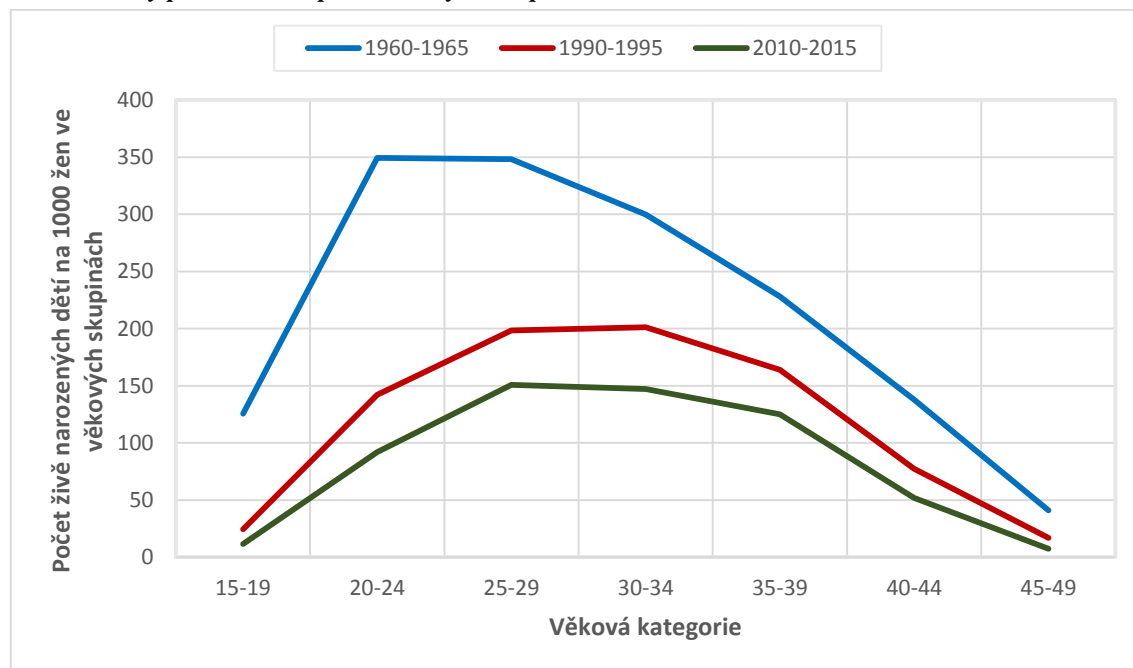
Tab. 5: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Alžírsko

Časové období	1960 – 1965	1965 – 1970	1970 – 1975	1975 – 1980	1980 – 1985	1985 – 1990	1990 – 1995	1995 – 2000	2000 – 2005	2005 – 2010	2010 – 2015
Průměrný věk matky při narození dítěte	29,9	30,2	30,4	30,4	30,7	31,2	31,4	31,4	31,5	31,7	31,5

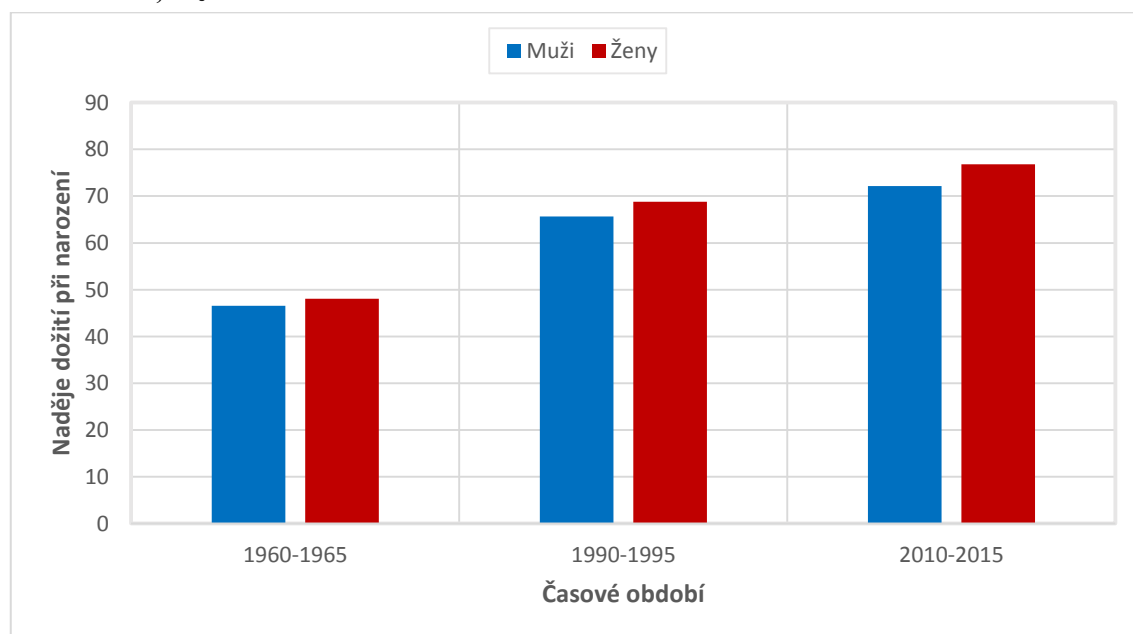
Zdroj: UNDESA, 2015c

V časovém období 1960 – 1965 se nejvíce dětí rodilo ve věkové skupině 20 – 24 let, kdy specifická míra plodnosti dosáhla hodnoty 349 ‰, v druhém pořadí byla s téměř totožnou hodnotou 348 ‰ následující věková kategorie 25 – 29 let. Mezi lety 1990 – 1995 byl zaznamenán posun plodnosti do vyšších věkových kategorií a věkovou skupinou, v níž se nejvíce rodilo, byla věková kategorie 30 – 34 let se specifickou mírou plodnosti 201 ‰. Nejaktuálnější časové období 2010 – 2015 nezaznamenalo výrazné změny v posunu časování plodnosti a nejvyšší plodnost byla ve věkových skupinách 25 – 29 let a 30 – 34 let, jakož tomu bylo i v předchozím období (obr. 12).

Naděje dožití v Alžírsku prošla od počátku sledovaného období plynulým nárůstem hodnot. V časovém období 1960 – 1965 představovala naděje dožití pro muže necelých 47 let, u žen hodnota činila 48 let. Průběžných nárůstáním se hodnoty naděje dožití zvýšily, v časovém období 2010 – 2015 činila hodnota pro muže 72 let a pro ženy téměř 77 let. Ve všech sledovaných obdobích převyšovala ženská naděje dožití nad mužskou, zároveň došlo k nárůstu rozdílu mezi pohlavími, který v prvním časovém období představoval kolem 1 roku, v posledním období rozdíl činil téměř 5 let (obr. 13).

Obr. 12: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Alžírsko

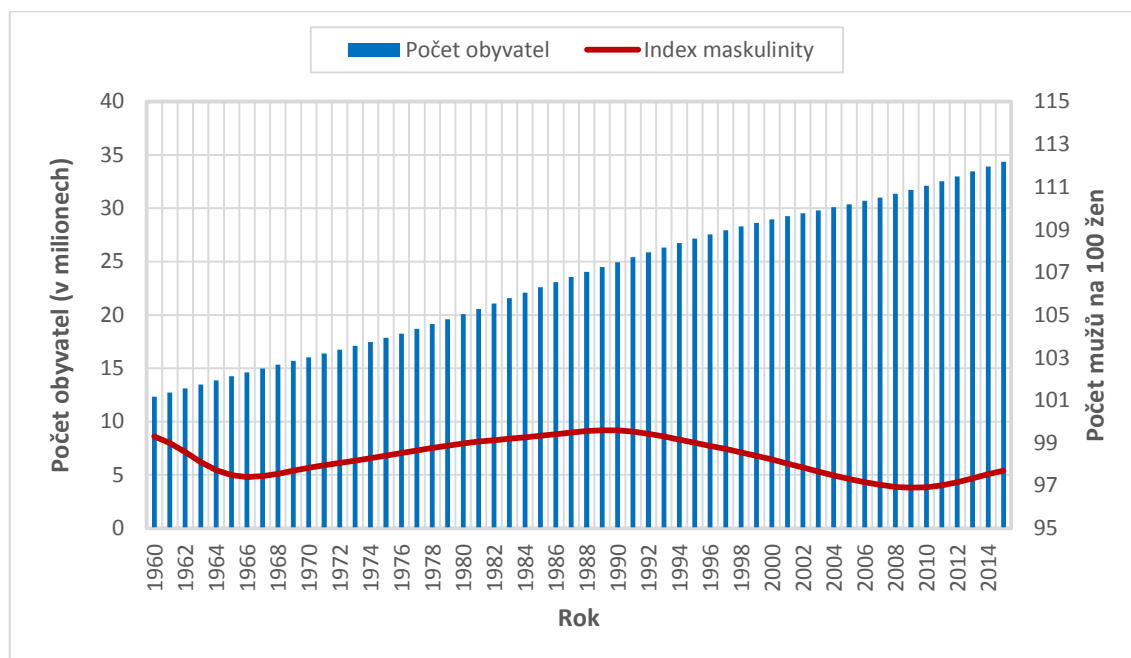
Zdroj: UNDESA, 2015c

Obr. 13: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Alžírsko

Zdroj: UNDESA, 2015d

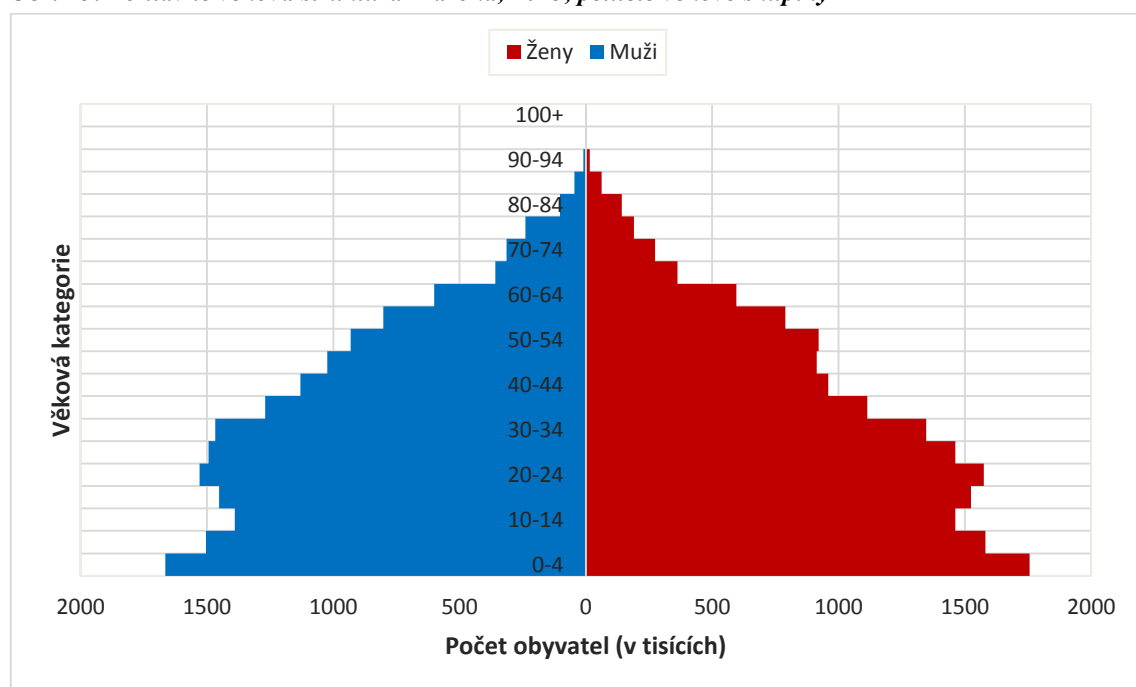
4.4 Populační vývoj Maroka

Obr. 14: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Maroko

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 15: Pohlavně věková struktura Maroka, 2015, pětileté věkové skupiny

Zdroj: UNDESA, 2015b

Vývoj počtu obyvatelstva proběhl v Maroku obdobně jako u ostatních států Maghrebu. Od počátku sledovaného období došlo k plynulému navyšování populační velikosti. V roce 1960

pobývalo na území Maroka 12,3 milionu obyvatel, do roku 2015 se počet několikanásobně navýšil a představoval 34,4 milionů osob. Maroko bylo po celé analyzované období charakteristické převahou ženské části populace nad mužskou. S výjimkou let 1988 – 1991, kdy byl poměr pohlaví v populaci roven, bylo v populaci po celé období více žen, nežli mužů. Index maskulinity fluktoval mezi hodnotami 97 – 99 mužů na 100 žen, ale mužská populace nikdy nepřevýšila ženské zastoupení (obr. 14).

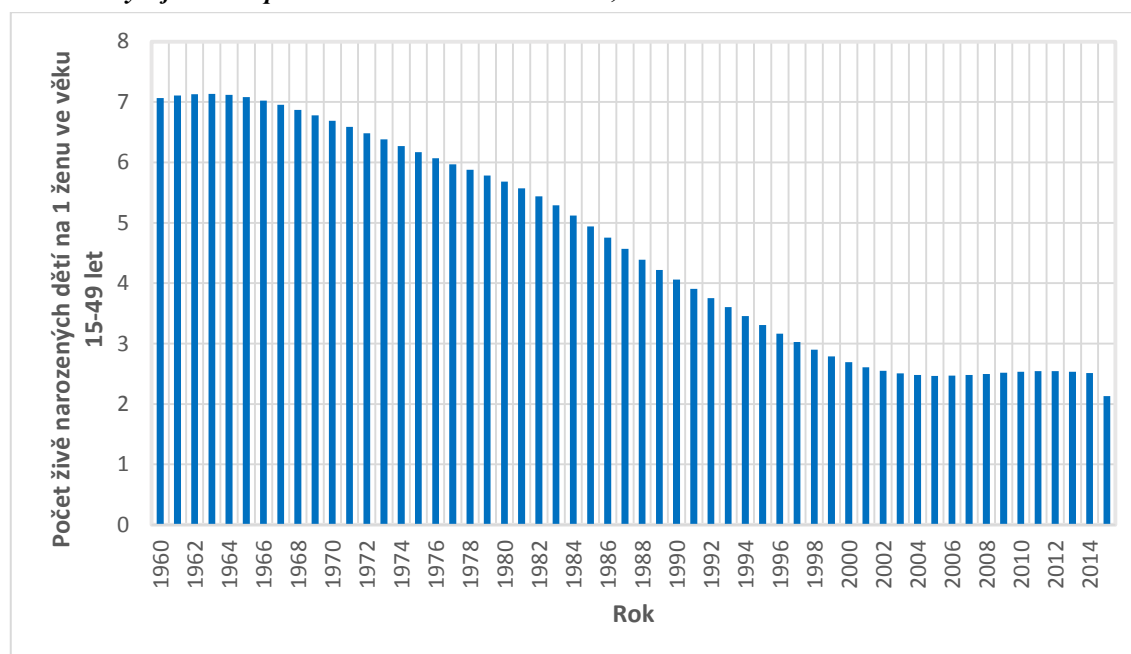
Stejně jako ostatní země, věková struktura Maroka svým tvarem připomíná pomezí stacionárního a progresivního typu věkové pyramidy, charakteristická je taktéž širokou základnou struktury, jež může být způsobena populačním momentem narůstajícího počtu žen v reprodukčním věku (obr. 15). Průběhem demografické revoluce Maroko spadá do stejného modelu stále probíhající přeměny jako Alžírsko (Tabutin, 2005).

Tab. 6: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Maroko, v %

Věková skupina	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0 – 14	45,0	48,2	44,1	46,4	43,8	59,8	40,1	37,5	34,1	31,0	28,7	27,9
15 – 49	44,9	42,4	39,1	43,8	45,5	32,4	48,3	50,7	54,2	55,4	55,6	54,4
50+	10,1	9,4	16,8	9,8	10,7	7,8	11,6	11,8	11,7	13,6	15,7	17,7

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 16: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Maroko

Zdroj: The World Bank, 2015a (do roku 2014); The World Factbook, 2015 (pro rok 2015)

Věkové rozložení populace se v průběhu analyzovaného období od roku 1960 do 2015 změnilo, na počátku období věková skupina 0 – 14 let a 15 – 49 let představovala shodný podíl 45 % z celkové populace, zbylé 10% zastoupení zbývalo nejstarší věkové skupině 50+. V roce

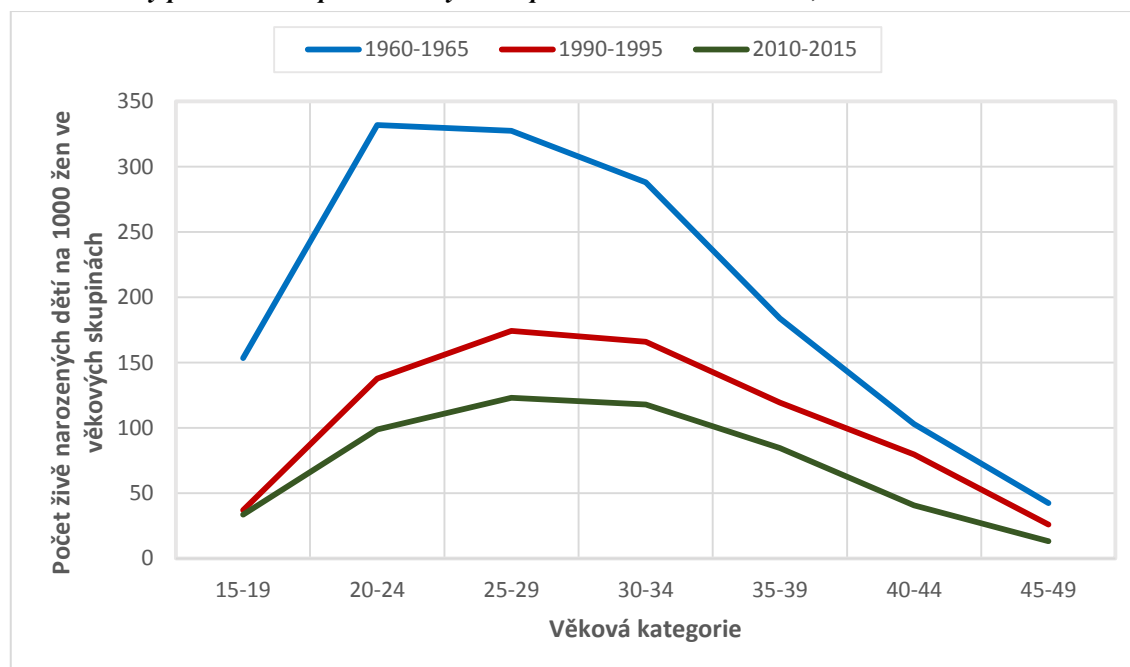
1985 byl zaznamenán výrazný nárůst věkové kategorie 0 – 14 let na 60 %, ovšem v roce 1990 došlo k poklesu podílu této kategorie na 40 % z celkové populace a stav se opět přiblížil stavu na počátku období. Od roku 1990 se vývoj jednotlivých věkových skupin začal měnit a v roce 2015 byla nejvíce zastoupenou kategorií věková skupina 15 – 49 let s 54% zastoupením z celkové populace, dětská složka zaznamenala pokles podílu na 28 % a naopak postreprodukční složka prošla nárůstem podílu osob na 18 % (tab. 6). Intenzita plodnosti v průběhu let 1960 až 2015 u Maroka výrazně klesala, z hodnoty 7,1 dítěte průměrně na jednu ženu v roce 1960 klesla až na hodnotu 2,1 dítěte na ženu v roce 2015. V průběhu let nebyla zaznamenána výrazná kolísání, od počátku období docházelo k plynulému poklesu až do roku 2002, ve kterém došlo k jeho zpomalení, následně v roce 2007 k velmi mírnému nárůstu hodnot (obr. 16).

Tab. 7: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maroko

Časové období	1960 – 1965	1965 – 1970	1970 – 1975	1975 – 1980	1980 – 1985	1985 – 1990	1990 – 1995	1995 – 2000	2000 – 2005	2005 – 2010	2010 – 2015
Průměrný věk matky při narození dítěte	29,2	29,2	29,6	29,9	30,5	31,1	31,1	30,6	30,4	30,4	30,4

Zdroj: UNDESA, 2015c

Obr. 17: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Maroko

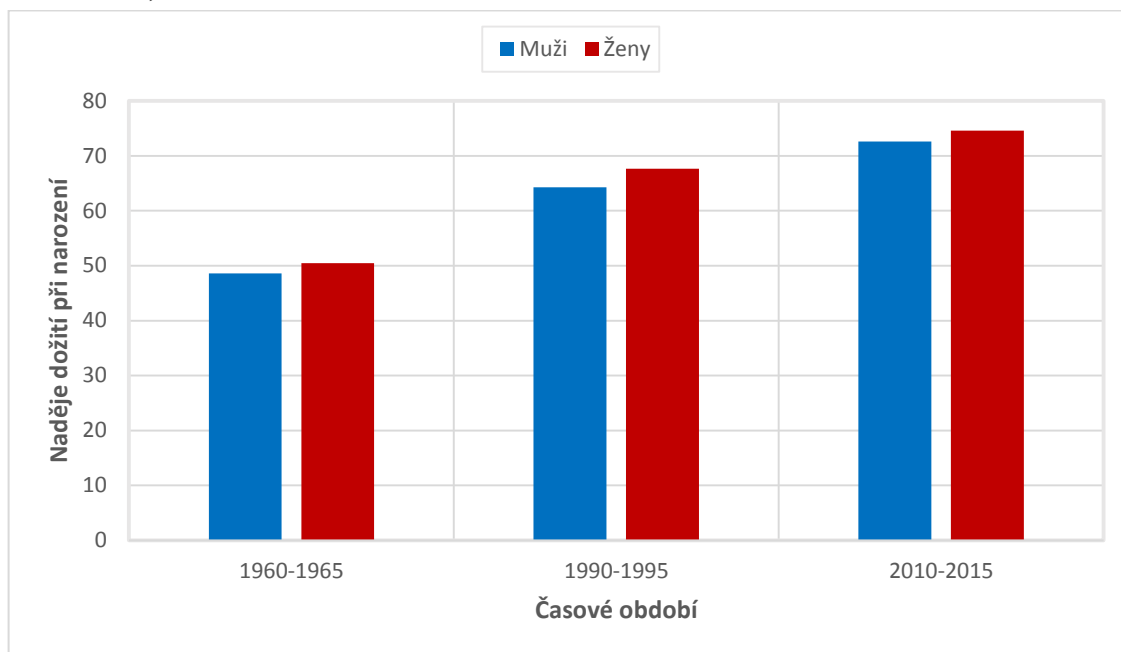

Zdroj: UNDESA, 2015c

Specifické míry plodnosti Maroka vypovídaly o změně časování plodnosti a posunu plodnosti do vyšších věkových kategorií, která byla současně doprovázena navyšováním průměrného věku matky při narození dítěte. V průběhu sledovaného období došlo k navýšení průměrného věku matky při narození dítěte přibližně o 1 rok, v letech 2010 – 2015 činil

přůměrný věk matky při narození dítěte 30,4 let (tab. 7). V časovém období 1960 – 1965 se nejvíce dětí rodilo ve věkové skupině 20 – 24 let, specifická míra plodnosti činila téměř 332 ‰, naopak pro časové období 1990 – 1995 a 2010 – 2015 byla plodnost nejvíce frekventovaná do věkové skupiny 25 – 29 let, kdy v druhém období byla hodnota specifické míry dané kategorie 174 ‰ a v posledním časovém období 123 ‰ (obr. 17).

Obr. 18: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Maroko

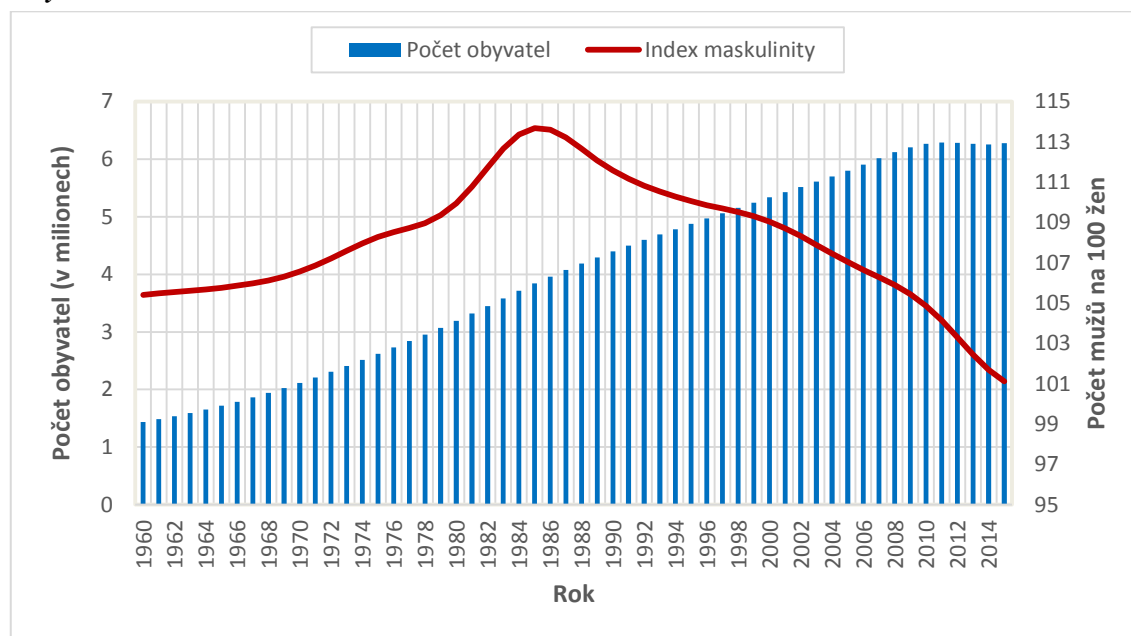

Zdroj: UNDESA, 2015d

Naděje dožití u Maroka od prvního sledovaného období narůstala, z hodnoty necelých 49 let pro muže a 50 let pro ženy v letech 1960 – 1965 vzrostla na hodnotu téměř 73 let pro muže a 75 let pro ženy v rozmezí let 2010 – 2015. Naděje dožití byla v každém období vyšší u žen, rozdíl se mírně měnil, největší rozdíl mezi pohlavími byl v naději dožití zaznamenán v časovém období 1990 – 1995, kdy představoval více než 3 roky, u ostatních časových úseků byl rozdíl naděje dožití mezi pohlavími kolem 2 let (obr. 18).

4.5 Populační vývoj Libye

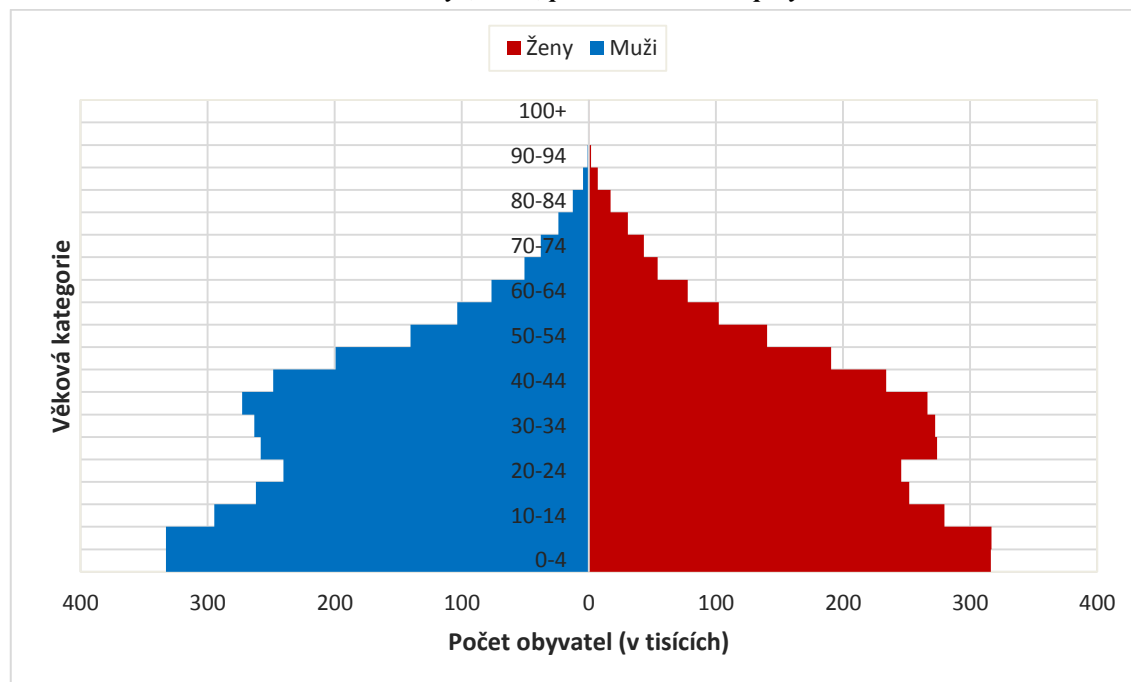
Obr. 19: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Libye

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

I přes značný populační růst, který byl v Libyi mezi lety 1960 – 2015 zaznamenán, je země v rámci členských států Maghrebu charakterizována jednou z nejmenších populací regionu. Od počátku sledovaného období se početní stav Libye plynule navyšoval až do roku 2011 z počátečního stavu obyvatelstva 1,4 milionu osob v roce 1960 vzrostl až na hodnotu 6,3 milionu osob v roce 2011. Od roku 2011 do konce časového období došlo k pozastavení populačního růstu, hodnoty se stabilizovaly a fluktovaly kolem 6,3 milionu osob. Za specifikum libyjské populace lze považovat převahu zastoupení mužského pohlaví v populaci, které nad ženskou složkou vždy v průběhu sledovaných let převažovalo. Index maskulinity činil v roce 1960 více než 105 mužů na 100 žen, do roku 1985 index plynule vzrůstal a dosáhl svého maxima, které představovalo necelých 114 mužů na 100 žen, od roku 1985 index maskulinity klesal, v roce 2015 došlo téměř k vyrovnání pohlaví a index maskulinity činil 101 mužů na 100 žen (obr. 19).

Libye svým průběhem demografické revoluce spadá pod stejný model jako Maroko a Alžírsko. Demografická revoluce v zemích stále probíhá (Tabutin, 2005). Věková struktura Libye byla charakteristická širokou základnou a vysokým počtem osob v nejmladší věkové skupině 0 – 4 let (obr. 20). Celkově se podíl dětské složky 0 – 14 let z celkové populace od roku 1960 snížil z hodnoty 42 % na 30 % v roce 2015. Naopak k nárůstu v průběhu sledovaného období došlo u podílů osob věkové skupiny 15 – 49 let, který vzrostl ze 47 % v roce 1960 na 55 % osob z celkové populace v roce 2015. U kategorie 50+ od počátku do konce období došlo z podílu 12 % v roce 1960 k nárůstu na 15 % v roce 2015 (tab. 8).

Obr. 20: Pohlavně věková struktura Libye, 2015, pětileté věkové skupiny**Zdroj:** UNDESA, 2015b**Tab. 8: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Libye, v %**

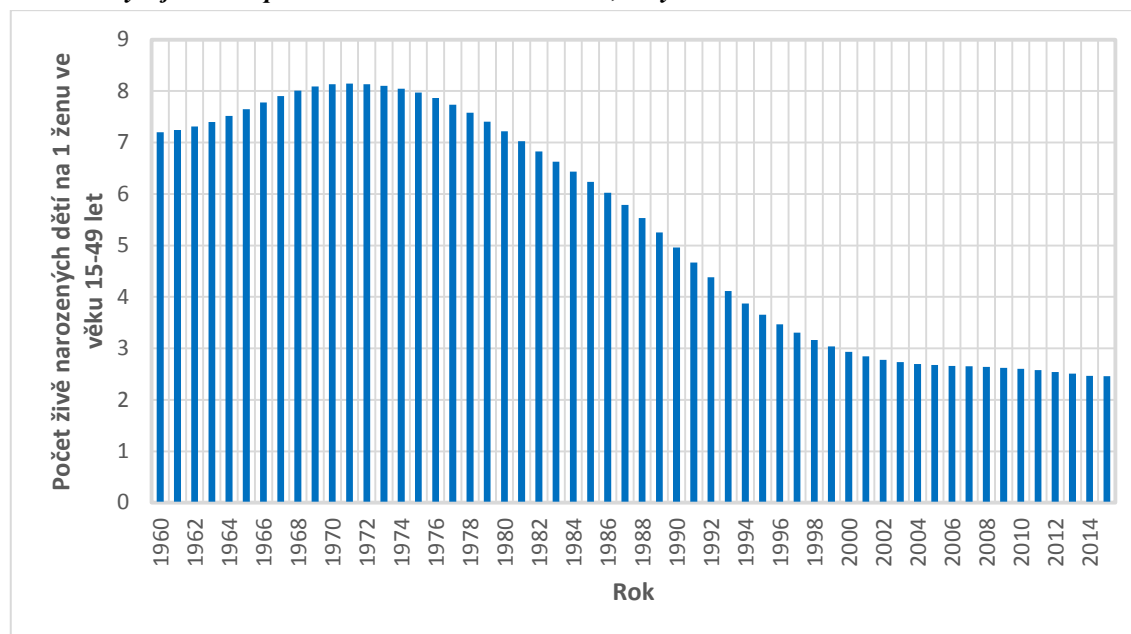
Věková skupina	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0 – 14	41,7	43,8	42,6	47,9	47,8	62,6	41,7	37,3	33,0	29,4	28,9	29,9
15 – 49	46,6	45,4	40,1	42,1	42,3	30,7	48,1	51,9	55,7	58,8	58,7	55,4
50+	11,7	10,8	17,3	10,0	9,9	6,7	10,2	10,8	11,3	11,8	12,4	14,7

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Vývoj plodnosti není od počátku sledovaného období totožný s vývojem předešlých analyzovaných členských států Maghrebu. Od roku 1960 nedocházelo k poklesu úhrnné plodnosti, naopak prvních 11 let sledovaného období, tedy až do roku 1971, intenzita plodnosti rostla. Z průměrné hodnoty 7 dětí na ženu v roce 1960 došlo k nárůstu na 8 dětí na ženu v roce 1971. Od roku 1971 docházelo v Libyi k plynulému klesání úhrnné plodnosti, v roce 2015 se živě rodilo 2,5 dítěte na ženu (obr. 21). S poklesem intenzity plodnosti došlo i ke změně časování plodnosti. Libye byla státem, který zaznamenal nejvyšší nárůst průměrného věku matky při narození dítěte. Z hodnoty 29,4 let v letech 1960 – 1965 se navýšila až na necelých 33 let v posledním časovém období (tab. 9). První období 1960 – 1965 bylo charakteristické nejčastější plodností ve věkové skupině 25 – 29 let, kde míra specifické plodnosti činila 373 ‰, naopak plodnost mladých dívek ve věku 15 – 19 let byla na nízké úrovni, průměrně z 1000 dívek rodilo 119 dívek. V obdobích 1990 – 1995 a 2000 – 2015 byla plodnost nejvíce časována

ve věkové skupině 30 – 34 let, pro druhé období dosahovala hodnota specifické míry plodnosti v dané věkové skupině 236 ‰, v třetím období 146 ‰ (obr. 22).

Obr. 21: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Libye

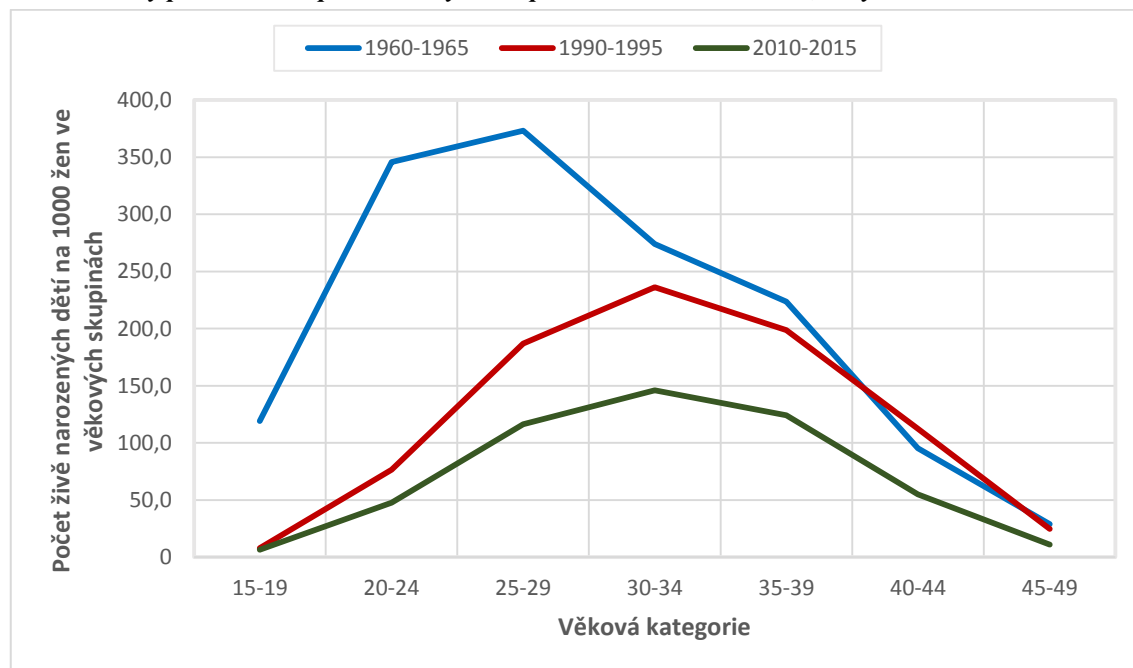
Zdroj: The World Bank, 2015a (do roku 2014); The World Factbook, 2015 (pro rok 2015)

Tab. 9: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Libye

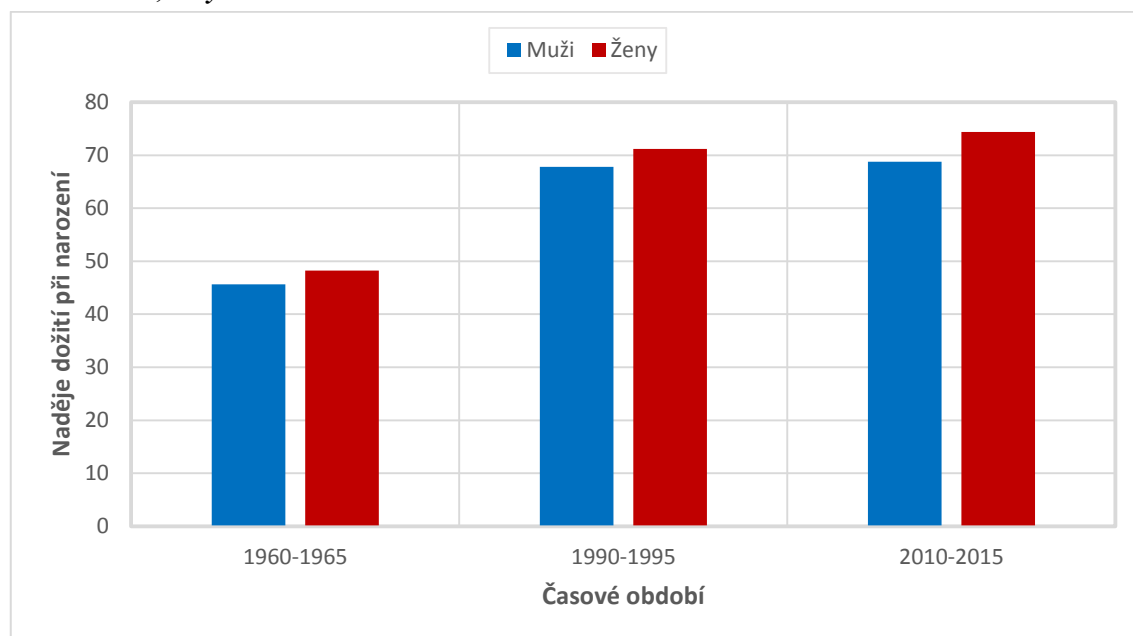
Časové období	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
	– 1965	– 1970	– 1975	– 1980	– 1985	– 1990	– 1995	– 2000	– 2005	– 2010	– 2015
Průměrný věk matky při narození dítěte	29,4	29,4	29,4	30,4	31,3	32,2	33,3	33,3	32,9	32,9	32,9

Zdroj: UNDESA, 2015c

Od časového období 1960 – 1965 docházelo k navyšování naděje dožití u obou pohlaví, zároveň docházelo k navyšování rozdílu mezi mužskou a ženskou nadějí dožití. Pro první období byla charakteristická naděje dožití u mužů necelých 46 let, u žen 48 let. V nejaktuálnějším sledovaném období 2010 – 2015 byla již mužská naděje dožití necelých 69 let, ženská naděje dožití vzrostla na hodnotu více než 74 let. Rozdíl mezi jednotlivými složkami se za sledované období téměř dvojnásobil, původně činil necelé tři roky, na konci časové řady tomu bylo již téměř 6 let (obr. 23).

Obr. 22: Míry plodnosti žen podle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Libye

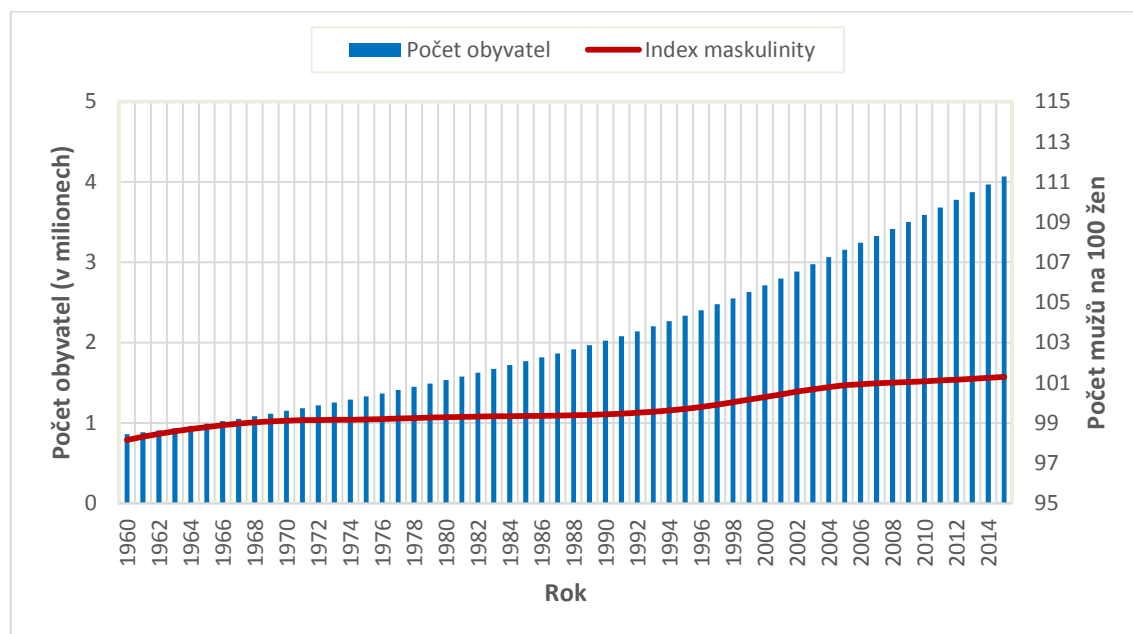
Zdroj: UNDESA, 2015c

Obr. 23: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Libye

Zdroj: UNDESA, 2015d

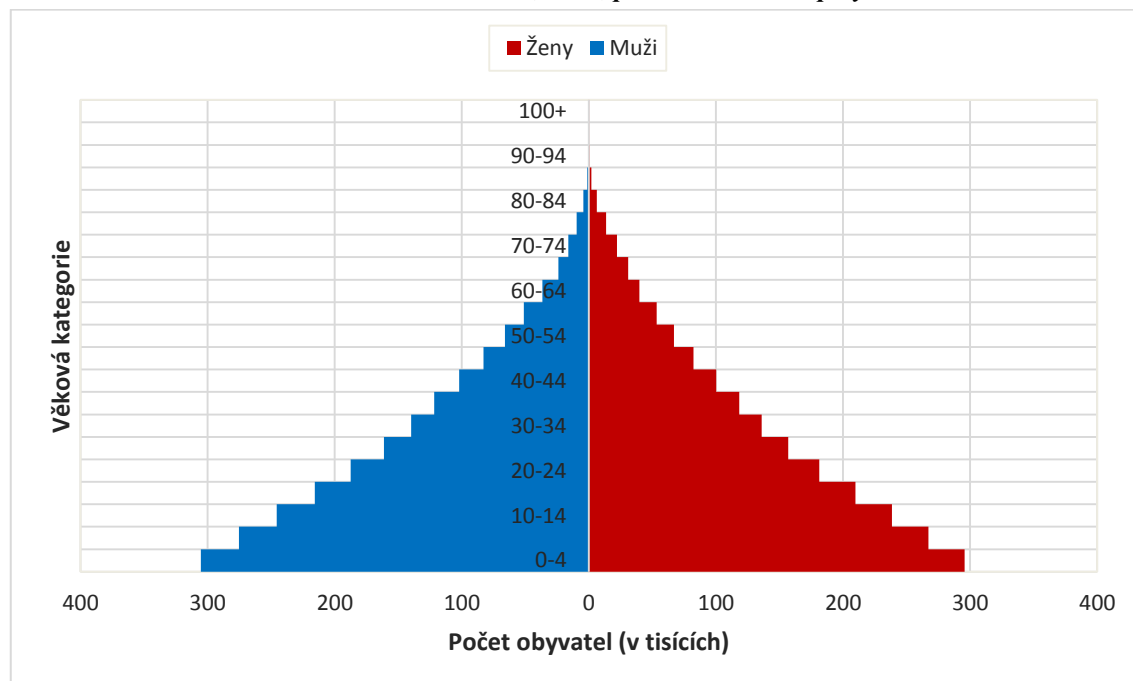
4.6 Populační vývoj Mauritánie

Obr. 24: Vývoj počtu obyvatel a index maskulinity od roku 1960 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, Mauritánie

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Obr. 25: Pohlavně věková struktura Mauritánie, 2015, pětileté věkové skupiny

Zdroj: UNDESA, 2015b

Mauritánie se svým demografickým vývojem oproti ostatním členským státům Maghrebu výrazně liší. Počet obyvatel v zemi se od roku 1960 do roku 2015 téměř lieárně navyšoval. Mauritánie je jedinou zemí, ve které na počátku období v roce 1960 žilo méně než milion osob,

konkrétně 858 tisíc osob, hranice milionového zastoupení byla překročena v roce 1966, v roce 2015 náleželo zemi více než 4 miliony osob. Zastoupení dle pohlaví se v zemi v průběhu let výrazně nezměnilo, index maskulinity od roku 1960 narůstal, do roku 1991 bylo pro zemi charakteristické mírné převýšení žen nad muži s hodnotou indexu 98 až 99 mužů na 100 žen, v letech 1992 – 2001 bylo zastoupení dle pohlaví v populaci vyrovnané, od roku 2002 začaly převyšovat muži a index maskulinity činil 101 mužů na 100 žen (obr. 24).

Věková struktura Mauritánie představuje progresivní typ věkové pyramidy, který je charakteristický pro rozvojové země, v nichž prozatím nezačala demografická revoluce (Kalibová, 1997). Věková pyramida Mauritánie se pro rok 2015 značila velice širokou základnou struktury, která vypovídá o vysoké plodnosti a velkém zastoupení nejmladší věkové kategorie 0 – 4 let, s postupnými věkovými kategorie docházelo v populaci k pravidelnému úbytku osob (obr. 25). I přesto, že Mauritánii náleží podoba progresivního typu věkové struktury, demografická revoluce byla již započata, ale prozatím probíhá velmi pomalým tempem (Tabutin, 2005). Věkové rozložení populace se dle podílů ku celkové populaci od roku 1960 do roku 2015 mírně změnilo, v roce 1960 byla dětská složka 0 – 14 let se 45% podílem téměř vyrovnaná s osobami v reprodukčním věku, které náleželo 46 % osob z celkové populace. Do roku 2015 došlo k navýšení počtu osob v reprodukční složce na 49 % osob z celkové populace, naopak dětská složka propadla na hodnotu 40 % ku roku 1960. Nejstarší věková skupina 50+ se výrazně nezměnila, od počátku období došlo z podílu 9 % osob z celkové populace k nárůstu na 11% zastoupení osob v daném věku v roce 2015 (tab. 10).

Tab. 10: Vývoj podílu osob ve věkových skupinách, vybrané roky od roku 1960 do 2015 (vždy k 1. 7. daného roku), Mauritánie, v %

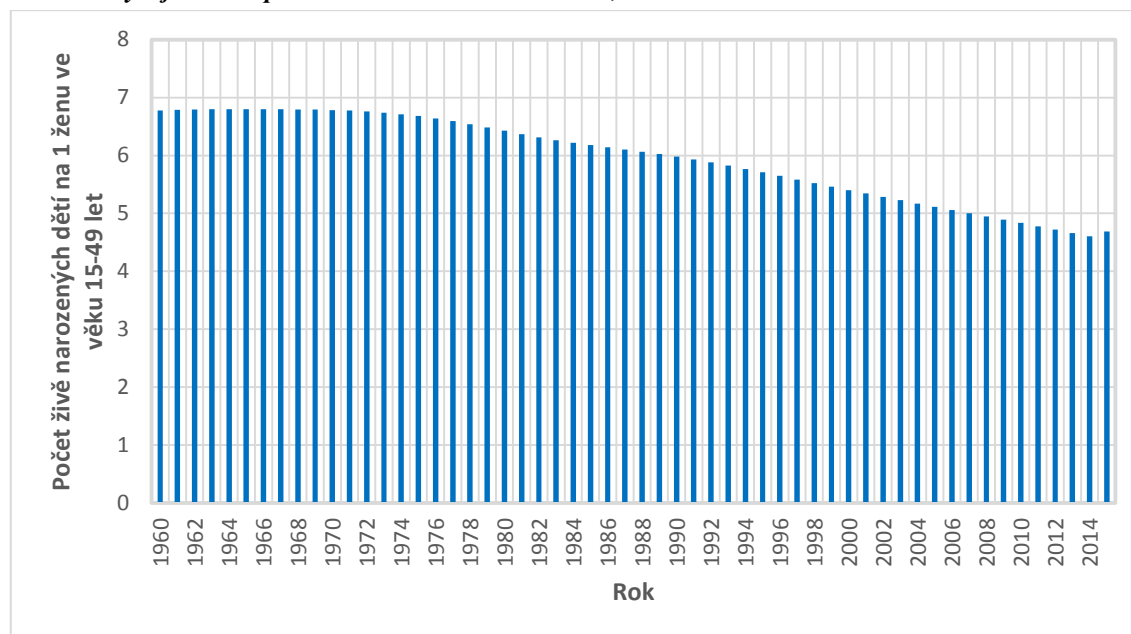
Věková skupina	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015
0 – 14	44,6	45,6	42,6	45,8	45,3	63,5	44,6	43,9	42,9	41,7	41,0	40,0
15 – 49	46,3	44,9	40,9	44,2	44,6	29,8	45,4	46,3	47,4	48,5	48,7	49,1
50+	9,1	9,5	16,4	10,0	10,1	6,7	10,0	9,9	9,7	9,8	10,3	10,9

Zdroj: UNDESA, 2015b; vlastní výpočet

Plodnost Mauritánie se v průběhu celého sledovaného období držela na velice vysokých hodnotách. Mauritánie nebyla charakteristická vysokou plodností pouze na začátku sledovaného období, ale zároveň i na konci období, i přes zaznamenaný pokles intenzity plodnosti v průběhu let se úhrnná plodnost v roce 2015 držela vysoko nad hranicí prosté reprodukce, v roce 2015 se živě narodilo průměrně téměř 5 dětí na ženu. Od roku 1960 došlo k malému poklesu z hodnoty necelých 7 dětí na ženu (obr. 26). Změna časování plodnosti v Mauritánii prozatím neproběhla. Průměrný věk matky při narození dítěte znamenal od počátku sledovaného období do konce období ve srovnání s ostatními členskými státy pouze velmi mírný nárůst o 0,5 roku, v prvním sledovaném období činil 30 let, v letech 2010 - 2015 se navýšil na 30,5 let (tab. 11). Ve všech sledovaných obdobích 1960 – 1965, 1990 – 1995 a 2000 – 2015 byla vždy věkovou skupinou

s nejvyšší plodností kategorie 25 – 29 let, jako druhá se řadila věková kategorie 30 – 34 let, poměrně vysoká plodnost byla zaznamenána i v mladší věkové skupině 20 – 24 let (obr. 27).

Obr. 26: Vývoj úhrnné plodnosti od roku 1960 do 2015, Mauritánie

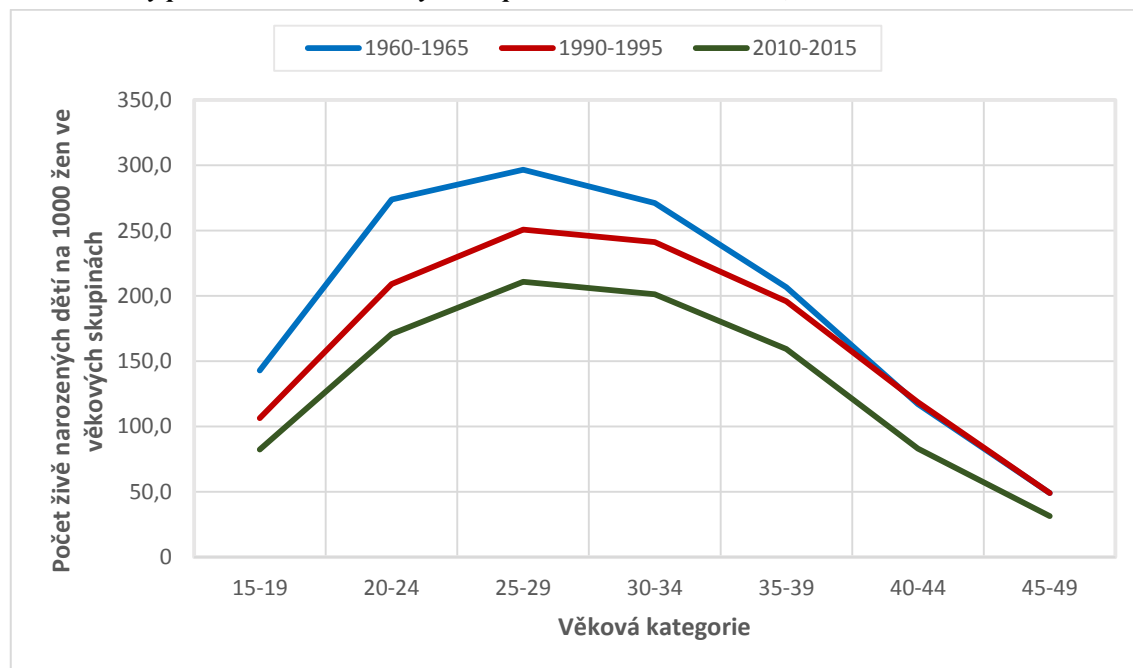
Zdroj: The World Bank, 2015a (do roku 2014); The World Factbook, 2015 (pro rok 2015)

Tab. 11: Průměrný věk matky při narození dítěte v časových obdobích od roku 1960 do 2015, Mauritánie

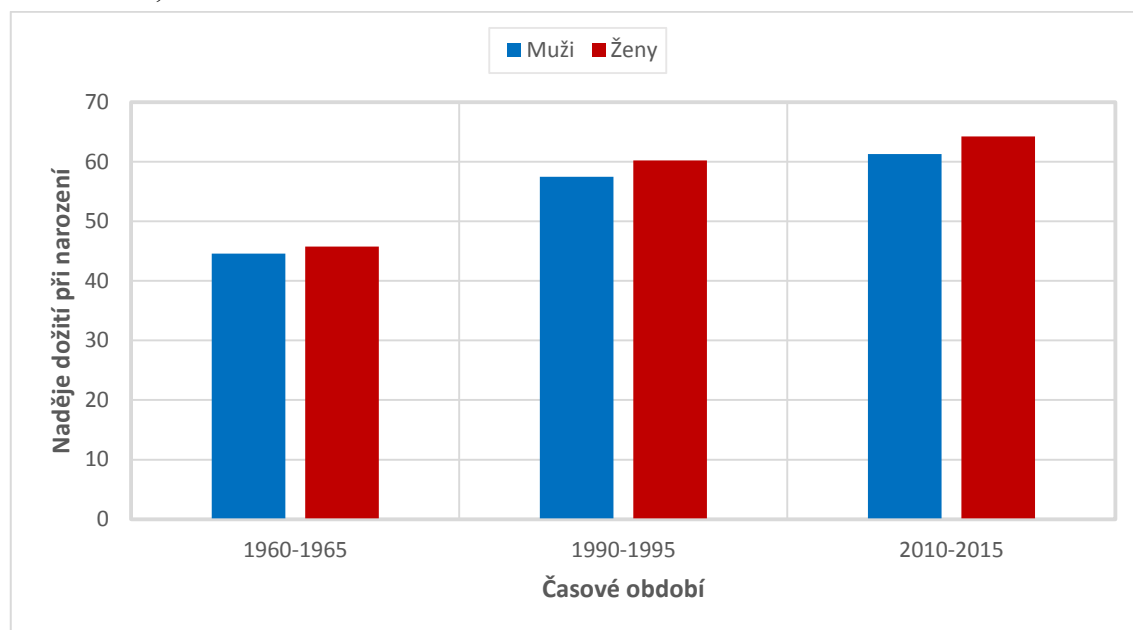
Časové období	1960 – 1965	1965 – 1970	1970 – 1975	1975 – 1980	1980 – 1985	1985 – 1990	1990 – 1995	1995 – 2000	2000 – 2005	2005 – 2010	2010 – 2015
Průměrný věk matky při narození dítěte	30,0	30,2	30,4	30,5	30,6	30,7	30,8	30,7	30,6	30,5	30,5

Zdroj: UNDESA, 2015c

V průběhu sledovaných let došlo ke zlepšení úmrtnostních poměrů, které se odrazily v navýšení naděje dožití u obou pohlaví. V časovém období 1960 – 1965 byla naděje dožití u mužů necelých 45 let, u žen necelých 46 let. Během sledovaného období se hodnoty naděje dožití změnily na 61 let u mužů a 64 let u žen. Rozdíly mezi nadějí dožití mužů a žen se v období 1960 – 1965 navýšily, původní rozdíl mezi pohlavími na začátku období představoval málo přes 1 rok, v letech 2010 – 2015 byl rozdíl téměř 3 roky (obr. 28).

Obr. 27: Míry plodnosti žen dle věkových skupin od roku 1960 do 2015, Mauritánie

Zdroj: UNDESA, 2015c

Obr. 28: Průměrná naděje dožití při narození dle pohlaví ve vybraných časových obdobích od roku 1960 do 2015, Mauritánie

Zdroj: UNDESA, 2015d

Kapitola 5

Migrace zemí Maghrebu

5.1 Emigrace z Maghrebu

Země Maghrebu jsou se Středozezemními evropskými zeměmi výrazně migračně propojeny již po několik století. R. J. Reid označuje vztahy Severní Afriky s Evropou za dávné a komplikované, kdy došlo nejen k ekonomickému obchodnímu propojení, propojení vztahů na kulturní úrovni, vzájemnému ovlivnění, ale i souvisejícímu nepochopení. Obzvláště Severní Afrika se vyznačovala hluboce zakořeněnými vztahy s jižní Evropou, tato první propojení patřila k historicky starším, než jimi byly například kontakty Jižní a Severní Ameriky s Evropou (Reid, 2011). Vztah Evropy a Afriky vystihl už v roce 1920 T. G. Masaryk s kolektivem (Masaryk, Kessler, 2016) a zdůraznil, že již dávno se Afrika stala součástí Francie a Velké Británie.

Důvodů hlavního pohybu obyvatelstva mezi Severní Afrikou a Evropou je mnoho, proměnlivost a rozmanitost těchto důvodů lze vysvětlovat historickým vývojem a koloniální historií. Mezi první události ovlivňující pohyb obyvatelstva lze řadit například obchod s otroky, kolonialismus, násilné konflikty, chudobu (Moravcová, 2014). Castles a kolektiv zdůrazňovali především dominantnost ekonomické migrace, pod kterou lze řadit osoby prchající před násilím, a nebo migranty, kteří se stěhují z důvodu ekonomického kolapsu země způsobující úpadek životy (Castles, Haas, Miller, 2014).

Pracovní migrace byla stejně jako dnes, tak i v minulosti, jedním z hlavních důvodů podmiňující migraci, ať už šlo o formu nucené či nenucené migrace. Příkladem je budování dřívejší turecké Otománské říše. Vládní postoj, politická nestabilita a zároveň vnitřní konflikty regionu způsobily vysoké emigrační proudy ze Severní Afriky a zpět, především Alžířané poskytovaly Turkům pracovní sílu například v podobě vojenské výpomoci (Castles, Haas, Miller, 2014). Postkoloniální období 60. let 20. století bylo charakteristické robustním nárůstem pracovní emigrace do Evropy, které bylo typické především ze zemí Maghrebu a nejčastějšími cílovými zeměmi byly evropské země Francie, Německo, Nizozemsko a Belgie. Důvodem této emigrace byla vysoká poptávka po nekvalifikované práci (Moravcová, 2014). Poválečné období bylo časovým úsekem, kdy Evropou probíhala správa škod a levná pracovní síla byla přijímána. V případě Tuniska a Maroka šlo o nové typy

emigračních proudů, Alžíráné měli s pracovní migrací již dřívější zkušenosti výše zmíněné na příkladu Otománské říše.

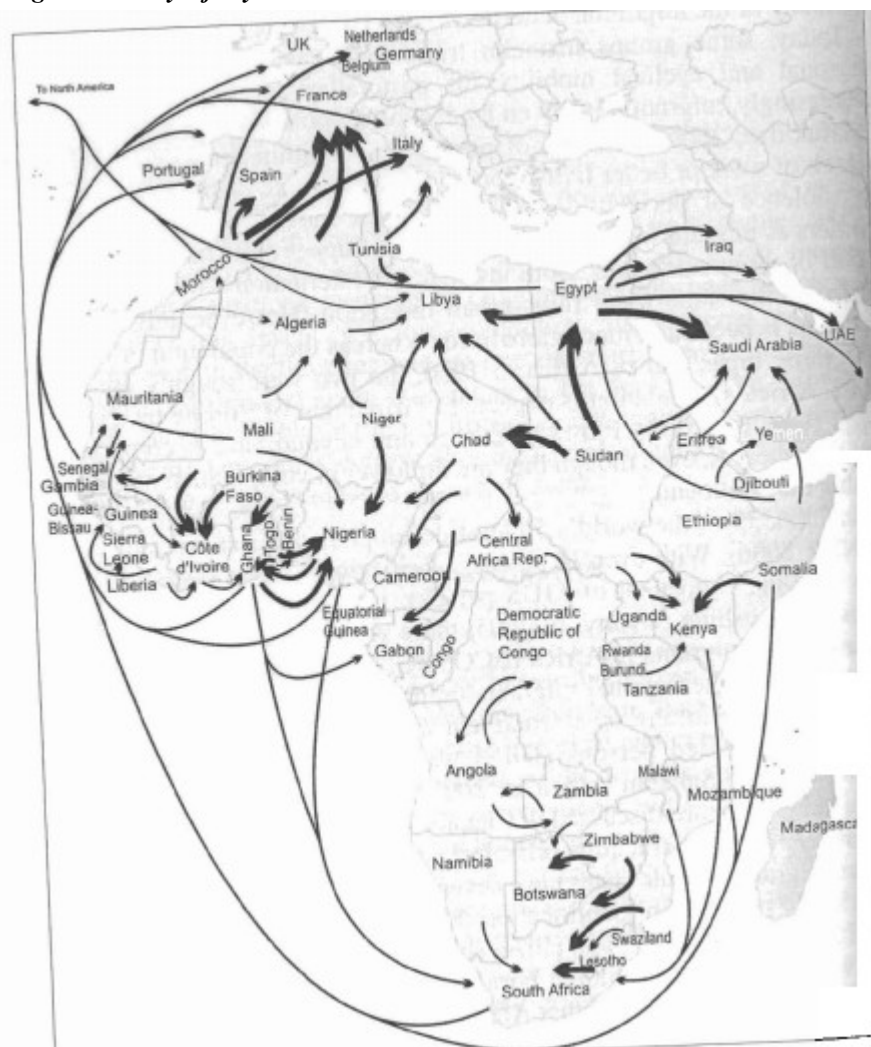
Po velkém boomu pracovní emigrace v 60. a 70. letech 20. století začalo docházet k mírnému zpomalení pracovní emigrace a objevoval se nový aspekt spojování rodin. Emigrace byla na vysokých hodnotách v daném období udržena právě pomocí zmíněného trendu spojování rodin. Nové migrační trendy 70. let byly podmíněny zavedením restriktivních politik a stále více se pracovní migrace měnila v migraci žadatelů o azyl a migraci za účelem již zmíněného slučování rodin (Kačerová, Langhamrová, 2008). Z hlediska demografického je trend spojování rodin považován za významný, bezpochyby v populaci emigračních i imigračních zemí působil zřetelný demografický rozdíl, jak mezi pohlavím, i ve věkovém zastoupení populace.

Mezi nejsilnější migrační proud ze zemí Maghrebu v posledních letech patřila emigrace do Francie, další slabší proudy směřovaly do Itálie, Španělska, Německa, Belgie, Nizozemska, na Kanárské ostrovy a Maltu. Největší pozornost náležela zemím, které leží v nejbližší vzdálenosti s pobřežím Středozemního moře. Tyto migrační proudy vycházely ze všech zemí Maghrebu, ale převážně z Tuniska, Maroka a Alžírsko (obr. 29). Vysokými hodnotami emigrace se vyznačovala také Libye, která byla ale svým postavením specifická. Libye se stala prostředníkem a mezidestací pro emigranty ze Subsaharské Afriky. Přitažlivost země pro imigranty byla velkým podílem způsobena bývalým libyjským vůdcem Muammarem Kaddáfim, který podporoval imigranty ze Subsaharské Afriky a vítal je ve své zemi s nabídkami práce (Moravcová, 2014). Obecně jsou země Maghrebu často subsaharskými emigranty vnímány jako mezidestace či zastávka pro emigraci do Evropy. Pro některé emigranty však může jít o konečnou stanici na původně smyšlené cestě. Nejvýznamnější meziregion pro emigraci do Evropy představuje zmíněná Libye, přes kterou cestuje 70 – 80 % všech emigrantů, 20 – 30 % putuje přes Maroko a Alžírsko (Haas, 2006). Hlavním migračním průchodem ze zmíněných zemí Severní Afriky do Evropy se pro nelegální emigranty stala cesta přes Středozemní moře, kterou mnohdy byli ochotni absolvovat i přes silnou hrozbu nebezpečí mořských plaveb (UNHCR, 2016).

Jak z historického hlediska i současného pohledu hrály v emigraci klíčovou roli vnitřní válečné konflikty, nestabilní politická situace a etnické nepokoje států, které jsou v zemích Maghrebu velmi časté. Významnou událostí posledních let byla především vlna revoluce a nepokojů označována jako „Arabské jaro“, k jejímuž vyvrcholení došlo v roce 2011 (Bommes, Fassmann, Sievers, 2014). Počátky Arabského jara byly zaznamenány v roce 2010 právě v Tunisku, následně se rozšířily do celého arabského světa, způsobená revoluce zapříčinila smrt tisíce osob a další miliony lidí donutila k emigraci a opuštění vlastních domovů. I přes to, že revoluce započala v Tunisku, následně se v této zemi a zároveň i v Egyptě situace poměrně zlepšila, naopak Libye a Syrie se potýkaly se silnějšími násilnými konflikty, které způsobily růst uprchlictví (Castles, Haas, Miller, 2014). Ozbrojené konflikty, války a pronásledování byly hlavním důvodem pro nelegální emigraci a utíkání ze zemí svého

původu. Nucené vysídlení z oblastí původu se odrazilo ve statistikách uprchlíků, které každým rokem rostou (UNHCR, 2015b).

Obr. 29: Migrační trendy Afriky

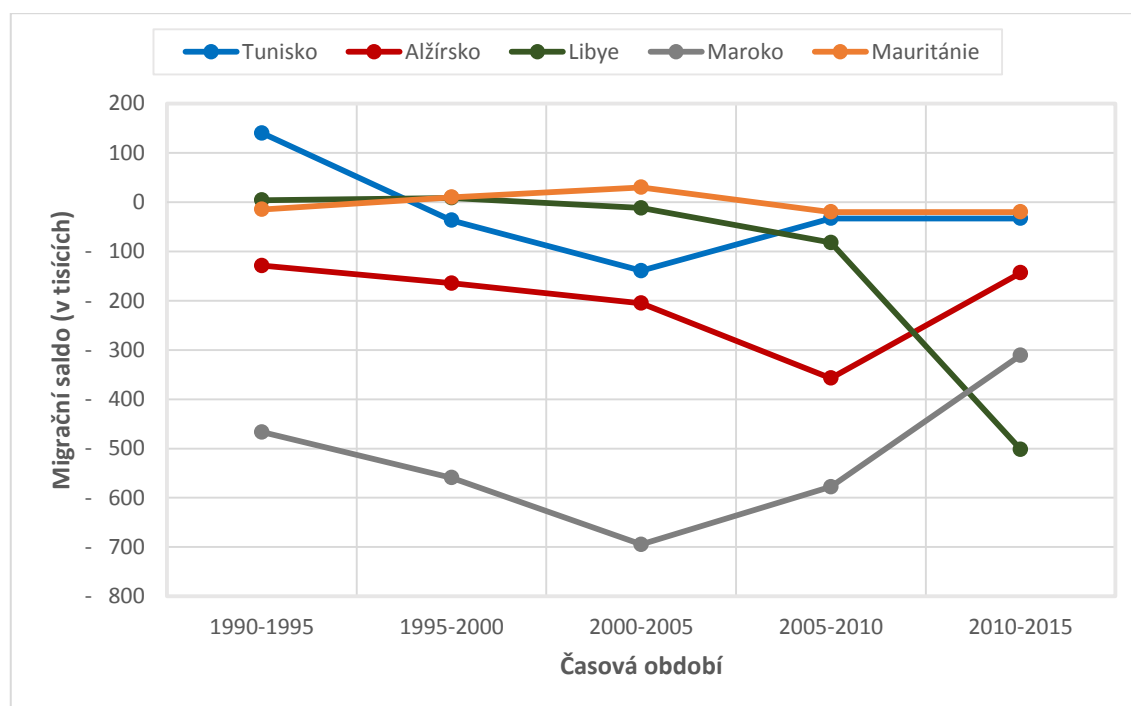

Zdroj: Castles, Haas, Miller, 2014

Jednotlivé státy Maghrebu se dle hodnot migračního salda v průběhu období od roku 1990 do roku 2015 výrazně odlišují (obr. 30). Obecně nejvyšší migrační ztráty byly zjištěny v Maroku, nejvyšší záporná hodnota byla v zemi zaznamenána mezi lety 2000 – 2005 s hodnotou téměř 700 tisíc, poté docházelo k mírnému navyšování hodnoty a migrační ztráta se snížila, v období 2010 – 2015 činila kolem 300 tisíc, tedy nejméně za celé období. Druhou zemí, které náležely nejvyšší migrační ztráty v průběhu analyzovaného období, bylo Alžírsko. V Alžírsku byla nejvyšší migrační ztráta zaznamenána mezi lety 2005 – 2010 a v období se pohybovala kolem necelých 400 tisíc. Dle vývoje migračního salda byly v zemích v průběhu let zaznamenány změny a výkyvy. Jedinou zemí, jejíž vývoj byl téměř konstantní a hodnoty fluktovaly pouze v malém rozpětí, byla Mauritánie. Naopak Libye byla jediným státem, jenž v průběhu sledovaného období zaznamenal výrazné snížení hodnot migračního salda, které započalo mezi lety 2005 – 2010. Z migračního přírůstku s hodnotou migračního salda kolem

4 tisíc v letech 1990 – 1995 bylo dosaženo migrační ztráty kolem 500 tisíc osob v nejaktuálnějším období 2010 – 2015. Poslední analyzovanou zemí bylo Tunisko, u něhož byl vývoj hodnot kolísavý. Migračním přírůstkem bylo charakteristické pouze období 1990 – 1995, poté všechna následující pětiletá období představovala propad do záporných hodnot migračního salda, migrační ztráta byla nejvyšší v letech 2000 – 2005 s hodnotou více než 100 tisíc osob. Od období 2000 – 2005 započalo snižování migračních ztrát, nicméně hodnoty je stále potvrzovaly a nezměnily se v migrační přírůstky (obr. 30).

Obr. 30: Souhrnné migrační saldo zemí Maghrebu dle pětiletých časových období od roku 1990 do 2015

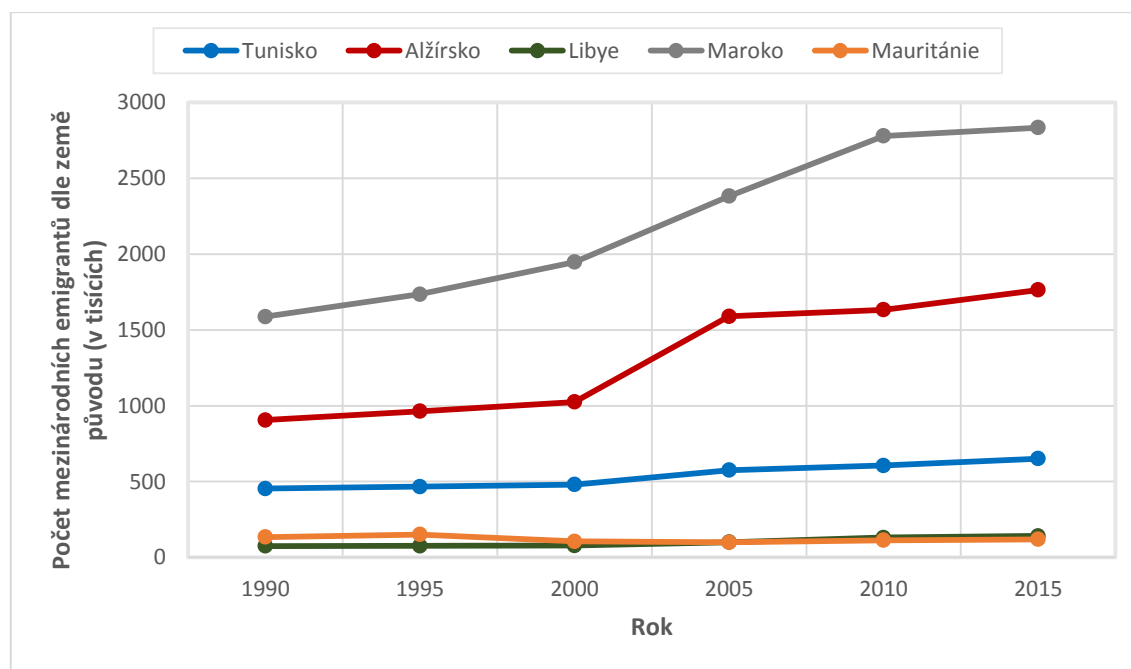
Pozn.: Migrační saldo = souhrnné migrační saldo za časová období, nejde o průměrnou hodnotu

Zdroj: UNDESA, 2015f

Poněvadž jsou hodnoty migračního salda ovlivňovány jak absolutním počtem vystěhovalých, tak zároveň i absolutními hodnotami přistěhovalých, v následující části byla analýza zaměřena na zhodnocení emigrace obyvatel ze zemí Maghrebu (obr. 31). Nejvyšší hodnoty mezinárodní emigrace v průběhu celého sledovaného období byly zjištěny pro Maroko, u něhož byl zaznamenán plynulý nárůst hodnot. Z hodnoty 1, 5 milionu kumulativního počtu mezinárodních emigrantů v roce 1990 došlo k vzrůstu na necelé 3 miliony příslušných osob v roce 2015, nehledě na předchozí období se mezi roky 1990 a 2015 tedy celkem vystěhovalo 1,5 milionu osob z Maroka. Druhou zemí s nejvyššími hodnotami mezinárodní emigrace bylo Alžírsko, které obdobně jako Maroko zaznamenalo plynulý dlouhodobý nárůst hodnot z necelého milionu mezinárodních emigrantů v roce 1990 na téměř 2 miliony v roce 2015. Třetí příčka nejvyšší mezinárodní emigrace z Maghrebu náležela Tunisku, jehož počty mezinárodních emigrantů se v průběhu let změnily jen málo. Rokem 2000 započalo zřetelnější narůstání mezinárodní emigrace ze země. Jak bylo uvedeno, v letech 2000 – 2005 zaznamenalo Tunisko

nejvyšší migrační ztrátu, je zřejmé, že se v daném období mimo nárůstu mezinárodní emigrace ze země na migrační ztrátě podílelo i snížení počtu přistěhovalých do země. Mezi země s nejnižší mezinárodní emigrací lze řadit Mauritánii a Libyi. Z Mauritánie bylo v roce 1990 zaznamenáno 134 tisíc kumulativního počtu mezinárodních emigrantů, mezi lety 1995 – 2005 se hodnoty snižovaly, v následujících letech opět rostly, i přes zaznamenaný nárůst byl objem emigrantů v roce 2015 nižší, nežli na počátku sledovaného období, hodnota činila 119 tisíc mezinárodních emigrantů ze země, data naznačují, že se mauritánské emigranti v průběhu analyzovaného období navraceli zpět do země původu. Nezbytné je zmínit také situaci Libye. I přesto, že je v rámci Maghrebu řazena mezi státy s nejnižší mezinárodní emigrací ze země, tak se její kumulativní počet mezinárodních emigrantů od počátku období plynule navyšoval, z hodnoty 75 tisíc emigrantů v roce 1990 došlo k téměř dvojnásobnému navýšení na hodnotu 142 tisíc daných osob. Specifické bylo pro Libyi nejaktuálnější období 2010 – 2015, které v porovnání s ostatními lety zaznamenalo výraznou migrační ztrátu, která byla ale současně doprovázena nejvyšším počtem mezinárodních emigrantů ze země, analýza poukazuje na význam snížení přistěhovalců do země (obr. 30, 31).

Obr. 31: Počet mezinárodních emigrantů dle země původu ve vybraných letech od 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku

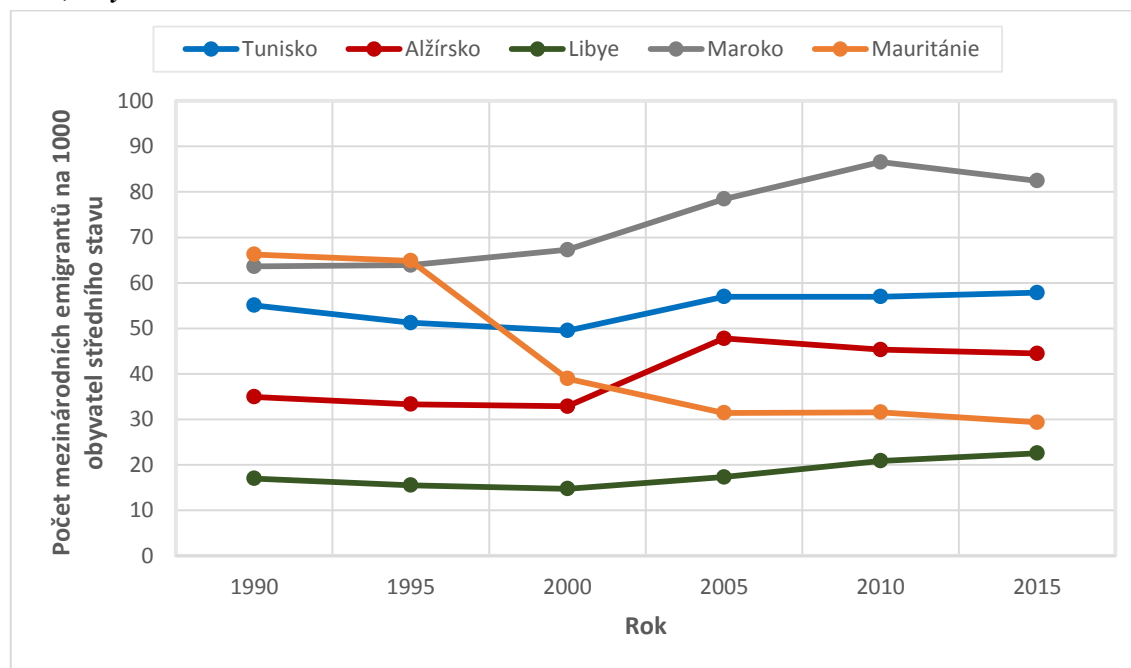

Zdroj: UNDESA, 2015e

Porovnání intenzity mezinárodní emigrace vzhledem k velikosti dané populace poukázalo mírně odlišné trendy, nežli analýza absolutního počtu a migračního salda (obr. 32). Největší intenzita emigrace byla stejně jako nejvyšší migrační ztráta a nejvyšší absolutní počet mezinárodních emigrantů zaznamenána opět u Maroka. Změnu lze spatřit mezi Tuniskem a Alžírskem. Dle hodnot hrubé míry mezinárodní emigrace se Tunisko výrazně posunulo před Alžírsko, které dle kumulativního počtu mezinárodních emigrantů zastávalo příčku před

Tuniskem. Je zřejmé, že je mezinárodní emigrace vzhledem k populační velikosti významnější v případě Tuniska. Taktéž Mauritánie dle intenzity mezinárodní emigrace změnila své postavení v rámci států Maghrebu, první dvě časová období 1990 a 1995 byla dokonce zemí s nejvyšší intenzitou mezinárodní emigrace, následně došlo mezi roky 1995 – 2005 k výraznému poklesu, od roku 2005 hodnoty hrubé míry emigrace zůstaly téměř neměnné (obr. 32).

Obr. 32: Hrubá míra mezinárodní emigrace dle země původu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů

Zdroj: UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Tab. 12: Podíl emigrantů původem z Maghrebu v Evropě ku celkovému počtu emigrantů z Maghrebu (v %)

Rok	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Podíl emigrantů původem z Maghrebu žijících v Evropě ku celkovému počtu emigrantů z Maghrebu (v %)	83,9	83,3	84,7	87,6	87,4	86,9

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů

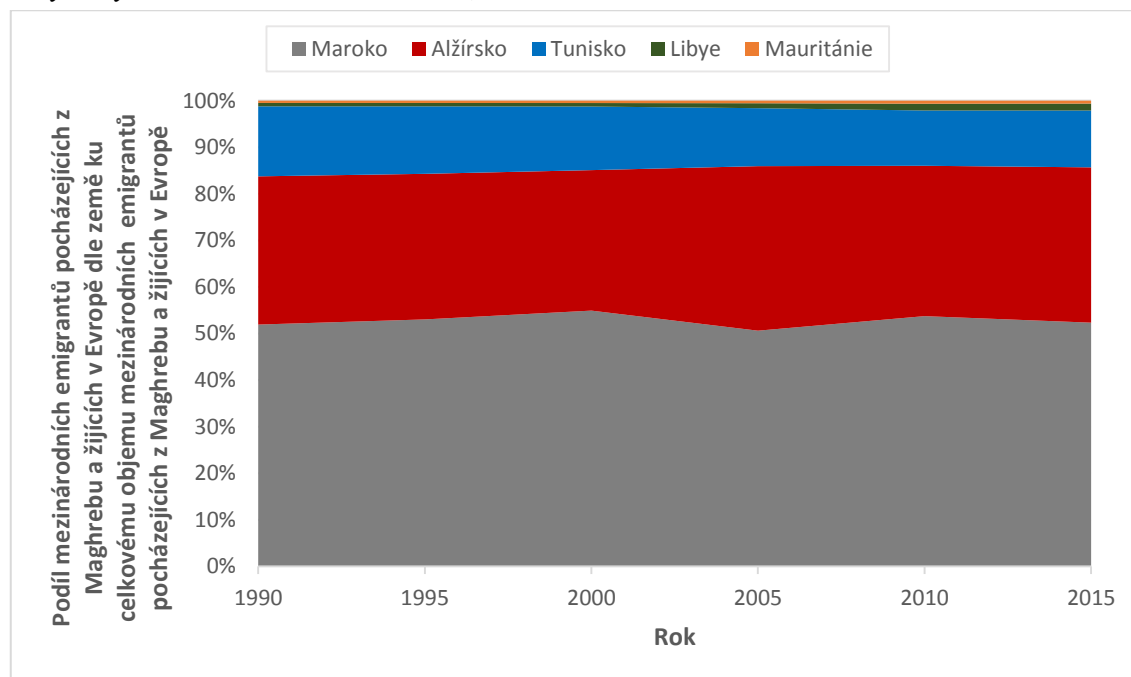
Zdroj: UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Nejčastější cílovou destinací mezinárodních emigrantů pocházejících ze zemí Maghrebu byla v průběhu celého sledovaného období Evropa (Fibbi, 2014). Vlastní analýza poukázala, že od roku 1990 do roku 2015 směřovalo vždy více než 80 % mezinárodních emigrantů Maghrebu do Evropy, lukrativnost Evropy jako cílové destinace v průběhu analyzovaného období mírně vzrostla, v roce 1990 mezinárodní emigrace z Maghrebu do Evropy tvořila téměř 84 %

z celkové mezinárodní emigrace Maghrebu, do roku 2015 došlo k vzrůstu hodnoty na téměř 87 % (tab. 12).

Více než polovina mezinárodních emigrantů Maghrebu žijících v Evropě byla v průběhu celého sledovaného období původem z Maroka, v každém roce jejich podíl tvořil více než 50 % ze všech mezinárodních emigrantů Maghrebu žijících v Evropě. Druhou zemí s nejvyšším podílem osob žijících v Evropě bylo Alžírsko, jehož zastoupení se po celé období pohybovalo kolem 30 %. Emigranti původem z Tuniska tvořili 15% zastoupení mezinárodních emigrantů žijících v Evropě v roce 1990, do roku 2015 se jejich podíl mírně snížil na 12 %. Mezi země Maghrebu s nejnižším podílem mezinárodních emigrantů putujících do Evropy z celkového počtu mezinárodních emigrantů žijících v Evropě patřily v průběhu sledovaného období Libye a Mauritánie, hodnota daného podílu osob se u obou zemí v průběhu celého období pohybovala kolem hodnoty 1 %. Mauritánie naopak od Libye nepřesáhla po celé roky zastoupení nad 1 %, Libyi charakterizoval mírný nárůst osob žijících v Evropě, došlo k nárůstu z 0,7 % v roce 1990 na hodnotu 1,5 % libyjských emigrantů žijících v Evropě v roce 2015 (obr. 33).

Obr. 33: Podíl mezinárodních emigrantů pobývajících v Evropě původem z Maghrebu dle země původu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů

Zdroj: UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Nízký podíl mezinárodních emigrantů Libye a Mauritánie žijících v Evropě byl úměrný zároveň velmi nízkým hodnotám počtu mezinárodních emigrantů ze zemí, ale zároveň lze dle provedené analýzy vyhodnotit, že tyto dvě země ve srovnání s ostatními státy Maghrebu nepreferují jako cílové destinace pro svou emigraci země Evropy. Emigranti Tuniska, Alžírsko a Maroka po celé sledované období preferovaly pro svou emigraci evropské země, podíl mezinárodní emigrace do Evropy ku celkové mezinárodní emigraci zemí představoval u všech

zmíněných zemí vždy podíl vyšší než 80 %, naopak emigranti původem z Libye a Mauritánie měly tento podíl mezinárodní emigrace směřující do Evropy podstatně nižší, v případě Libye podíl daných emigrantů v průběhu let vzrostl z hodnoty 26 % v roce 1990 na více než poloviční zastoupení s 51 % v roce 2015, Mauritánie také zaznamenala nárůst mezinárodní emigrace do Evropy, z hodnoty 10 % v roce 1990 vzrostla na podíl 25 % v roce 2015, ale stále jde o hodnoty výrazně nižší, nežli byly typické pro Tunisko, Alžírsko a Maroko (tab. 13).

Tab. 13: Podíl emigrantů původem z jednotlivých zemí Maghrebu žijících v Evropě z celkové emigrace dané země, ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %

Rok	Země				
	Alžírsko	Tunisko	Maroko	Libye	Mauritánie
1990	93,0	87,7	86,6	25,8	9,6
1995	91,6	87,6	86,3	27,1	9,3
2000	90,7	87,6	86,9	30,0	14,8
2005	92,4	90,0	88,4	43,9	23,2
2010	90,9	90,1	89,0	51,3	26,5
2015	90,6	89,8	88,5	50,6	24,9

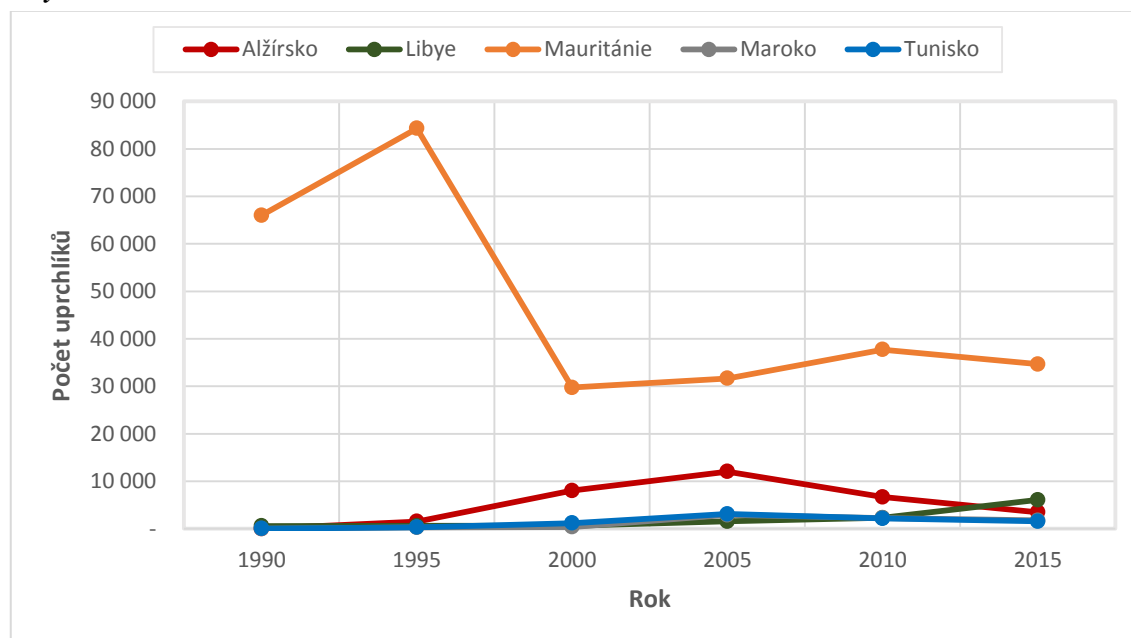
Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů

Zdroj: UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Mimo emigrace legální je nezbytné zhodnotit odděleně i vývoj emigrace nelegální v podobě uprchlictví. Dle UNHCR došlo v posledních letech obecně k výraznému nárůstu počtu uprchlíků. Rok 2014 s počtem 14,4 milionu evidovaných uprchlíků a osob v podobné uprchlické situaci zaznamenal o 23 % vyšší sumu uprchlíků z celého světa, nežli byla zaznamenána na konci roku předcházejícího (UNHCR, 2015b). Vysoký podíl na zvýšení světového počtu uprchlíků má syrská občanská krize, jejíž problémy počínající již v roce 2011 vystupňovaly právě v letech 2013 – 2014 (Murad, 2014). Zmíněné válečné konflikty byly bezpochyby jedním z hlavních aspektů pro nárůst toků migrace uprchlíků i pro země Maghrebu. Dle UNHCR byla Severní Afrika současně se Středním východem majoritním zdrojem celosvětového uprchlictví (UNHCR, 2015b). Vlastní analýza poukázala, že zemí s nejvyšším tokem uprchlíků byla z Maghrebu jednoznačně Mauritánie, která byla v průběhu celého sledovaného období státem s nejvyššími počty uprchlíků odcházejících ze země, v roce 1990 ze země odešlo téměř 66 tisíc uprchlíků. Odliv uprchlíků z Mauritánie představoval podíl 99 % z celkového počtu uprchlíků regionu Maghreb, zbylé jedno procento bylo rozděleno mezi ostatní členské země. V průběhu let došlo k plynulému poklesu počtu uprchlíků z Mauritánie téměř o polovinu na hodnotu necelých 35 tisíc osob v roce 2015, zároveň došlo i k poklesu podílu z celkového uprchlictví zemí Maghrebu, který na konci sledovaného období představoval 73 %, ostatní země zaznamenaly nárůst uprchlictví a zbylá část podílu mezi ně byla téměř rovnoměrně rozdělena (obr. 34, obr. 35, tab. 14). Intenzita toku uprchlictví ku populačnímu stavu obyvatelstva potvrdila ještě větší dominantnost uprchlictví z Mauritánie, u zbylých členských států se hodnoty hrubé míry uprchlictví významnými neprokázaly, nedosahovaly ani hodnoty 1, naopak

Mauritánie se značila v roce 1990 hodnotou 33, do roku 2015 poklesla na 9 uprchlíků na 1000 osob v populaci (obr. 35).

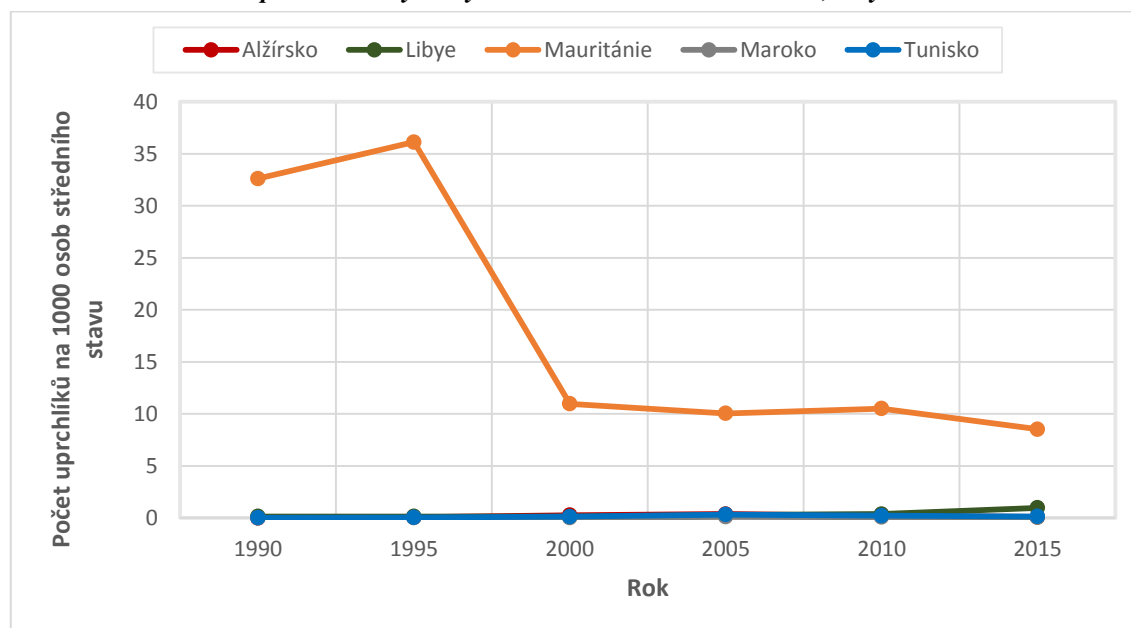
Obr. 34: Počet uprchlíků z jednotlivých zemí Maghrebu ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy ke konci daného roku

Pozn.: Data za uprchlíky jsou uvedena včetně žadatelů o azyl, vnitřně vysídlených osob, navrátilců, osob bez státní příslušnosti a jiných osob, které spadají pod předmět zájmu UNHCR.

Zdroj: UNDESA, 2015e; UNHCR, 2017a; UNHCR, 2017b

Obr. 35: Hrubá míra upchlictví ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy ke konci daného roku

Pozn.: Data za uprchlíky jsou uvedena včetně žadatelů o azyl, vnitřně vysídlených osob, navrátilců, osob bez státní příslušnosti a jiných osob, které spadají pod předmět zájmu UNHCR.

Zdroj: UNDESA, 2015e; UNHCR, 2017a; UNHCR, 2017b; vlastní výpočet

Tab. 14: Podíl počtu uprchlíků z jednotlivých zemí ku celkovému počtu uprchlíků ze zemí Maghrebu, ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, v %

Rok	Země				
	Mauritánie	Libye	Tunisko	Alžírsko	Maroko
1990	99,0	0,9	0,1	0,0	0,0
1995	96,8	0,7	0,4	1,8	0,4
2000	74,4	1,6	3,0	20,1	1,0
2005	61,7	3,1	6,1	23,5	5,7
2010	73,7	4,5	4,3	13,1	4,5
2015	72,9	12,8	3,3	7,3	3,7

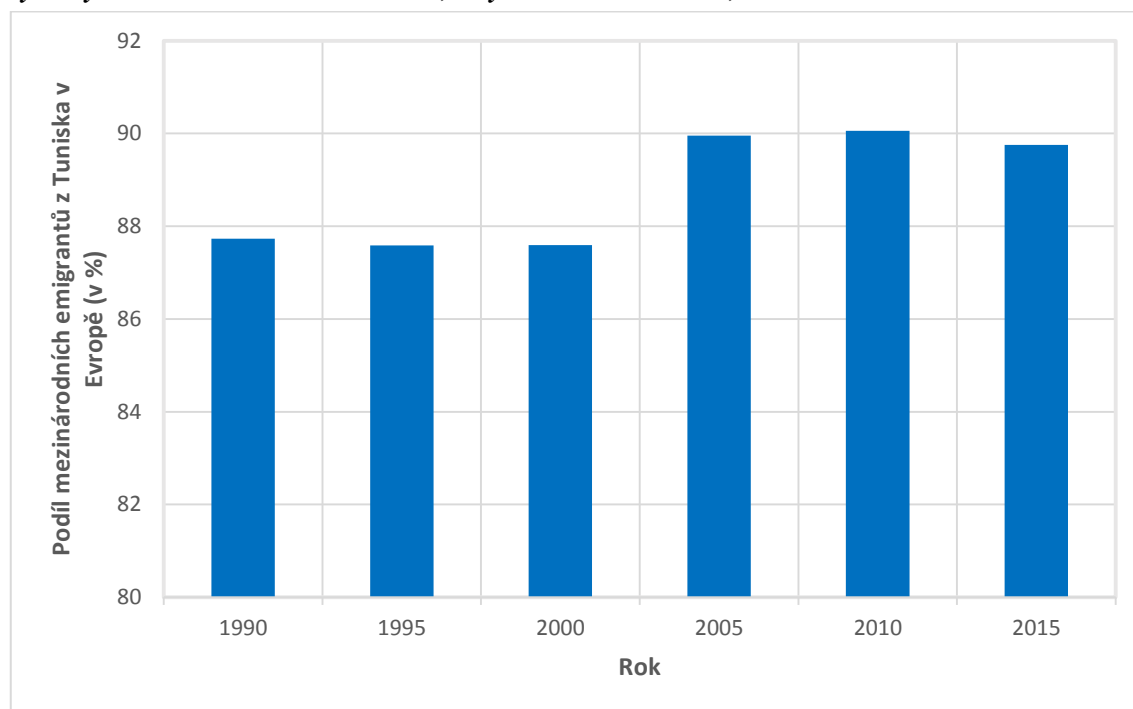
Zdroj: UNDESA, 2015e; UNHCR, 2017a; UNHCR, 2017b

Dle UNHCR se na seznam 20 zemí světa s nejvyšším odlivem uprchlíků dostala ze zemí Maghrebu pouze Mauritánie, což potvrzuje výsledek dané analýzy a specifičnost země. Naopak na seznam nejvíce top 20 azylových zemí pro uprchlíky se ze zemí Evropské Unie dostalo 6 zemí - Francie, Německo, Velká Británie, Chorvatsko, Švédsko a Nizozemsko (UNHCR, 2015b).

5.2 Emigrace z Tuniska

Ačkoliv Tunisko nepatří v rámci Maghrebu mezi stát s nejvyššími počty uprchlíků, ani s nejvyššími počty mezinárodních emigrantů, stejně jako u ostatních členských zemí Maghrebu nelze dopady mezinárodní emigrace do evropských zemí podceňovat. Ze států Maghrebu se Tunisko nejvíce blíží ukončení demografické revoluce, což bylo rozhodující při výběru jedné zastupující země pro hlubší analýzu. Příklad Tuniska byl v následující kapitole využit především k detailnějšímu zhodnocení a analýze mezinárodní emigrace dle jednotlivých parametrů. V první části analýzy vycházela z dat Migration Stock dostupných od UNDESA, která vyplývají z kumulativně dlouhodobého vývoje počtu mezinárodních emigrantů a charakterizují počet osob pobývajících v určitý moment na určitém místě mimo oblast vlastního původu, jde tedy o odraz dlouhodobého vývoje (UNDESA, 2015e). Druhá část analýzy vycházela z dat Tuniského statistického úřadu, jež popisuje aktuální trend mezinárodní emigrace ze země v daném období, vzhledem k dostupnosti dat byla daná část analýzy detailněji zhodnocena pouze v rozmezí za jeden rok – od května 2011 do května 2012, analýza delší časové řady nebyla umožněna (National Institute of Statistics, 2017).

Obr. 36: Podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska žijících v Evropě ku celkové emigraci z Tuniska ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, vždy k 1. 7. daného roku, v %

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů

Zdroj: UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Jak již bylo zmíněno, emigranti vycházející z Maghrebu z velké většiny jako své cílové země preferovali a volili země evropské. Podíl mezinárodních emigrantů původem z Tuniska žijících v Evropě ku celkovému počtu mezinárodních emigrantů Tuniska od počátku sledovaného období vzrostl, na začátku období v roce 1990 tento podíl představoval 87 % s téměř 400 tisíci zaznamenanými mezinárodními emigranty původem z Tuniska, do roku 2000 se podíl téměř nezměnil, v následujících letech došlo k výraznému navýšení hodnoty na bezmála 90 % v roce 2015, v Evropě bylo v daném roce zaznamenáno více než půl milionu osob původem z Tuniska. V absolutních hodnotách došlo k nárůstu o více než třetinu osob (obr. 36).

Tab. 15: Počet a podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska dle cílové země, vždy k 1. 7. daného roku, 1990, 1995, 2000

Rok	Země	Počet mezinárodních migrantů původem z Tuniska dle země			Podíl na emigraci z Tuniska dle cílové země (%)
		Celkem	Podíl muži (%)	Podíl ženy (%)	
1990	Svět	453 522	60	40	100,0
	Francie	276 216	58	42	68,3
	Itálie	70 813	74	26	17,5
	Izrael	40 293	48	52	10,0
	Německo	27 234	63	37	6,7
	Belgie	6 112	65	35	1,5
	Švýcarsko	5 067	69	31	1,3
	Spojené státy americké	4 101	56	44	1,0
	Nizozemsko	2 632	70	30	0,7
	Kanada	2 438	49	51	0,6
	Velká Británie a Severní Irsko	2 367	61	39	0,6
1995	Svět	467 092	59	41	100,0
	Francie	285 233	57	43	61,1
	Itálie	73 188	68	32	15,7
	Izrael	39 320	47	53	8,4
	Německo	25 283	64	36	5,4
	Švýcarsko	6 249	69	31	1,3
	Spojené státy americké	5 111	56	44	1,1
	Belgie	4 883	64	36	1,1
	Kanada	3 882	48	52	0,8
	Nizozemsko	3 118	70	30	0,7
	Velká Británie a Severní Irsko	2 644	63	37	0,6
2000	Svět	480 116	58	42	100,0
	Francie	294 250	57	43	61,3
	Itálie	75 563	63	37	15,7
	Izrael	36 146	47	53	7,5
	Německo	23 332	65	35	4,9
	Švýcarsko	7 454	69	31	1,6
	Spojené státy americké	6 330	56	44	1,3
	Kanada	5 418	48	52	1,1
	Nizozemsko	3 712	69	31	0,8
	Belgie	3 513	62	38	0,7
	Velká Británie a Severní Irsko	2 967	64	36	0,6

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů**Zdroj:** UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Tab. 16: Počet a podíl mezinárodních emigrantů z Tuniska dle cílové země, vždy k 1. 7. daného roku, 2005, 2010, 2015

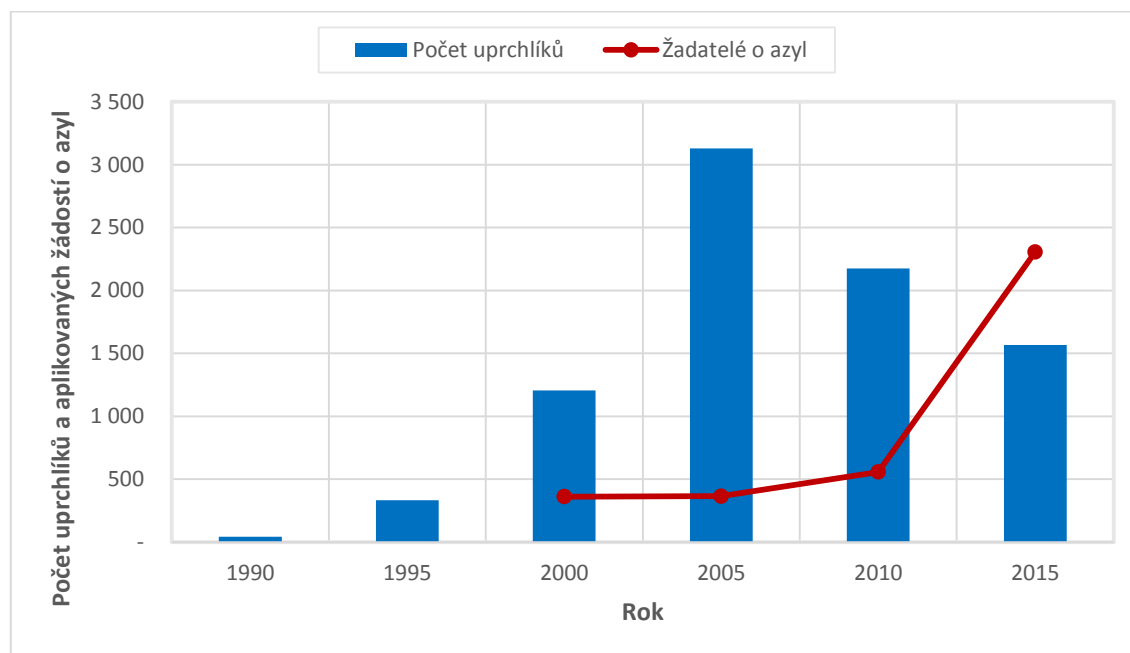
Rok	Země	Počet mezinárodních migrantů původem z Tuniska dle země			Podíl na emigraci z Tuniska dle cílové země (%)
		Celkem	Podíl muži (%)	Podíl ženy (%)	
2005	Svět	575 664	57	43	100,0
	Francie	362 087	54	46	62,9
	Itálie	91 608	63	37	15,9
	Německo	31 644	66	34	5,5
	Izrael	29 309	47	53	5,1
	Švýcarsko	8 391	68	32	1,5
	Kanada	8 320	59	41	1,5
	Spojené státy americké	7 166	50	50	1,2
	Velká Británie a Severní Irsko	4 251	68	32	0,7
	Nizozemsko	4 241	66	34	0,7
	Belgie	3 272	63	37	0,6
2010	Svět	606 017	59	41	100,0
	Francie	359 248	56	44	59,3
	Itálie	107 653	63	37	17,8
	Německo	39 955	67	33	6,6
	Izrael	22 828	47	53	3,8
	Kanada	11 721	64	36	1,9
	Švýcarsko	9 491	64	36	1,6
	Spojené státy americké	8 091	49	51	1,3
	Velká Británie a Severní Irsko	5 882	70	30	1,0
	Spojené arabské emiráty	4 932	70	30	0,8
	Nizozemsko	4 332	65	35	0,7
2015	Svět	651 044	58	42	100,0
	Francie	388 598	56	44	59,7
	Itálie	107 671	62	38	16,5
	Německo	41 332	67	33	6,4
	Izrael	23 543	46	54	3,6
	Kanada	13 099	64	36	2,0
	Švýcarsko	11 153	66	34	1,7
	Spojené státy americké	10 295	49	51	1,6
	Velká Británie a Severní Irsko	6 606	69	31	1,0
	Belgie	5 730	63	37	0,9
	Spojené arabské emiráty	5 416	70	30	0,8

Pozn.: Výpočet proveden s kumulativním počtem mezinárodních emigrantů**Zdroj:** UNDESA, 2015e; vlastní výpočet

Dle UNDESA byla zpracována analýza mezinárodní emigrace z Tuniska dle cílových zemí, vždy bylo vybráno 10 zemí, ve kterých měl emigrant původem z Tuniska nejčastěji zaznamenaný pobyt, data představují dlouhodobě se kumulující součet mezinárodních emigrantů, nikoliv roční emigrační proud ze země. Výsledky analýzy (tab. 15, tab. 16) potvrzují, že tuniská emigrace byla z velké převahy směřována do Evropy. Nejčastější cílovou destinací, ve které se nacházelo nejvíce tuniských občanů, byla v průběhu celého sledovaného období Francie. Počty tuniských mezinárodních emigrantů s pobytem ve Francii v každém roce analyzovaného období několikanásobně převyšovaly zastoupení v ostatních státech, ve srovnání s ostatními státy Francie přilákala vždy více než 50 % mezinárodních tuniských emigrantů. V roce 1990 bylo na území Francie zaznamenáno téměř 300 tisíc osob pocházejících z Tuniska, bezmála 70 % ze všech mezinárodních emigrantů směřovalo do Francie, tento podíl do roku 2015 mírně poklesl na 60 %, kdy bylo v absolutním počtu ve Francii zaznamenáno téměř 400 tisíc emigrantů původem z Tuniska. Z tohoto tvrzení je zřejmé, že v průběhu let došlo k nárůstu tuniské mezinárodní emigrace v absolutních hodnotách, ale současně k velmi mírnému propadu Francie jakožto cílové země a nárůstu variability ostatních cílových lokalit. Druhou nejčastější cílovou destinací byla po celé období Itálie, kde z celkového počtu mezinárodních emigrantů Tuniska bylo v každém roce zaznamenáno kolem 15 % mezinárodních emigrantů. Další významnou zemí z daného hlediska představovala v průběhu let Izrael, která v roce 1990, 1995 a 2000 vždy obsadila třetí příčku nejčastější lokality s největším objemem mezinárodních emigrantů z Tuniska, od roku 2005 byla příčka nahrazena Německem, a Izrael se posunul na čtvrté pořadí. Mimo Francie, Itálie a Německa byl nejsilnější proud počtu mezinárodní emigrantů z Tuniska do Evropy zaznamenan v Belgii, Švýcarsku, Nizozemsku, Velké Británii a Severním Irsku. Mimo Evropy byly Tunisany preferovány Spojené státy americké a Kanada, které byly v každém roce součástí deseti nejčastějších cílových destinací. Od roku 2010 se na seznam nejčastějších cílových destinací prosadily také Spojené arabské emiráty, v nichž bylo evidováno téměř 1 % mezinárodních emigrantů původem z Tuniska v roce 2010, a totožně také v roce 2015 (tab. 15, tab. 16).

Počty mezinárodních emigrantů z Tuniska náležely po celé sledované období převážně mužské složce populace, jejíž převážné zastoupení se v průběhu let téměř nezměnilo a podíl mužské emigrace se celkově pohyboval v každém roce kolem 60 %, dle jednotlivých zemí byly odhaleny ovšem mírné odchylky. Například Itálie byla v průběhu let typická velmi vysokým přílivem tuniských imigrantů mužského pohlaví, v každém roce mužům náležel podíl kolem 70 % z celkového počtu mezinárodních emigrantů. Dalším představitelem s velmi vysokým přísunem mezinárodních emigrantů mužského pohlaví bylo Nizozemsko. Opačným příkladem cílových zemí, ve kterých převažovala imigrace ženská, byla v průběhu let Kanada, Spojené státy americké a Izrael, kam často emigrovaly tuniské ženy. Souhrnně je dle analýzy zřejmé, že v případě emigrace z Tuniska do Evropy dominovala v průběhu let vždy mužská emigrace, naopak u ostatních neevropských států byla zaznamenána vyšší mezinárodní emigrace ženské části populace (tab. 15, tab. 16).

Obr. 37: Vývoj počtu uprchlíků a žadatelů o azyl původem z Tuniska ve vybraných letech od roku 1990 do 2015

Pozn.: Žadatelé o azyl nepředstavují počet aplikovaných žádostí o azyl v průběhu roku, jde o osoby, jejichž žádost o azyl nebo status uprchlíka čeká v kterékoliv fázi azylové procedury

Zdroj: UNHCR, 2017a; UNHCR, 2017b, MPI, 2017

Vývoj nelegální emigrace v podobě uprchlictví z Tuniska zaznamenal od roku 1990 do roku 2015 výrazné navýšení (obr. 37). V roce 1990 bylo původem z Tuniska zaznamenáno pouze 42 uprchlíků, v následujících letech došlo k plynulému nárůstu, který vyvrcholil v roce 2005 s hodnotou více než 3 tisíce uprchlíků ze země, počet povolení a schválených žádostí o azyl dosáhl svého maxima a od té doby plynule klesal. Rok 2015 byl charakteristický hodnotou kolem 1,5 tisíce uprchlíků ze země, propad oproti roku 2005 byl až dvojnásobný. Naopak je nezbytné si povšimnout, že rok 2015 byl charakteristický velmi vysokým nárůstem žadatelů o azyl, který paradoxně převyšuje reálný počet uprchlíků, oproti roku 2010 se počet žadatelů zněkolikanásobil, a v roce 2015 činil kolem 2 tisíc osob. Uvedená změna vykazuje zároveň fakt, že počet uznaných žádostí přímočaře nekopíruje vývoj předešlých let a azyl byl se související pomocí méně poskytován (obr. 37). Menší odliv uprchlíků a neúměrný nárůst žádostí o azyl v roce 2015 mohl být dopadem změn migračních politik jednotlivých zemí, na což byl kladen důraz v další části textu.

Mezi státy, ve kterých v průběhu sledovaného roku tunišťští občané aplikovali nejvíce žádostí o azyl lze řadit převážně opět státy Evropy – Švýcarsko, Německo, Itálii, Rakousko, Francii a Švédsko. Pouze v roce 2000 se na seznam promítla zároveň i Kanada. Po celé období, s výjimkou roku 2010, bylo Německo nejvíce preferovaným státem, ve kterém tunišťští občané žádali o azyl, druhou nejčastější zemí bylo Švýcarsko, které se svým počtem přijatých žádostí o azyl téměř srovnávalo s Německem. Počet podaných žádostí se v průběhu období od roku 2000 do roku 2015 výrazně navyšoval, v případě Německa z 241 na 822 přijatých žádostí, ve Švýcarsku ze 173 na 326 aplikovaných žádostí. Obecně byl rok 2015 charakteristický výrazně

vyšším počtem aplikovaných žádostí u všech států, nežli v letech předešlých, v roce 2015 se na seznamu objevila také Francie, Švédsko a Rakousko (tab. 17).

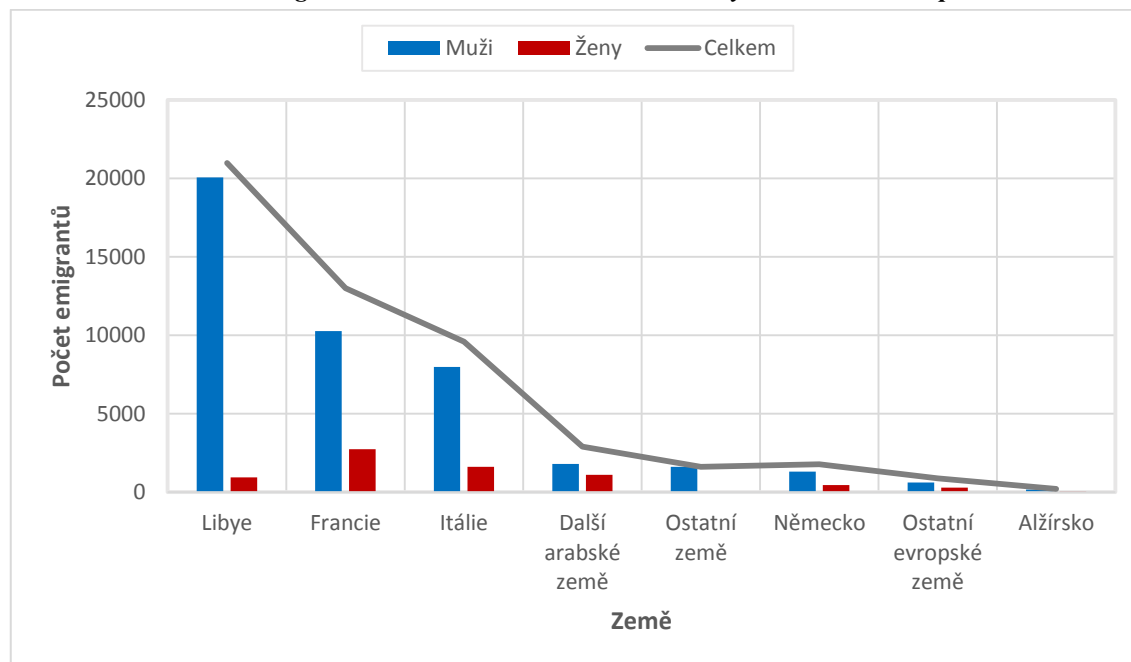
Tab. 17: *Vývoj aplikovaných žádostí o azyl osob původem z Tuniska dle azylové země ve vybraných letech od 2000 do 2015*

Země	Rok			
	2000	2005	2010	2015
Německo	241	101	-	822
Švýcarsko	173	102	291	326
Kanada	120	-	-	-
Itálie	-	-	139	295
Francie	-	-	-	246
Švédsko	-	-	-	169
Rakousko	-	-	-	143
Celkem podaných žádostí	870	565	1128	3156

Pozn.: Hodnota je u dané země uvedena v případě, že bylo v průběhu roku podáno 100 a více žádostí o azyl

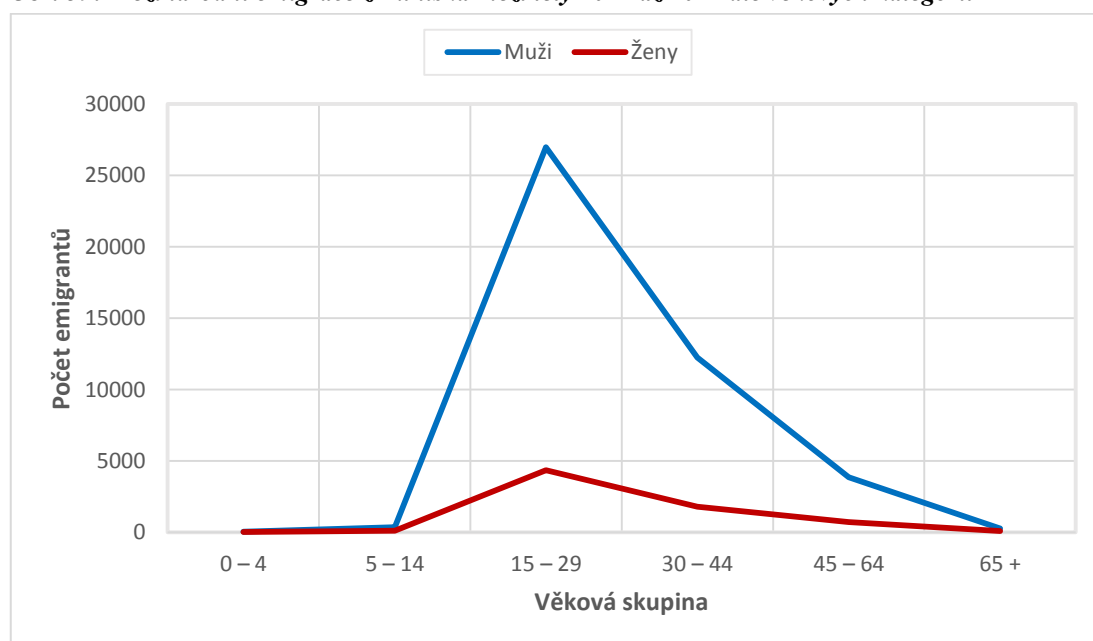
Zdroj: UNHCR, 2017a; UNHCR, 2017b, MPI, 2017; vlastní zpracování

Další část textu byla zaměřena na analýzu hodnot ročního odsunu mezinárodních emigrantů z Tuniska, která poukázala na aktuální trend, vyjma dlouhodobého pohledu. V průběhu roku od května 2011 do května 2012 opustilo Tunisko kolem 50 tisíc obyvatel (National Institute of Statistics, 2017). Dle analýzy států, do kterých emigranti z Tuniska nejčastěji směřovali, byl poodhalen nový poznatek, charakterizující pouze krátký časový úsek jednoho roku. Nejvíce tuniských mezinárodních emigrantů v průběhu let 2011 – 2012 směřovalo do Libye, ze souhrného počtu mezinárodních emigrantů Tuniska do Libye odešlo téměř 30 tisíc osob, tedy 41 % z celkové mezinárodní emigrace ze země. Aktuální trend emigrace do Libye posunul evropské země z prvních příček, nicméně neztratily svou lukrativnost a po Libyi zůstaly nadále hlavními cílovými zeměmi pro emigraci z Tuniska. Do Francie odešlo v průběhu daného roku 13 tisíc osob původem z Tuniska, třetí nejčastější cílová země byla Itálie s téměř 10 tisíci tuniskými imigranty, ostatním evropským zemím náležela necelá 2 %, v součtu kolem 800 osob (obr. 38). Nezbytné je poznamenat, že se Libye v průběhu analyzovaného období od roku 1990 do roku 2015 nikdy nedostala na seznam států, ve kterých byl zaznamenán nejvyšší počet kumulativního počtu mezinárodních emigrantů. Silná emigrace do Libye v roce 2011 – 2012 byla zřejmě krátkodobým trendem, který se svým rozsahem nebyl schopen promítnout do dlouhodobého stavu počtu mezinárodních emigrantů z Tuniska žijících na území jiného státu. Emigrace z Tuniska do Libye se z 96 % týkala pouze mužů (obr. 38). Lze zvažovat, že muži jakožto zodpovědné osoby za své rodiny, a mnohdy jediní živitelé rodiny, odcházeli do Libye za pracovními příležitostmi, kde je mohlo čekat několikrát vyšší ocenění, nežli v zemi původu. HDP na 1 obyvatele bylo v roce 2015v Libyi kolem 5,5 tisíce USD, z regionu Maghreb šlo o hodnotu nejvyšší, země se značila nejvýkonnější ekonomikou (tab. 1). Libye také patří mezi státy s největšími zásobami ropy ze všech afrických států, které se neobejdou bez vysokého pracovního nasazení pro její zpracování (Bízová, 2014).

Obr. 38: Mezinárodní emigrace z Tuniska dle cílové země mezi lety 2011 až 2012 dle pohlaví

Pozn.: Hodnoty uvedené za rok od května 2011 do května 2012

Zdroj: National Institute of Statistics, 2017

Obr. 39: Mezinárodní emigrace z Tuniska mezi lety 2011 až 2012 dle věkových kategorií

Pozn.: Hodnoty uvedené za rok od května 2011 do května 2012

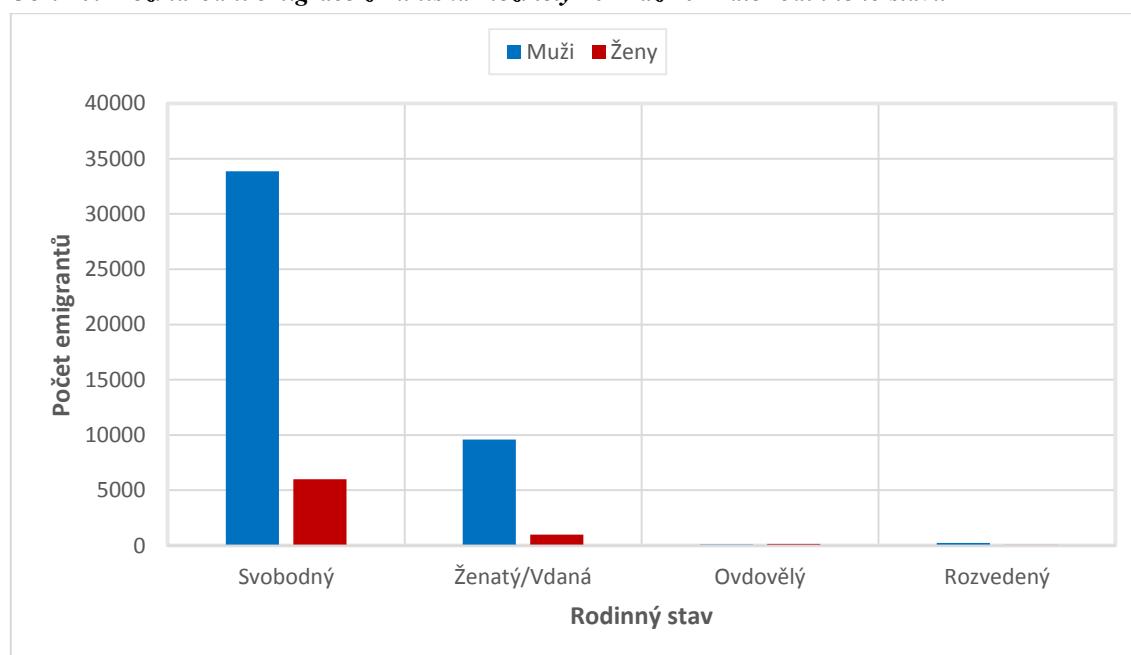
Zdroj: National Institute of Statistics, 2017

Jak bylo již zmíněno, mezinárodní emigrace z Tuniska se z velké většiny týkala mužské populace, ale jednotlivé věkové kategorie představovaly rozdíly. Dle statistického úřadu Tuniska se mezi roky 2011 a 2012 mezinárodní emigrace týkala z 86 % mužů, zbylý podíl tvořila emigrace ženské populace. V každé věkové kategorii převládala emigrace mužů,

v některých věkových kategoriích byly rozdíly významnější. Věková skupina 0 – 4 let a kategorie 5 – 14 let nezaznamenala velké odlišnosti, šlo převážně o emigraci dětské složky, jejíž emigrace závisí na rozhodnutí rodičů. Nejvyšší procento mezinárodní emigrace mezi roky 2011 a 2012 probíhalo ve věkové skupině 15 – 29 let, poté 30 – 34 let, s dalším narůstajícím věkem opět docházelo k poklesu mezinárodní emigrace z Tuniska. Ve věkové kategorii 15 – 29 let se odehrávalo 61,6 % z celkové emigrace, tedy kolem 31 tisíc osob dané věkové skupiny za daný rok emigrovalo z Tuniska, z této sumy bylo necelých 27 tisíc vztaženo k mužské populaci, ve věkové kategorii 30 – 34 let opustilo Tunisko 12 tisíc mužů a necelé 2 tisíce žen, v porovnání s věkovou kategorií 15 – 29 let byla emigrace o více než polovinu nižší (obr. 39).

Dle rodinného stavu očekávaně opustilo Tunisko nejvíce osob stavu svobodného, podíl těchto osob tvořil v letech 2011 – 2012 78,3 % celkové mezinárodní emigrace, jako druzí nejčastěji emigrovaly osoby vdané/ženatí tvořící 20,8 % z celkové mezinárodní emigrace, zbylé necelé procento zaujímaly osoby rozvedené či ovdovělé. Mužů emigrujících z Tuniska jako svobodných bylo za daný rok téměř 34 tisíc a žen necelých 6 tisíc (obr. 40). Dle rodinného stavu lze v souvislosti s mezinárodní emigrací očekávat největší odliv osob ve stavu svobodném, který může souviset nejen s větší flexibilitou a možností přijímat nové pracovní možnosti, ale zároveň s přijímáním demografického trendu spojování rodin.

Obr. 40: Mezinárodní emigrace z Tuniska mezi lety 2011 až 2012 dle rodinného stavu

Pozn.: Hodnoty uvedené za rok od května 2011 do května 2012

Zdroj: National Institute of Statistics, 2017

Kapitola 6

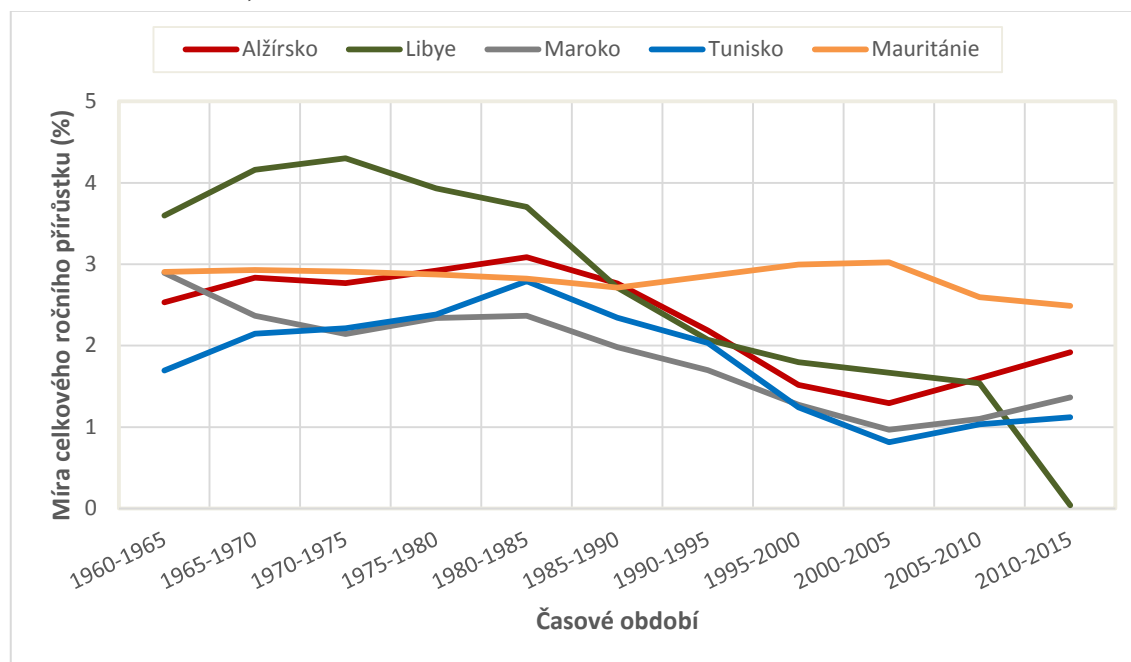
Srovnávání populačního vývoje a migrace jednotlivých států Maghrebu

Vysoký růst populace byl zaznamenán ve všech státech regionu Maghreb, v zemích se počet obyvatel od roku 1960 do roku 2015 navyšoval téměř lineárně. U Alžírsko, Tuniska a Maroka vzrostl počet obyvatel přibližně trojnásobně, Libye a Mauritánie zaznamenaly vyšší přírůstky, které byly téměř pětinasobné oproti počátku sledovaného období v roce 1960. Nejpočetnější populaci představovalo v průběhu období Maroko a Alžírsko, naopak nejmenší populace náležela Mauritánii. Zastoupení dle pohlaví se u jednotlivých populací lišilo, specifická byla především Libye a Alžírsko, kde po celé sledované období převyšovala mužská složka nad ženskou, zejména Libye dosahovala velice vysokých hodnot indexu maskulinity, kdy maximum bylo až 114 mužů na 100 žen v roce 1986, vyšší zastoupení mužů v populaci může souviset s pracovní migrací mužů do zemí. Opačný případ, kdy po celé období převažovaly ženy nad muži, byl zaznamenán pouze v Maroku, výjimku tvořily roky 1988 – 1991. V Tunisku do roku 2002 převažovalo zastoupení mužů, poté došlo k vyrování a následné převaze ženské složky. Pro Mauritánii byl taktéž zlomový rok 2002, do něhož byla v populaci převaha žen, po roce 2002 již převažovali muži (obr. 4, obr. 9, obr. 14, obr. 19, obr. 24)

V rámci analýzy států je nezbytné odlišit vývoj míry celkového a přirozeného ročního přírůstku, jejíž rozdíly mohou poukázat na sílu migrace jednotlivých států Maghrebu. Obecně se míra celkového ročního růstu od prvního sledovaného období 1960 - 1965 do posledního období 2010 - 2015 snížila u Tuniska z 1,7 na 1,1 %, u Maroka z 2,9 na 1,4 %, u Alžírsko z 2,5 na 1,9 % a u Mauritánie z 2,9 na 2,5 %. U Libye došlo ke snížení z 3,6 % v letech 1960 – 1965 na 1,5 % v období 2005 – 2010, období 2010 – 2015 bylo kuriózním pro velmi nízkou hodnotu 0,04 %, která poukazuje na pravděpodobný silný vliv emigrace. Vývoj míry celkového ročního růstu nebyl jednosměrný, dle států se lišil (obr. 41). V Libyi byla zaznamenána tendence průběžného klesání od období 1970 – 1975 až do konce sledovaného období. Mauritánie byla od období 1985 – 1990 charakteristická rostoucí tendencí míry celkového růstu, průběžné navyšování skončilo v letech 2000 – 2005, v mezidobí plynulého navyšování míry celkového růstu se její hodnoty pohybovaly kolem 3 %, ovšem následně došlo k poklesu na 2,5 % na konci sledovaného období. Alžírsko, Tunisko a Maroko prošlo obdobnou tendencí vývoje, kdy mezi obdobími 1980 – 1985 a 2000 – 2005 proběhlo průběžné a plynulé klesání měr celkového růstu,

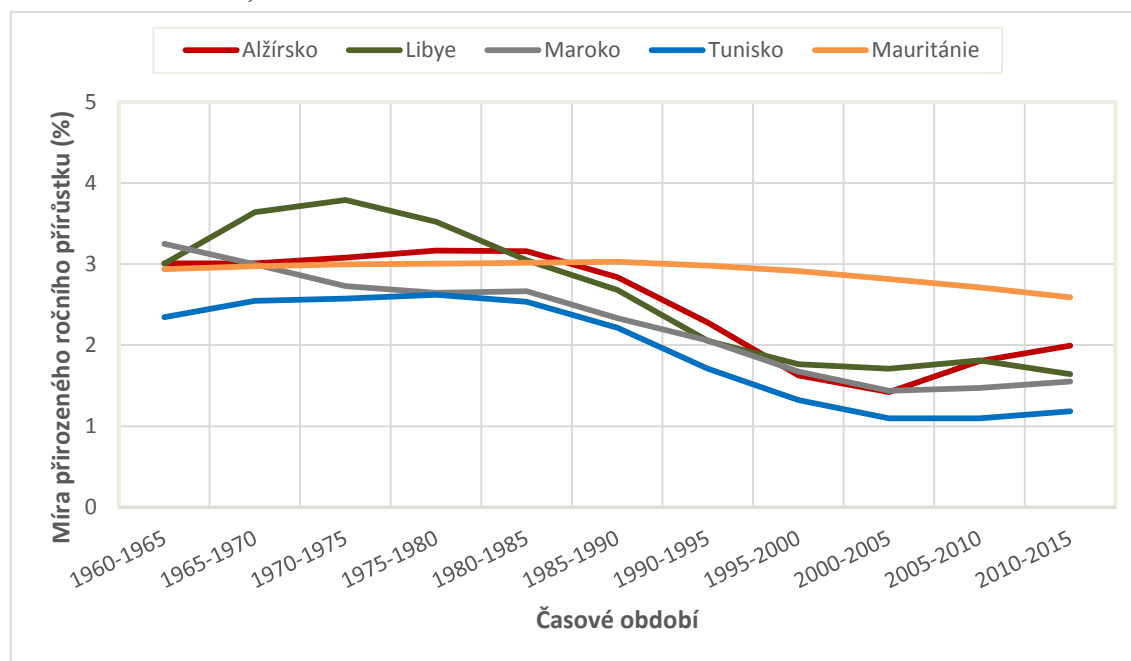
poté od období 2000 – 2005 došlo k jejich navyšování. Nejnižšími měrami celkového ročního přírůstku se po celé období značilo Tunisko, Maroko a Alžírsko (obr. 41).

Obr. 41: Vývoj míry celkového ročního přírůstku v jednotlivých státech Maghrebu pro časová období od roku 1960 do 2015, v %

Zdroj: UNDESA, 2015b

Obr. 42: Vývoj míry přirozeného ročního přírůstku v jednotlivých státech Maghrebu pro časová období od roku 1960 do 2015, v %

Zdroj: UNDESA, 2015b

Míra přirozeného přírůstku od prvního období 1960 – 1965 do období 2010 – 2015 u všech států Maghrebu poklesla, u Tuniska z 2,4 na 1,2 %, u Maroka z 3,3 na 1,6 %, u Alžírsko z 3 na 2 %, u Libye z 3 na 1,6 % a u Mauritánie z 3 na 2,6 %. Pokles míry přirozeného ročního přírůstku byl u států Maghrebu odstartován odlišně a souvisel s načasováním začátku demografické revoluce. U Maroka pokles započal nejdříve, a to již na počátku období v letech 1960 – 1965, poté pokračoval, v období 1975 – 1980 se hodnota mírně navýšila, v následujících letech započalo dlouhodobé prudké klesání pokračující až do období 2000 - 2005. V případě Tuniska a Alžírsko bylo klesání míry přirozeného růstu započato mezi roky 1975 – 1980, pokračovalo také až do období 2000 – 2005. V období 1970 – 1975 odstartoval dlouhodobý pokles míry přirozeného růstu i u Libye, který probíhal stejně jako u předchozích zemí až do období 2000 - 2005, ovšem počátku klesání předcházelo její prudké narůstání. V Mauritánii začala daná hodnota klesat nejpozději, tedy v časovém období 1985 – 1990. V rámci regionu Maghreb se dle vývoje míry přirozeného růstu zcela odlišuje pouze Mauritánie, mírně také Libye. Ostatní státy byly charakteristické stejnými trendy. U Tuniska, Alžírsko a Maroka započalo rapidní výrazné klesání probíhat od první poloviny 80. let, státy se dostaly do druhé fáze demografické revoluce. Vzhledem ke stále vyšší míře přirozeného růstu demografická revoluce v zemích ještě probíhá a nebyla ukončena, od období 2000 – 2005 došlo ke zvratu ve vývoji a průběh demografické revoluce stagnoval. Míra přirozeného růstu se od časového období 2000 – 2005 opět začala navyšovat. Příčinou pozastavení vývoje a průběhu demografické revoluce mohou být další nové vlny emigrace. Libye se mohla s tímto modelem ztotožnit pouze částečně, svým vývojem vybočovala na počátku sledovaného období, kdy míra přirozeného růstu před počátkem jejího klesání zaznamanala na rozdíl od ostatních států prudký nárůst, konec období proběhl v zemi také odlišně, nejaktuálnější časové období 2010 – 2015 bylo charakteristické výrazným poklesem míry celkového i přirozeného růstu. Jak bylo v předchozích kapitolách uvedeno, jde o jedinou zemi Maghrebu, jejíž populační vývoj byl mimo emigrace ovlivňován také silně imigrací, i přesto se průběhem demografické revoluce blíží Maroku, Alžírsku a Tunisku. Dle dat je zřejmé, že jediná Mauritánie se nenachází před ukončením demografické revoluce, naopak je v počátcích její druhé fáze (obr. 42).

Po porovnání celkové a přirozené míry ročního přírůstku výsledek vypovídá o tom, že téměř v každém období a u všech zemí Maghrebu byla přirozená míra ročního přírůstku vyšší, nežli celková, tedy je zřejmý silný vliv emigrace ze států. Vyjimka, kdy byla míra přirozeného ročního přírůstku nižší než celková, tedy je zřejmý vliv imigrace do země, byla zachycena hlavně v případě Libye ve všech časových obdobích do roku 2000, poté v případě Tuniska ve třech časových obdobích mezi 1980 – 1995 a v případě Mauritánie ve dvou časových obdobích 1995 – 2000 a 2000 – 2005 (obr. 41, 42).

Věkovou strukturou jsou si všechny státy Maghrebu velice podobné, jediný vybočující prototyp je spatřen u stále se rozvíjející Mauritánie, která je charakteristická věkovou strukturou progresivního typu. Ve všech ostatních státech byla zaznamenána probíhající demografická revoluce, která ale od roku 2000 stagnovala, a věková struktura blížící se podobě stacionárního typu (obr. 5, obr. 10, obr. 15, obr. 20, obr. 25). Všechny země Maghrebu jsou charakteristické

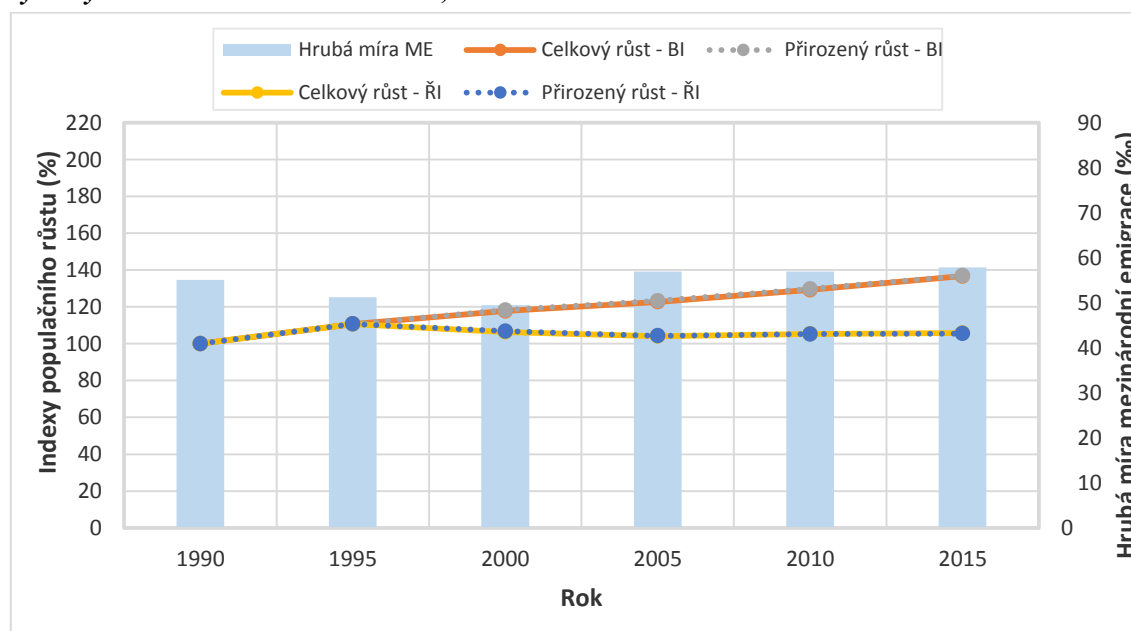
mladou populací a poklesem zastoupení dětské složky v populaci od roku 1960 do roku 2015. V porovnání jednotlivých zemí je Tunisko se svým současným 23% podílem dětské složky v populaci zemí s nejnižším zastoupením mladých osob (Fibbi, 2014). Dané bylo potvrzeno i vlastní analýzou (tab. 2, tab. 4, tab. 6, tab. 8, tab. 10). Tunisko bylo v rámci regionu také charakteristické nejnižší úhrnnou plodností žen, která v roce 2015 představovala průměrně 2 narozené děti na ženu, s hodnotou 2,1 následovalo Maroko, poté s hodnotou 2,5 Libye, s hodnotou 2,8 Alžírsko, na poslední příčce s hodnotou 4,7 narozených dětí na ženu byla Mauritánie (tab. 1).

Ačkoliv ve všech těchto zemích proběhly změny úrovně měr ročního růstu, plodnosti a úmrtnosti radikálně a zasaženy jimi byly všechny demografické procesy, stále bývá polemizováno, zda je či není demografická revoluce v zemích nyní ukončena. Dle vlastní analýzy je zřejmé, že průběh demografické revoluce prochází současně pauzou, a s mírou přirozeného přírůstku vyšší nežli 1 % ve všech státech Maghrebu v období 2010 – 2015 není demografická revoluce v zemích ukončena (obr. 42). R. Fibbi (Fibbi, 2014) také považuje demografickou revoluci ve všech státech regionu Maghreb za probíhající. Dle D. Tabutina (Tabutin, 2005) probíhala demografická revoluce v zemích Maghrebu v odlišných stádiích, což bylo vlastní analýzou potvrzeno, a Tunisko je jím považováno za jediný stát procházející pokročilým modelem demografické revoluce, který je charakteristický hrubou mírou porodnosti nižší nežli 20 ‰, nicméně zároveň vysokým meziročním populačním růstem země, který stále v současnosti překračuje hodnotu 1 %. I dle výstupů vlastní analýzy bylo Tunisko státem s nejnižší mírou přirozeného přírůstku, která v období 2010 – 2015 činila 1,2 %. V 90. letech patřilo Tunisko mezi jeden ze států s nejnižší úrovní úhrnné plodnosti z arabských zemí (Šolínová, 2005). Na velmi nízké plodnosti Tuniska se podílel zároveň fakt, že bylo prvním státem z arabského světa, v němž byly v 60. letech zavedeny programy plánovaného rodičovství (Kocourková, Šídlo, 2007b). Procento žen, které podstoupily sterilizaci se pro Tunisko udává kolem 14 %, podstatně více, nežli ve zbylých státech Maghrebu (Šolínová, 2005). V Alžírsku, Maroku a Libyi proběhla demografická revoluce dle modelu klasického, který vystihovaly hrubé míry porodnosti kolem 24 ‰, a míra přirozeného růstu se pohybovala kolem 2 %. Mauritánie jako jediná spadala pod model, ve kterém je demografická revoluce v počátcích a probíhá pomalým tempem (Tabutin, 2005).

S vysokým populačním růstem členských států Maghrebu souvisí mnohé dopady na obyvatelstvo a stává se klíčovým demografickým problémem země. Mezi přímé dopady spadají aspekty ohrožující kvalitu lidských životů – problémy s infrastrukturou, nedostatek vody či energie, omezené množství služeb poskytovaných v oblasti školství či zdravotnictví, vysoká nezaměstnanost, chudoba vyplývající z nerovnoměrné distribuce rozpočtových zdrojů. Jeden z klíčových nepřímých dopadů představuje přijímání nových ideologií příslibujících pokrok, poté lidé na hranici chudoby propadávají ideologiím podporující mobilizaci mas, islamismus a silný nacionalismus. Jak přímé, tak nepřímé dopady vysokého populačního růstu působí silně na demografický vývoj země a způsobují silné migrační pohyby (Bommes, Fassmann, Sievers, 2014).

S výjimkou Mauritánie a Libye byla po celé sledované období Evropa nejpreferovanější cílovou destinací pro emigranty ze všech států Maghrebu (tab. 12). Vývoj migračních trendů se dle původu ze zemí Maghrebu u jednotlivých států diferencioval. V průběhu celého sledovaného období od roku 1990 do roku 2015 byl nejvyšší počet kumulativního počtu mezinárodních emigrantů původem ze států regionu Maghreb zaznamenán v Maroku, Alžírsku a Tunisku (obr. 31). Intenzita daného počtu vzhledem k velikosti populace prokázala totožné pořadí, s výjimkou let 1990 a 1995, kdy byly nejvyšší hodnoty zaznamenány v případě emigrantů původem z Mauritánie (obr. 32). Dle hodnot migračního salda se mezi země s nejvyšší migrační ztrátou řadilo opět Maroko a Alžírsko, specifickým se stalo časové období 2010 – 2015, kdy nejvyšší migrační úbytek zaznamenala Libye (obr. 30). Pro nelegální emigraci byla zemí s nejvyšším odlivem uprchlíků a osob v podobné situaci po celé období jednoznačně Mauritánie (obr. 34, obr. 35).

Obr. 43: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Tunisko

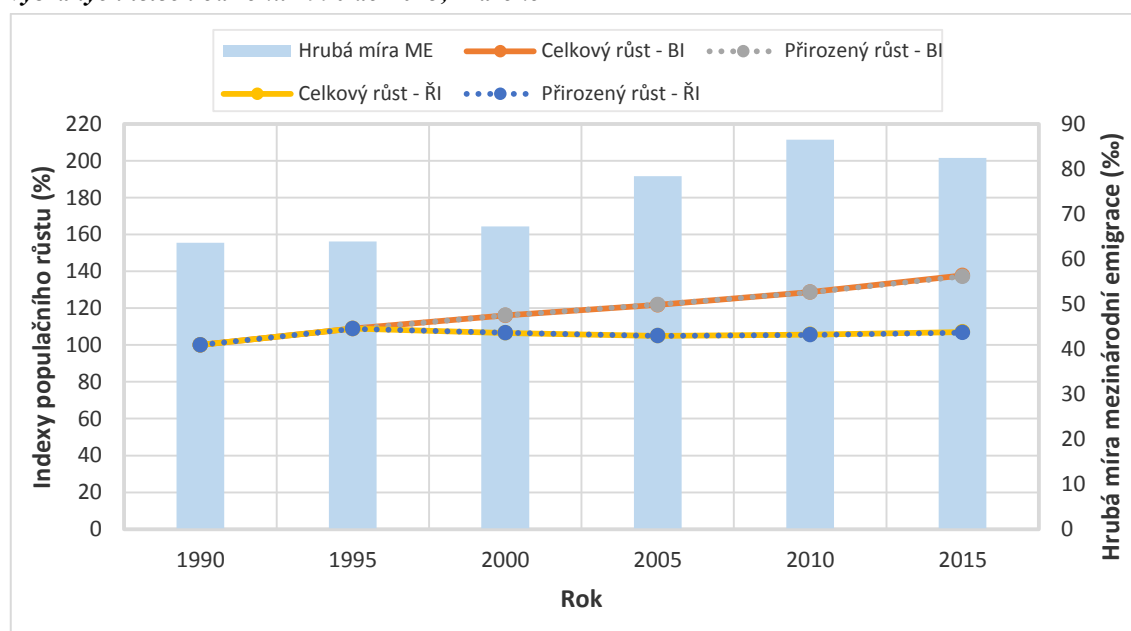
Pozn.: ME = mezinárodní emigrace, BI = bazický index, ŘI = řetězový index

Zdroj: The World Bank, 2015d; The World Bank, 2015e; The World Factbook, 2015; vlastní výpočet

V případě Tuniska byl dlouhodobě se navyšující počet obyvatelstva doprovázen rozdílem mezi celkovým a přirozeným populačním stavem (obr. 43). Ač o velmi malé rozdíly, tak v roce 1990 a 1995 byl přirozený stav populace nižší, nežli celkový, lze spatřit spojitost s probíhající druhou fází demografické revoluce v těchto letech, která byla současně spojena i se změnou migračního chování. Od roku 2000 došlo ke změně vývoje a přirozený stav populace začal převyšovat celkový, zřejmý je v tomto období vliv emigrace ze země, který potvrzuje zároveň rostoucí intenzita mezinárodní emigrace od roku 2000, s novým trendem došlo k pozastavení demografické revoluce. Průměrné tempo růstu populace bylo posouzeno dle hodnot bazického a řetězového indexu. Porovnání dvou po sobě vybraných let v podobě řetězového indexu vykazuje vždy nižší hodnoty, nežli index bazický, který je zaměřen na porovnání hodnot

ukazatele vzhledem ke stále stejnému základnímu období, tedy roku 1990. Dle bazického indexu vzrostl populační stav Tuniska od roku 1990 do roku 2015 o 37 %, jak pro celkový i přirozený stav. Tempo růstu napříč celkovým a přirozeným populačním stavem probíhalo v průběhu let poměrně úměrně, například v roce 1995 velikost populace vzrostla oproti roku 1990 o 11 %, a to jak v případě celkového populačního stavu, tak v případě přirozeného. Dle řetězového indexu byly rozdíly zachyceny v roce 2000, kdy bylo tempo růstu oproti roku 1995 o 1 procentní bod vyšší pro stav přirozený, nežli celkový. Stejně tak byl dle bazického indexu charakteristický rok 2010, v němž byl o 1 procentní bod vyšší nárůst přirozeného populačního stavu nad celkovým. Dané rozdíly potvrdily nárůst vlivu emigrace ze země a nový migrační trend od roku 2000 (obr. 43).

Obr. 44: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Maroko

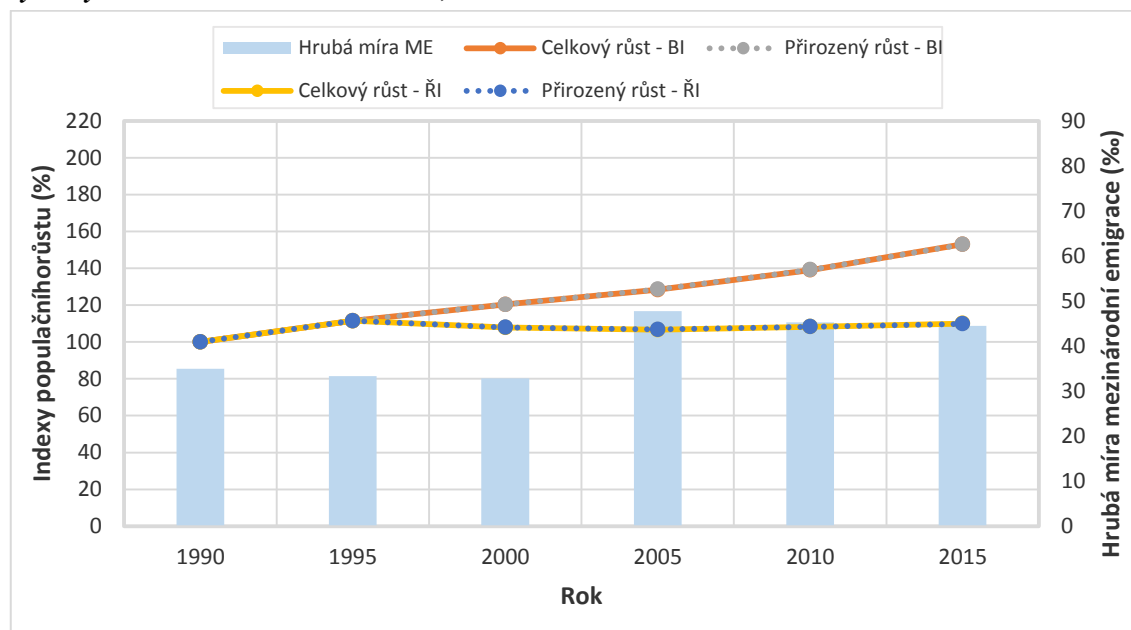
Pozn.: ME = kumulativní mezinárodní emigrace, BI = bazický index, ŘI = řetězový index

Zdroj: The World Bank, 2015d; The World Bank, 2015e; The World Factbook, 2015; vlastní výpočet

S výjimkou roku 2015 převažoval v Maroku po celé sledované období od roku 1990 do roku 2010 přirozený stav populace nad celkovým, populační vývoj byl doprovázen vlivem emigrace, který byl v případě Maroka nejsilnější v rámci celého Maghrebu, i přesto bylo do roku 2000 spatřeno zpomalování emigrace ze země, které proběhlo v souznění druhé fáze demografické revoluce, od roku 2000 došlo k opětovnému narůstání emigrace a demografická revoluce byla pozastavena. Populace od roku 1990 do roku 2015 dle hodnot bazického indexu vzrostla o 38 % v případě celkového růstu, o 37 % přirozeným růstem, současně s Tuniskem jde o nejnižší úroveň tempa populačního růstu v rámci zemí Maghrebu. Nezbytné je si povšimnout, že narozdíl od Tuniska byla hodnota bazického indexu v roce 2015 o 1 procentní bod vyšší pro celkový populační stav, nežli přirozený, stejného charakteru byl i řetězový index v roce 2010. Dané rozdíly indexů potvrzují, že mezi roky 2010 a 2015 poklesla intenzity emigrace ze země. Teoreticky by s pokračujícím zpomalováním emigrace ze země mohlo být zvaženo

znovunavrácení se k pozastavenému průběhu demografické revoluce a jejímu brzkému ukončení. Tvzení je budováno pouze na základě krátkého časového úseku, prozatím není možné ho více zobecnit (obr. 44).

Obr. 45: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Alžírsko

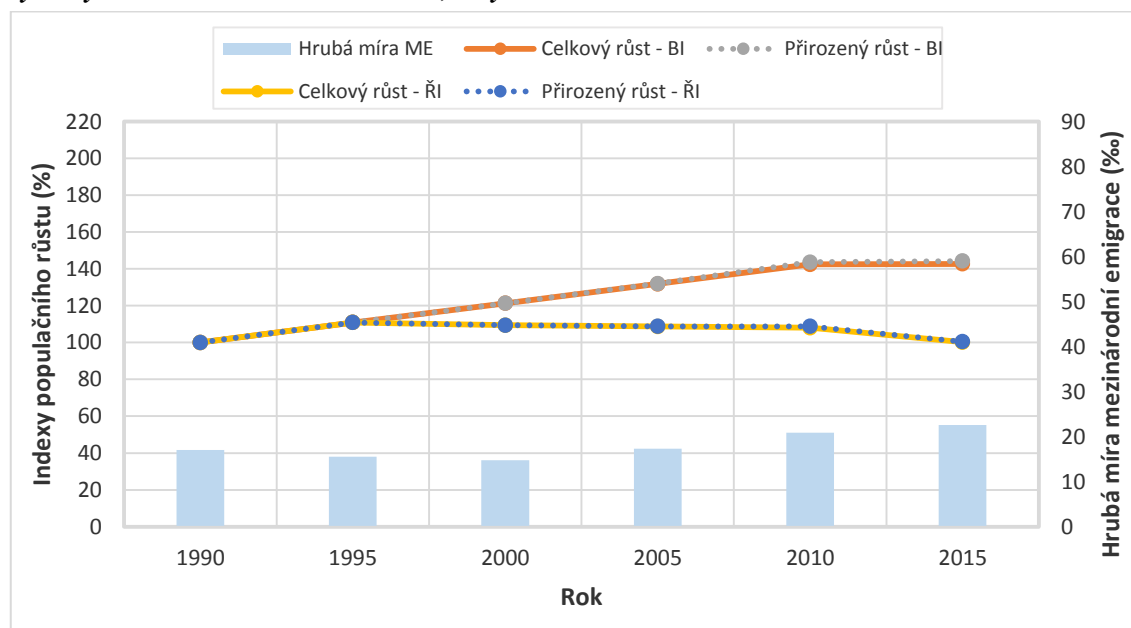

Pozn.: ME = kumulativní mezinárodní emigrace, BI = bazický index, ŘI = řetězový index

Zdroj: The World Bank, 2015d; The World Bank, 2015e; The World Factbook, 2015; vlastní výpočet

Ačkoliv bylo Alžírsko narozdíl od Tuniska po celé sledované období charakteristické vždy vyšším přirozeným stavem obyvatelstva, nežli byl celkový populační stav, v absolutních hodnotách jsou rozdíly nízké. Jak už tomu u zemí Maghrebu bylo, zřejmý je opět vliv emigrace, a to již od počátku sledovaného období. Nižší intenzita emigrace ze země byla zaznamenána do roku 2000 včetně, kdy stejně jako u Maroka a Tuniska v daném období probíhala druhá fáze demografické revoluce. Od zmíněného roku došlo k narůstání intenzity mezinárodní emigrace a projevil se nový migrační trend nekorelující s ukončením demografické revoluce. Dle bazického indexu došlo od roku 1990 do roku 2015 k nárůstu populace o 53 %, jak v případě celkového i přirozeného růstu, tímto tempem se Alžírsko drželo na středních hodnotách v rámci členských států Maghrebu. Stejně jako u Tuniska bylo tempo růstu napříč celkovým i přirozeným populačním stavem poměrně úměrné, rozdíl poukázal pouze bazický index v roce 2005, kdy byl index přirozeného růstu o 1 procentní bod vyšší, nežli index celkového růstu. Opět byl indexem potvrzen výskyt nového migračního trendu. Stejně jako Maroko se i Alžírsko setkalo v roce 2015 s mírným poklesem intenzity emigrace za země, lze zvažovat stejný budoucí průběh, jenž byl výše zmíněn u Maroka (obr. 45).

Obr. 46: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Libye

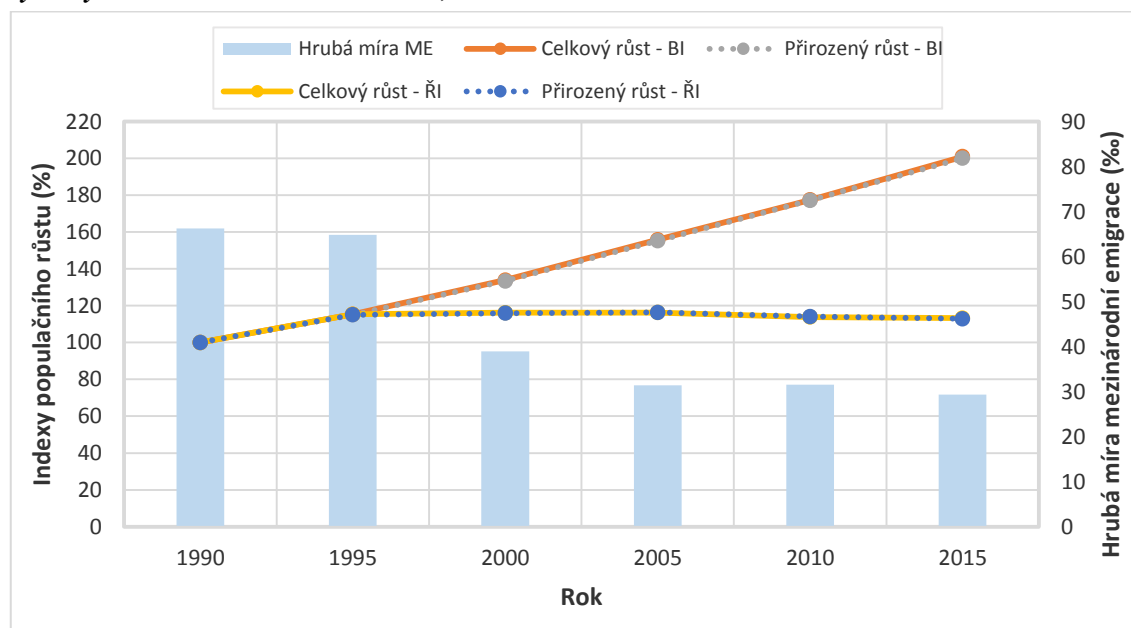

Pozn.: ME = kumulativní mezinárodní emigrace, BI = bazický index, ŘI = řetězový index

Zdroj: The World Bank, 2015d; The World Bank, 2015e; The World Factbook, 2015; vlastní výpočet

Dle absolutního počtu celkového a přirozeného stavu populace se Libye oproti ostatním zemím Maghrebu lišila. Po většinu sledovaného období byl celkový stav populace vyšší, nežli přirozený, výjimku tvořily pouze roky 2005 a 2015, ve kterých přirozený populační stav převyšoval stav celkový, ovšem rozdíly byly velice malé. Obecně v zemi došlo ke zpomalování mezinárodní emigrace ze země do roku 2000 včetně, země prošla mimo dalších specifik obdobným průběhem demografické revoluce jako Tunisko, Maroko a Alžírsko. Stejně jako ostatní země Maghrebu se i Libye potýkala s vysokým populačním růstem, výpočet bazického indexu prokázal od roku 1990 do roku 2015 nárůst populace o 43 % dle celkového stavu, dle přirozeného stavu o 44 %. Dle řetězového indexu bylo nejnižší tempo růstu zaznamenáno mezi roky 2010 a 2015, kdy v roce 2015 hodnota řetězového indexu pro celkový i přirozený stav značila 100 %, mezi vybranými lety tedy nedošlo k žádnému nárůstu, nízké tempo růstu bylo zapříčiněno i výrazným růstem emigrace ze země v nejaktuálnějších letech. Dle hodnot indexu je zřejmé, že se Libye narozdíl od ostatních zemí nepotýkala po celé období natolik s problémem vysoké emigrace, jako s jevem imigrace (obr. 46). Jak bylo již uvedeno, často je země pouhou mezidestinační k emigraci ze Severní Afriky, ovšem v některých případech se emigranti v zemi usadí a stane se jejich cílovou destinací (Haas, 2006).

Obr. 47: Vývoj celkového a přirozeného populačního růstu v souvislosti s mezinárodní emigrací ve vybraných letech od roku 1990 do 2015, Mauritánie

Pozn.: ME = kumulativní mezinárodní emigrace, BI = bazický index, ŘI = řetězový index

Zdroj: The World Bank, 2015d; The World Bank, 2015e; The World Factbook, 2015; vlastní výpočet

V Mauritánii byly v průběhu sledovaného období stejně jako u ostatních zemí zaznamenány rozdíly v absolutním počtu celkového a přirozeného stavu populace, ale přirozený stav nepřevyšoval celkový počet obyvatel ve všech letech, pouze na počátku období v roce 1990 a 1995, následně až v roce 2010. V rámci regionu Maghreb se Mauritánie vyznačovala nejvyšším tempem populačního růstu. Od roku 1990 do roku 2015 vzrostla populace země dle hodnot bazického indexu o 101 % dle celkového růstu, o 100 % dle přirozeného růstu. Nejvyšší tempo růstu bylo zaznamenáno dle řetězového indexu mezi vybranými roky 2000 a 2005, v obou případech šlo o 16% nárůst. Rozdíly napříč přirozeným a celkovým populačním růstem byly zaznamenány v letech 2000 a 2005, kdy se tempo celkového růstu dle bazického indexu stalo o 1 procentní bod vyšší nad přirozeným růstem, v daných letech byl zaznamenán pokles intenzity emigrace, který pokračoval až do roku 2015, současně v období klesalo i tempo populačního růstu, analýza potvrzuje pozdější vstup Mauritánie do druhé fáze demografické revoluce. V případě Mauritánie je nezbytné mít také na vědomí, že se z členských států Maghrebu jako jediná potýká s velice silným odlivem uprchlíků, což ji staví do mírně odlišné pozice (obr. 47).

Na základě výsledků vlastní analýzy nelze vyvrátit teorii P. Farguase (Fargues, 2011), který mezinárodní migraci vnímá jako determinant směřující k menší světové populaci, tedy k menšímu populačnímu růstu. Maroko, Tunisko a Alžírsko patřily do skupiny států, které měly v první fázi demografické revoluce vysokou emigraci ze země a současně se potýkaly s problémem vysoké míry populačního růstu. S nástupem druhé fáze demografické revoluce došlo ke zpomalení emigrace ze země a současně pomalejšímu populačnímu růstu států. Nelze zamítnout teorii, že mezinárodní migranti mohou být nástrojem k přenosu nových vzorců

chování a praktik, které následně vedou k menšímu populačnímu růstu. Vzhledem ke svému specifickému charakteru nebyla teorie hodnocena na příkladu Libye a Mauritánie.

W. Zelinsky (Zelinsky, 1971) spojoval pokročilé stádium demografické revoluce s klesající mezinárodní migrací. Obdobného názoru, ač odlišné teorie „*migration hump*“, byl R. Skeldon (Skeldon, 2013), který také s druhým stádiem demografické revoluce spojoval pokles mezinárodní migrace. Jak již bylo uvedeno, ve státech Maghrebu nebyla demografická revoluce prozatím ukončena, ke stagnaci ve vývoji druhé fáze demografické revoluce došlo od roku 2000, kdy se objevil nový migrační trend a nárůst mezinárodní emigrace ze států. Ačkoliv nebyla demografická revoluce v zemích ukončena, vlastní analýza potvzuje tvrzení autorů.

M. Okolski (Okolski, 2009) vnímá průběh migračního přechodu a demografické revoluce jako dva současně probíhající a doplňující se jevy. Teorii nelze vyvrátit, v případě států Maghrebu prozatím demografická revoluce ukončena nebyla, ale i přesto je prozatímní migrační proměna původně výrazně emigračních států zcela zřejmá. Například Tunisko bylo v druhé fázi demografické revoluce v letech 1990 a 1995 charakteristické vyšším celkovým populačním stavem, nežli přirozeným, mimo poklesu mezinárodní emigrace lze zvažovat i proměnu v nárůstu imigrace do země (obr. 43).

Hatton a Williams (Fargues, 2011) byly názoru, že masová migrace přišla jako opožděná reakce na vysokou míru porodnosti, teorii nelze vyvrátit, protože detailní pohled na mezinárodní emigraci práce poskytl až od roku 1990, tedy za období, ve kterém již probíhala u většiny států (s výjimkou Mauritánie) druhá fáze demografické revoluce charakteristická zpomalováním mezinárodní emigrace a poklesem plodnosti. U zmíněného vědeckého pojetí problematiky je nutno si uvědomit, že teorie nebyly tvořeny na základě demografického vývoje arabských zemí, tato práce se v nich snažila nalézt pouze určitou oporu a pravidelnosti, na základě nichž by bylo možno zobecnit pojetí mezinárodní emigrace v kontextu populačního vývoje zemí Maghrebu, nicméně je do budoucna nezbytné rozpracování tématu a tvorba hlubší analýzy.

Kapitola 7

Migrační a integrační politika vybraných států EU

Migrační politika představuje součást populační politiky, kdy většina zemí využívá její nástroje v podobě imigračních zákonů k regulaci přílivu cizích státních příslušníků, tyto zákony často umožňují pouze selektivní imigraci (Kalibová, Pavlík, 2005). V souvislosti s masivní migrací se význačnost souvisejících politik za poslední půl století výrazně zvýšila a nabyla nových rozměrů (Castles, Haas, Miller, 2014). S rostoucí mezinárodní migrací vyvstává stále větší potřeba pro srovnání migračních a integračních politik a situací jednotlivých států. V evropském systému hraje z legislativního hlediska významnou roli především Lisabonská smlouva, která byla přijata v platnost v roce 2009 (Geddes, 2014). Dle MVČR Lisabonská smlouva upravuje azylovou politiku a společnou přistěhovaleckou politiku, zaměřena byla na budování společného evropského azylového systému a stanovuje jednotné podmínky, statusy a postupy, mezi které lze například řadit postup pro udělování a odmítání azylového statusu. Dle Lisabonské smlouvy byly Radou ministrů a Evropským Parlamentem navrženy hlavní cíle migrační politiky Evropské Unie, mezi které lze řadit účinné řízení migračních toků, spravedlivé zacházení pro státní příslušníky třetích zemí oprávněně pobývajících v členských státech, prevenci a boj s nelegální migrací, bojování proti obchodování s lidmi, řízení se principem solidarity a spravedlivého rozdělení odpovědnosti mezi členské státy, a to i na finanční úrovni (MVČR, 2011).

Rámec evropských migračních vztahů se státy Magrebu (jakožto součástí regionu MENA) byl občany často spojován s obavami nad etnickokulturním, socioekonomickým a biofyzickým zabezpečením národa, jež vyplývaly z neoddělitelného vztahu k určitému geografickému území. Z daného důvodu se základem migrační a azylové politiky do Evropské Unie stal důraz na bezpečnostní prvek, který bral v potaz riziko vnějších událostí, mezi které spadaly i teroristické útoky (Geddes, 2014). V roce 2010 vstoupila v platnost další migrační a bezpečnostní opatření pro Evropskou Unii v podobě Stockholmského programu, která pro udržení důvěryhodného přistěhovaleckého systému kladla důraz na boj proti nelegálnímu migračnímu toku. Stockholmský program měl snahu Evropu pojmout jako prostor odpovědnosti, solidarity a partnerství, zároveň byl silně směřován na potřeby migrantů, mezi které mimo rozšíření možností pro uplatnění potenciálu, patřil i důraz na ochranu migrantů, kterým musí být zajištěn přístup k právně bezpečným a účinným azylovým řízením (Rada EU, 2009).

V rámci zmíněných potřeb a posouzení úspěšnosti jednotlivých oblastí politik vznikl mezinárodně uznávaný nástroj nazývaný „The Migrant Integration Policy Index“, dále pouze MIPEX, který vznikl na základě šetření a měří politiky zaměřené na integraci cizinců ve všech členských státech Evropské Unie a dalších zemích, jde o jeden z nejkompexnějších nástrojů, který poskytuje detailní zhodnocení integračních a migračních politik. Cílem následující kapitoly bylo posoudit vztah závislosti migračních a integračních politik s objemem mezinárodní imigrace ve vybraných cílových evropských zemích pro emigranty původem z Maghrebu, konkrétně Tuniska, které bylo jako zástupce vybráno pro svůj nejzdrárnější a nejpokročilejší průběh demografickou revolucí.

7.1 Analýza šetření MIPEX

Tab. 18: Statistické charakteristiky celkového skóre indexu MIPEX, 2010

Statistické charakteristiky	Celkové skóre MIPEX (v %)
Minimální hodnota	32,0
Maximální hodnota	80,0
Variační rozpětí	48,0
Směrodatná odchylka	13,3
Střední hodnota	52,0
Variační koeficient (v %)	25,1

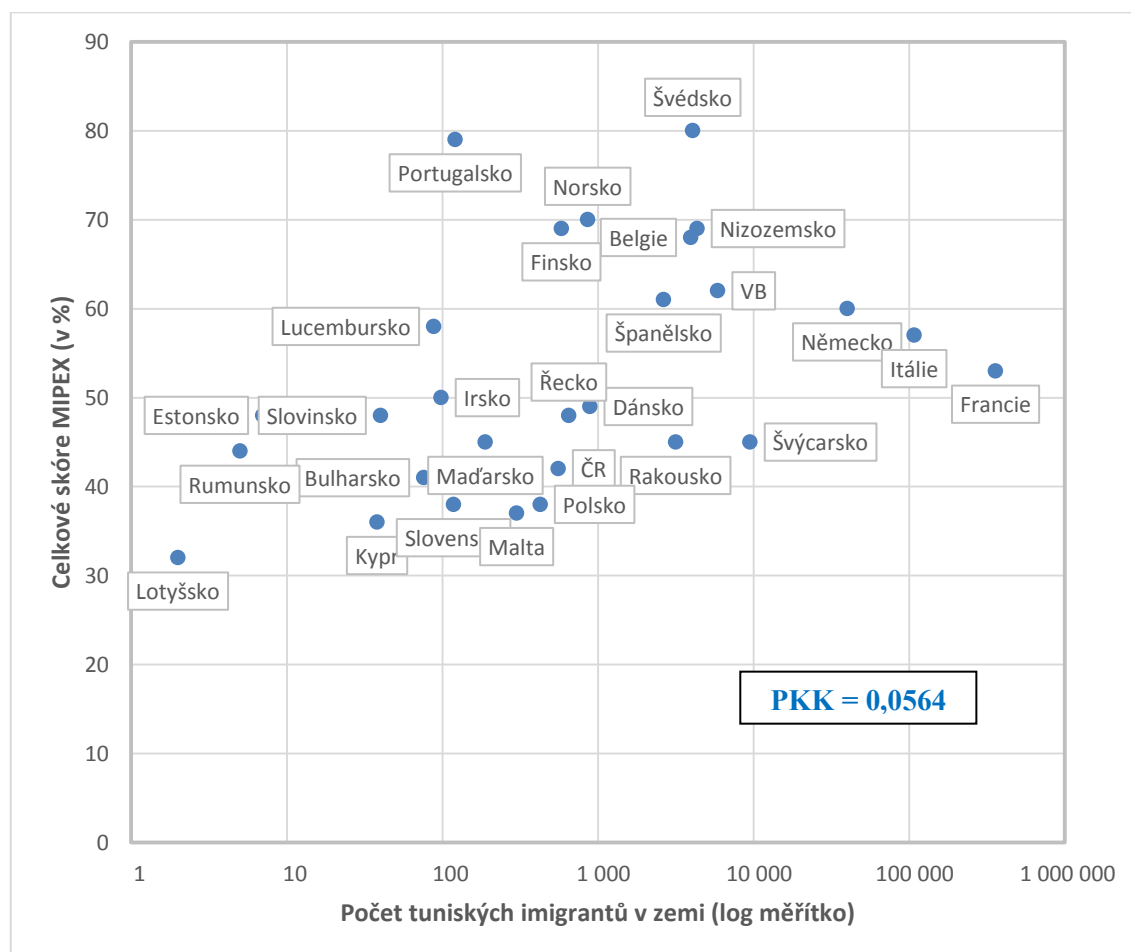
Zdroj: MIPEX, 2015; vlastní výpočet

Celkové skóre indexu MIPEX bylo podle šetření tvořeno jako souhrnné zhodnocení jednotlivých oblastí politik. Mezi evropskými státy byly dle hodnot indexu zaznamenány značné rozdíly, některé státy byly charakteristické velkou přívětivostí vůči imigrantům v zemi, jiné státy naopak menší. Variační rozpětí hodnot dosáhlo hodnoty 48, minimální hodnota celkového skóre v rámci evropských států byla 32 % v Lotyšsku, naopak maximální hodnota byla 80 % a dosáhlo jí Švédsko. Relativní rozptýlenost dat vzhledem k průměru byla vyjádřena variačním koeficientem, který činil téměř 26 % (tab. 18).

Jak již bylo předchozí analýzou odhaleno, evropské země patřily od počátku zkoumaného období do současnosti mezi nejčastější cílové země emigrantů původem z Maghrebu. V roce 2010 byl nejvyšší objem mezinárodních tuniských emigrantů zaznamenán ve Francii Itálii a Německu, přičemž Francie zaznamenala několikanásobně vyšší objem, nežli ostatní dva státy, z daného hlediska byla zemí dominující (tab. 15, tab. 16). Migrační a integrační politika bývá zvažována jako jeden z determinantů mezinárodní migrace. Celkové skóre indexu MIPEX ze všech sledovaných evropských států vyhodnotilo jako stát s nejpřívětivější migrační a integrační politikou v roce 2010 Švédsko s hodnotou indexu 80 %, Portugalsko se 79% indexem a následně Norsko s hodnotou 70 %, nikoliv se dané státy neřadily mezi země, ve kterých byl zaznamenán nejvyšší objem tuniských imigrantů. V roce 2010 bylo ve Švédsku

kolem 4 tisíc osob původem z Tuniska, v Portugalsku se jich zaznamenalo pouze kolem sta a v Norsku necelých tisíc. Naopak země s nejvyšším objemem zaznamenaných Tunisánů na území svého státu, tedy Francie Itálie a Německo, nepatřily mezi státy s nejvyšším celkovým skóre indexu, v roce 2010 Francii náležel index ve výši 53 %, Itálii 57% index a Německu 60% index. Dle výše uvedeného nebyla v roce 2010 mezi proměnnými prokázána závislost, s vyšším indexem celkového skóre MIPEX, tedy s přívětivěji hodnocenou migrační a integrační politikou, nedocházelo k nárůstu objemu tuniských imigrantů žijících v zemi. Hodnota Pearsonova korelačního koeficientu se velice blížila nule, nepotvrzuje tedy lineární závislost veličin a došlo k nekorelovanosti, nezbytné je si uvědomit, že na sobě veličiny mohou vzájemně záviset, pouze tento vztah nelze vyjádřit pomocí funkce koeficientu (obr. 48).

Obr. 48: *Vzájemný vztah celkového skóre MIPEX s objemem tuniských migrantů dle cílové země, 2010*

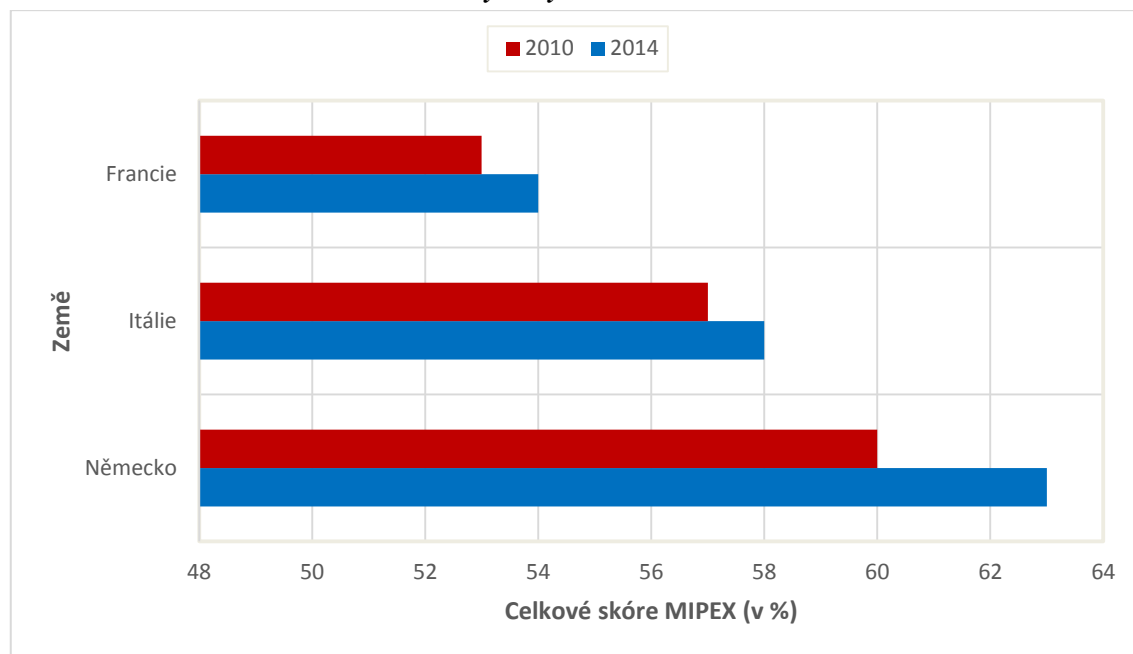
Pozn.: PKK = Pearsonův korelační koeficient

Zdroj: MIPEX 2015, UNDESA 2015e; vlastní výpočet

Celkové skóre indexu MIPEX mělo mezi roky 2010 a 2014 mírně rostoucí tendenci. Nejvyšší nárůst byl zaznamenán v případě Německa, kdy se index navýšil z 60 % na 63 %, index Itálie v průběhu let vzrostl z 57 % na 58 % a u Francie byl zaznamenán také pouze 1% nárůst na 54% index v roce 2014 (obr. 49). Dle jednotlivých oblastí politik byly rozdíly

mezi roky 2010 a 2014 velmi nepatrné, v následující části bylo v analýze nadále pokračováno pouze za rok 2010.

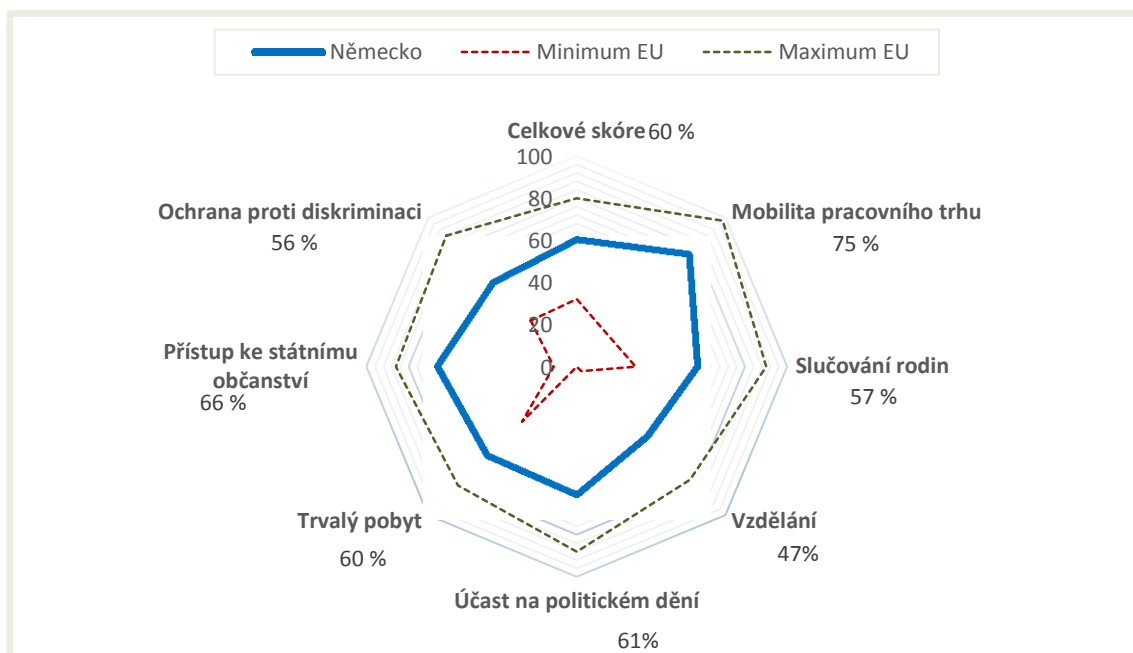
Obr. 49: Celkové skóre indexu MIPEx ve vybraných státech v roce 2010 a 2014

Zdroj: MIPEx, 2015

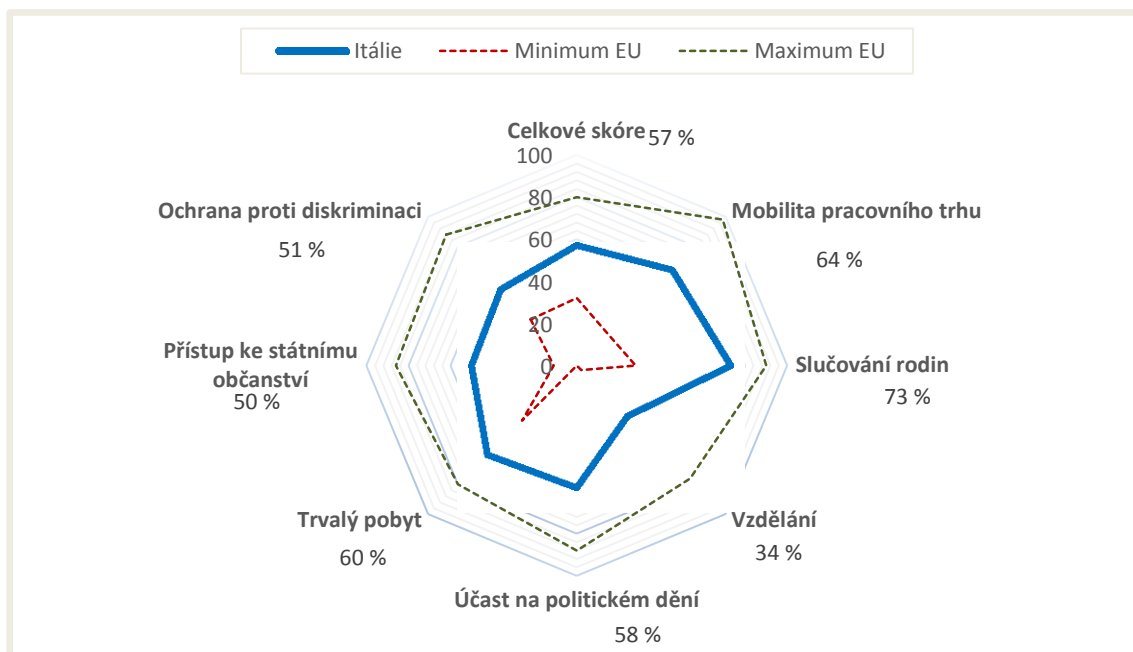
Vybrané tři hlavní cílové země pro emigranty z Tuniska se dle dat z roku 2010 značily výraznou diferenciací, značné rozdíly byly nalezeny především dle úspěšnosti jednotlivých oblastí politik v rámci země, v roce 2010 bylo posuzováno sedm politických oblastí. Německo, stát s nejvyšším obecným skóre migračního indexu, mělo ze svých politik nejpodpůrnější politiku v oblasti mobility na trhu práce, jejíž index představoval 75 % (obr. 50). Jedno z nejlepších opatření v oblasti mobility na pracovním trhu spočívalo v Německu v rovném nabízení pracovních příležitostí imigrantům a zároveň v možnosti uznání kvalifikace od září roku 2009. Nabízená pomoc imigrantům a podpora v hledání vhodného zaměstnání patřila mezi další z důvodů vysokého indexu v této oblasti (Huddleston, Niessen, 2011). Za další velmi úspěšnou politickou oblast byl považován přístup ke státnímu občanství s 66% indexem, naopak nižší index byl zaznamenán v případě oblasti vzdělávání se 47 %, ovšem je nezbytné si povšimnout, že se země stále drží vysoce nad průměrem evropských států, jako tomu bylo v každé oblasti migračních a integračních politik Německa (obr. 50). Nižší hodnoty indexu v oblasti vzdělávání byly přisuzovány přístupu institucí, které neposuzují, co se přistěhovalý žák naučil v zahraničí a zda byl zařazen do správné úrovně a stupně studia. Jako u mnoha evropských států je, stejně tak i v případě Německa, přijetí imigrantů podmíněno otestováním jazykových znalostí, Německo je ovšem charakteristické nepřilíšnou náročností jazykové testu, což mohlo současně ovlivnit i vysoké skóre indexu v oblasti přístupu ke státnímu občanství (Huddleston, Niessen, 2011).

Obr. 50: Skóre indexu MIPEx dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky v roce 2010, v %, Německo

Zdroj: MIPEx, 2015

Obr. 51: Skóre indexu MIPEx dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky v roce 2010, v %, Itálie

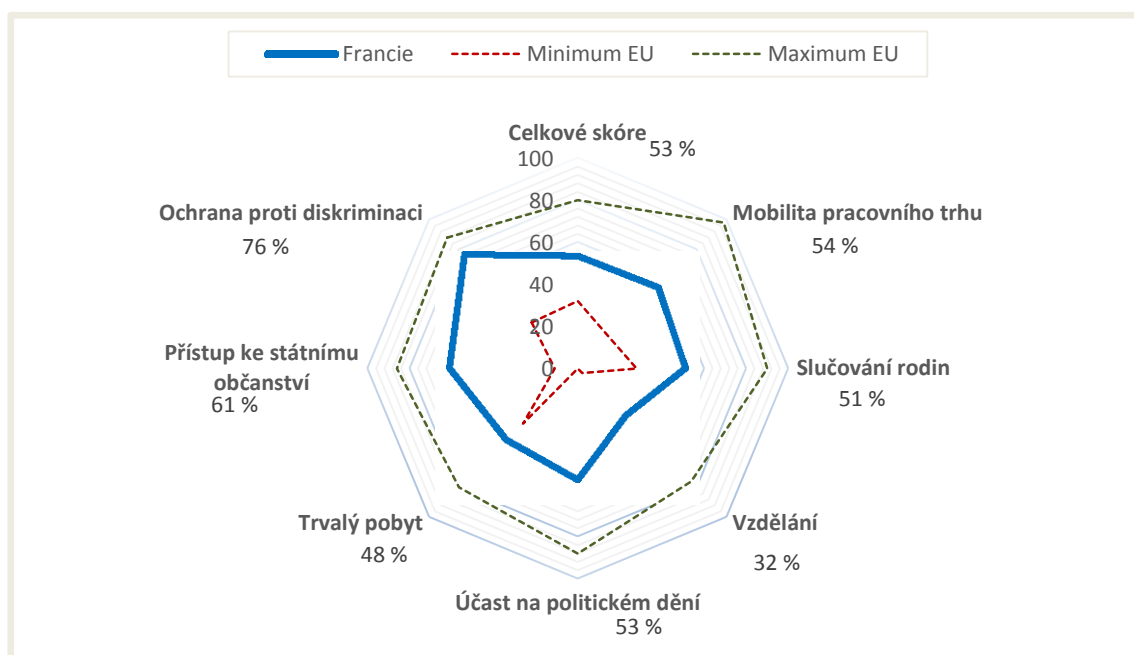

Zdroj: MIPEx, 2015

Itálie byla v roce 2010 charakteristická především svou silnou integrační a migrační politikou v oblasti slučování rodin, kdy skóre indexu činilo 73 %. Vysokou hodnotou skóre v oblasti slučování rodin byla Itálie řazena na první příčky v rámci všech evropských států, ve srovnání s Francií a Německem je toto skóre pro Itálii nejvyšší. Podpůrný program v oblasti

mobility na pracovním trhu byl stejně jako pro Německo pozitivně ohodnocen, skóre dosáhlo 64 %. Nízkou hodnotu indexu obdržela Itálie, a to obdobně jako ostatní země, v politice spjaté se vzděláním, index dosáhl hodnoty 34 %. Antidiskriminační přístup Itálie obdržel skóre 51 %, čímž se faktor řadí k podprůměrným v evropských hodnotách (obr. 51). Itálie patřila mezi hlavní cílové a azylové země mezinárodních emigrantů, a to i navzdory omezením pro migranty z Libye a novému právu Security Law, které stanovilo méně příznivé integrační podmínky (Huddleston, Niessen, 2011).

Obr. 52: Skóre indexu MIPEx dle jednotlivých oblastí migrační a integrační politiky, v roce 2010, %, Francie

Zdroj: MIPEx, 2015

Migrační a integrační politika Francie byla dle hodnot celkového skóre oproti Itálii a Německu hodnocena nejnižším celkovým skóre s hodnotou 53 % v roce 2010. Na celkovém skóre se význačně podílel přístup v oblasti antidiskriminační politiky, ve které Francie dosáhla skóre 76 %, země je výrazně směřována na vnímání imigrantů rovnocenným přístupem, v rámci evropských zemí lze politiku v oblasti ochrany proti diskriminaci řadit mezi jednu z nejpodpůrnějších. Vysoký index Francii náležel také v oblasti přístupu ke státnímu občanství, který činil 61 % v roce 2010 (obr. 52). Ve Francii bylo v posledních letech zaznamenáno méně trvalé migrace a slučování rodin, naopak došlo k nárůstu pracovní imigrace a země se více zaměřila na poskytnutí pracovních příležitostí pro imigranty a rodiny s dětmi. I přes nárůst pracovní imigrace v zemi byla Francie v evropském měříku řazena v oblasti mobility na trhu práce k podprůměrným státům. Podprůměrné skóre spočívalo v nabídce omezeného kariérního růstu osobám přicházejícím z mimoevropského prostoru, tací imigranti měli současně omezený i přístup do sféry soukromého sektoru, samostatně výdělečné činnosti a veřejného sektoru. Specifičnost Francie spočívala především v politice spjaté se spojováním rodin. I přes skóre 51 %, které bylo například nižší než pro Itálii, bývá Francie prezentována jako nejvíce liberální

země v Evropě, rodiny mají vždy lepší právní podmínky pro společné žití a narození od jiných evropských zemí nejsou požadovány testy DNA k prokázání rodičovství (Huddleston, Niessen, 2011). Stejně jako tomu bylo v případě Německa a Itálie, v oblasti vzdělávání indexu náleželo nižší ohodnocení, index byl 32 % (obr. 52). Nízké hodnocení v oblasti vzdělávání bylo ve Francii ovlivněno především malou podporou žáků, kteří vykazovali speciální požadavky oproti ostatním vrstevníkům, politika na cílenou podporu a rozmanitost v rámci učebních osnov nekladla přílišný důraz (Huddleston, Niessen, 2011).

Tab 19: Vzájemný vztah jednotlivých oblastí migračních a integračních politik v souvislosti s objemem tuniské imigrace ve Francii, Německu a Itálii v roce 2010

Oblasti migračních a integračních politik	Pearsonův korelační koeficient
Mobilita pracovního trhu	-0,7292
Slučování rodin	-0,8377
Vzdělání	-0,4297
Účast na politickém dění	0,6452
Trvalý pobyt	-0,9796
Přístup ke státnímu občanství	0,4039
Ochrana proti diskriminaci	0,9999

Zdroj: MIPEX, 2015; UNDESA 2015e; vlastní výpočet

Jak bylo zřejmé dle předešlých výstupů, každá hlavní cílová země tuniských emigrantů – Německo, Francie a Itálie, byla charakteristická úspěšností podpůrných programů v jiných sekcích politiky. Dle publikace pro MIPEX byly odhaleny značené rozdíly mezi migrací ekonomickou, migrací z důvodu spojování rodin a migrací ze sociálních důvodů (Citron, Gowan, 2005). K posouzení vlivu jednotlivých oblastí politik na objem tuniských imigrantů bylo využito korelačního koeficientu, který vycházel ze zkušenosti tří hlavních cílových států pro tuniské emigranty. Vzájemný korelační vztah byl prokázán pouze v oblasti antidiskriminační politiky, s rostoucí ochranou proti diskriminaci roste také objem tuniských imigrantů v zemích, jde o jeden z hlavních prokazatelných faktorů, hodnota korelačního koeficientu bez mála dosáhla hodnoty rovné 1 (tab. 19).

Kapitola 8

Závěr

Diplomová práce si kladla za cíl detailně zmapovat vývoj mezinárodní emigrace zemí Maghrebu v kontextu dlouhodobého populačního vývoje od roku 1960 do roku 2015. Region byl v první řadě zhodnocen jako celek, následně byly konkrétní parametry migrace vyobrazeny na příkladu Tuniska. Vzhledem k obtížnosti dostupnosti dat za arabské země práce využila několika datových zdrojů, vědeckých teorií, výzkumných šetření, ale také vlastních analýz, na základě nichž bylo umožněno vytvořit souhrnný výstup zjištěných poznatků.

Stěžejním tématem práce bylo zaměření se na rychlý populační růst zemí Maghrebu, který představuje hlavní demografický problém všech členských států. Populace států od roku 1960 do současnosti rostly téměř lineárně a charakteristické byly silným zastoupením mladé populace. Maghreb zaznamenal od počátku období více než trojnásobný nárůst populace a v roce 2015 se blížil hranici téměř 100 milionů obyvatel. Míra ročních populačních přírůstků se držela už od počátku období na velice vysokých hodnotách pohybujících se kolem 3 %, v průběhu let došlo k jejímu snižování, nicméně se míry ročního růstu zemí i v nejaktuálnějším sledovaném období držely stále na vysokých úrovních a problém přetrvával. Ačkoliv byly mezi jednotlivými státy nalezeny mírné demografické rozdíly, populační vývoj u nich probíhal velice obdobně. Jedinou zemí, která se diametrálně od ostatních lišila, byla Mauritánie, u níž jako jediné započala demografická revoluce výrazně později, nežli u ostatních států, a nachází se teprve na počátku druhé fáze demografické revoluce, která je doprovázena poklesem plodnosti. Současně byla Mauritánie pro rok 2015 jedinou zemí s progresivním typem pohlavně věkové struktury. Zbylé čtyři země zaznamenaly počátek demografických změn již kolem 50. let 19. století, průběh demografické revoluce pro ně byl charakteristický poklesem úmrtnosti, poklesem plodnosti a zároveň zpomalením populačního růstu. Nejúspěšnější průběh demografické revoluce náležel Tunisku, v němž jako jediném klesla hrubá míra porodnosti pod 20 ‰, Maroko, Alžírsko a Libye se hodnotami drželo mírně výše. I přes zaznamenané zpomalení populačního růstu žádná ze zemí neklesla v roce 2015 pod 1 % míry ročního růstu – jak přirozeného, tak celkového.

Silná diferenciací byla zachycena mezi měrami ročních přirozených a celkových přírůstků, stejně tak mezi přirozeným a celkovým populačním stavem, kdy po celé analyzované období ve většině případů převyšoval přirozený populační stav nad celkovým. Potvrzen byl silný vliv

mezinárodní emigrace, která pro Maghreb obecně hrála stěžejní roli. Maroko, Tunisko a Alžírsko bylo charakteristické nejvyšší mezinárodní emigrací po celé období, jak v absolutních hodnotách, tak v porovnání s velikostí populace. Libye a Mauritánie z daného modelu zemí se silnými emigračními proudy vybočovaly. Libye, jakožto stát zprostředkovávající mezizastávky pro subsaharské emigranty, se v průběhu let potýkala s opačným problémem, kterým byla vysoká imigrace, země nikdy nepropadala do vysokých migračních úbytků, takový vývoj u ní byl vyvolán až kolem roku 2010, ve kterém vzrostla mezinárodní emigrace ze země. Mauritánie se po celé roky držela nejnižších odlivů mezinárodních emigrantů, nicméně u ní byl současně zaznamenán nejvyšší odliv uprchlíků. Z hlediska ilegální emigrace byla Mauritánie hlavním představitelem, ostatní členské státy se s problémem nepotýkaly téměř vůbec. S nižším objemem legálních emigrantů ze země docházelo současně k vyššímu odchodu nelegálních emigrantů – uprchlíků.

Jak analýza Maghrebu jako celku, tak analýza zaměřená na Tunisko, potvrdily, že mezi hlavní cílové země emigrantů původem z Maghrebu patřily evropské státy, do kterých putovalo vždy více nežli 80 % emigrantů z jejich celkového objemu. V případě Tuniska největší lukrativitu ve všech letech nabývala Francie, Itálie a Německo. Dalšími vítanými státy byla Belgie, Švýcarsko, Nizozemsko, Velká Británie a Severní Irsko. Nejčastějším prototypem tuniského emigranta byli svobodní muži ve věku 15 – 29 let.

Hlavním výkumným cílem práce bylo prověřit souvislost mezi populačním vývojem a mezinárodní emigrací ze zemí Maghrebu s důrazem na průběh demografické revoluce a rychlý populační růst regionu. Vycházeno bylo z vědeckých teorií několika autorů, kteří již daný vztah zmiňovali, a současně rozpracovali i teorii migračního přechodu. Nezbytné je zmínit nedostatečnou propracovanost a prozkoumání dané problematiky. Zatímco většina teorií vycházela ze zkušenosti vyspělého světa, arabské země byly opomíjeny. Účelem této práce bylo prověřit dané teorie a některou z nich zobecnit na celek Maghrebu či jednotlivá území. Detailní analýza populačního vývoje a vývoje mezinárodní emigrace regionu odhalila, že s pomalším tempem populačního růstu docházelo současně ke zpomalování mezinárodní emigrace ze zemí Maghrebu. Souvislost mezi populačním vývojem a mezinárodní emigrací byla analyzována na základě průběhu demografické revoluce v regionu. Tunisko, Maroko, Alžírsko a Libye se ztotožňovaly s obdobným modelem (jak bylo uvedeno výše, Mauritánie prošla odlišným populačním vývojem). Demografická revoluce u skupiny států započala v 50 – 60 letech 20. století. První fáze demografické revoluce probíhala do počátku 80. let a byla charakteristická vysokou mezinárodní emigrací ze zemí a míra populačního růstu se držela na vysokých hodnotách. Od první poloviny 80. let nastoupila druhá fáze demografické revoluce, kterou vystihovalo zpomalení mezinárodní emigrace ze zemí a klesající míra populačního růstu. Od roku 2000 došlo ke zlomu v populačním vývoji a průběh demografické revoluce se pozastavil, stagnace byla zapříčiněna novou vlnou mezinárodní emigrace ze států, míra populačního růstu stále přesahuje 1 %. Ve státech Maghrebu nebyla demografická revoluce prozatím ukončena. Výsledky vlastní analýzy byly nejvíce ztotožněny s teorií W. Zelinského

(Zelinsky, 1971), který spojoval pokročilé stádium demografické revoluce s klesající mezinárodní migrací.

Důležitým aspektem migrace, na který byla zaměřena konečná část práce, byla migrační a integrační politika vybraných států EU, jejichž závislost s objemem tuniských imigrantů v zemích byla otestována. Výstupy poukázaly, že s vyšším indexem celkového skóre MIPEX, tedy přívětivěji hodnocenou migrační a integrační politikou, nedocházelo k nárůstu objemu tuniských imigrantů žijících v zemi. Mezi státy nejvyššího skóre bylo řazeno Švédsko, Portugalsko a Norsko, ale nepředstavovaly státy, kam směřovali Tunisani nejčastěji. Nicméně nelze vliv politik vyloučit zcela. Francie, Německo a Itálie se také značily vyššími hodnotami indexu a řazeny byly mezi státy s nejvyšším objemem tuniských imigrantů v zemi. Každý stát byl dle jednotlivých oblastí migračních a integračních politik odlišně úspěšný. Německo mělo podpůrný integrační přístup v oblasti mobility na trhu práce, Itálie v oblasti slučování rodin, Francie v sekci antidiskriminačního přístupu. Obecně byla Francie svými postoji považována jako nejvíce liberální stát v Evropě, čemuž odpovídal i nejvyšší objem tuniských imigrantů v zemi. I vlastní analýza prokázala důležitost politiky právě v oblasti diskriminace, jde o jediné odvětví politik, u něhož byla prokázána závislost ku objemu tuniských imigrantů v zemi, s rostoucím podpůrnějším přístupem v oblasti diskriminace přicházelo do země více občanů tuniského původu.

Vzhledem k rozsahu práce nebylo možno téma detailněji rozpracovat, nikoliv je důležité se na jeho studium do budoucna zaměřit. Případným podnětem pro další zkoumání by mohlo být hlubší zanalyzování souvislosti mezinárodní emigrace v kontextu populačního vývoje a rychlého populačního růstu zemí Maghrebu. Mohly by být vybudovány nové teorie vycházející ze zkušenosti arabských zemí Maghrebu, neli pouze vyspělých evropských států. Následně by bylo možné přizpůsobit nové a sjednocené migrační a integrační formy politik, které by umožily úspěšnější regulaci migračních toků.

SEZNAM LITERATURY

- BÍZOVÁ, E. 2014. *Teorie ropného prokletí: případová studie Libye* [online].
© 2013 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z WWW:
<<http://africkyportal.cz/blog/teorie-ropneho-prokleti-pripadova-studie-libye>>.
- BOMMES, M., FASSMANN, H., SIEVERS, W. 2014. *Migration from the Middle East and Africa to Europe: Past Developments, Current Status and Future Potentials*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014. ISBN: 978-90-8964-650-7.
- BRETTELL, C. B., HOLLIFIELD, J. F. 2015. *Migration theory: talking across disciplines*. Third edition. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-0-415-74203-0.
- CASTLES, S., HAAS, H., MILLER M. J. 2014. *The age of migration: International Population Movements in the Modern World*. Fifth edition. New York: Guilford press, 2014. ISBN 978-1-4625-1311-6.
- CITRON, L., GOWAN, R. 2005. *European Civic Citizenship and Inclusion Index* [online]. British Council Brussels Foreign Policy Centre and Migration Policy Group, 2005 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/files/europeanciviccitizenship-and-inclusionindex_2005.pdf>.
- ČSÚ. 2017. *Index spotřebitelských cen: metodická příručka pro uživatele* [online]. Praha: Odbor statistiky cen, 2017 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW:
<https://www.czso.cz/documents/10180/26822363/manual_isc_2017.pdf/1a05920c-f2fc-4215-9622-43f2a58664ee?version=1.1>.
- DRBOHLAV, D. 1989. *Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva*. Kandidátská dizertační práce. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 1989.
- DRBOHLAV, D. 1994. *Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva* [online]. Sborník české geografické společnosti, roč. 1994, č. 3, svazek 99 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z WWW:
<http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/downloads/2014/03/1994_99_3_Drbohlav_Hlavniduvodyadusledky>.
- DRBOHLAV, D. 2003. *Mezinárodní migrace obyvatelstva, pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)* [online]. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2003 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z WWW:
<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Pohyb_a_pobyt_1.pdf>.

- DRBOHLAV, D. 2011. *Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše*. Geografie, 2011, roč. 116, č. 4., s. 401 – 421. ISSN: 1212-0014.
- FARGUES, P. 2011. *International Migration and the Demographic Transition: A Two – Way Interaction* [online]. International Migration Review, 2011, vol. 45, n. 3, s. 588 – 614 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/SummerSchool2013/readings/Fargues_Reading%201.pdf.
- FASSMANN, H., REEGER, U. 2009. *"Old" Immigration Countries in Europe Concept and empirical examples* [online]. Dostupné z WWW: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP13_Europe_continent_of_immigrants.pdf.
- FIBBI, R. aj. 2014. *Les Marocains, les Tunisiens et les Algériens en Suisse* [online]. Berne: Office fédéral des migrations, 2014 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z WWW: <https://www.sem.admin.ch/dam/data/sem/publiservice/publikationen/diaspora/diasporastudie-maghreb-f.pdf>.
- GEDDES, A. 2014. *Relationships between Research and Policy on Migration in the European Union: A Practice – Based Analysis* [online]. Robert Schuman Centre for Advacer Studies Research Paper, n. 2014/06 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2383809.
- HAAS, H. 2006. *Trans-Saharan Migration to North Africa and the EU: Historical Roots and Current Trends* [online]. Migration Policy Institute, © 2001 – 2017 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z WWW: <http://www.migrationpolicy.org/article/trans-saharan-migration-north-africa-and-eu-historical-roots-and-current-trends/>.
- HENDL, J. 2004. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál, 2014. ISBN 80-7178-820-1.
- HUDDLESTON, T., NIESSEN J. 2011. *Migrant Integration Policy Index III* [online]. British Council and Migration Policy Group, 2010 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: http://www.mipex.eu/sites/default/files/downloads/migrant_integration_policy_index_mipexiii_2011.pdf.
- CHESNAIS, J. C. 1992. *The demographic transition: stages, patterns, and economic implications: a longitudinal study of sixty – seven countries covering the period 1720 – 1984*. Oxford: Clarendon Press, 1992. ISBN 0-19-828659-7.
- JÁNSKÁ, E., ČERMÁK, Z. 2011. *Rozmístění a migrace cizinců jako součást sociálněgeografické diferenciaci Česka*. Geografie, 2011, roč. 116, č. 4, s. 422 – 439. ISSN: 1212-0014.
- JÁNSKÁ, E., BERNARD, J. 2015. *Koncentrační, či dekoncentrační procesy? Faktory ovlivňující vnitřní migraci imigrantů v Česku*. Geografie, 2015, roč. 120, č. 4, s. 585 – 602. ISSN: 1212-0014.

- KAČEROVÁ, E., LANGHAMROVÁ, J. 2008. *Demografie: materiály ke cvičením*. Třetí vydání. Praha: Oeconomica, 2008. ISBN 978-80-245-1389-8.
- KALIBOVÁ, K. 1997. *Úvod do demografie*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-428-4.
- KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z. 2005. *Mnohojazyčný demografický slovník*. 2. vydání. Praha: Česká demografická společnost, 2005. ISBN: 80-239-4864-4.
- KOCOURKOVÁ, J., ŠÍDLO, L. 2007a. *Demografické změny v arabském světě a v zemích Blízkého východu v období 1950 – 2005* [online]. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2007 [cit. 2017-01-03]. Dostupné z WWW: https://web.natur.cuni.cz/~koc/spv/clanky/GR_Arabie.pdf.
- KOCOURKOVÁ, J., ŠÍDLO L. 2007b. *Demografické změny v arabském světě*. Geografické rozhledy, 2007, roč. 17, č. 1, s. 30 – 31. ISSN 1210-3004.
- MARTIN, P. 2009. *Demographic and Economic Trends: Implications for International Mobility* [online]. Human Development Research Paper, n. 2009/17 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdrp_2009_17.pdf.
- MASARYK, T. G., KESSLER, V. 2016. *Nová Evropa: stanovisko slovanské*. 5. vydání. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2016. Spisy T. G. Masaryka. ISBN 978-80-86142-55-5.
- MLÁDEK, J. 1992. *Základy geografie obyvatelstva*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, 1992. ISBN: 80-08-00768-0.
- MORAVCOVÁ, Z. 2014. *Vlna africké migrace – problém pro Evropu?* [online]. © 2013 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z WWW: <http://africkyportal.cz/blog/vlna-africke-migrace-problem-pro-evropu>.
- MURAD, M. 2014. Migrační toky vyvolané konfliktem v Sýrii. In *Sborník vybraných příspěvků z 6. výroční konference bezpečnostního výzkumu*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2014. ISBN: 978-80-87956-02-1.
- MVČR. 2011. *Lisabonská smlouva* [online]. © 2017 Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/agenda-eu-na-mv-lisabonska-smlouva.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>.
- NATIONAL INSTITUTE OF STATISTICS. 2014. *Tunisia Census of Population and Housing* [online]. © 2016 Tunisia Statistics [cit. 2016-10-18]. Dostupné z WWW: <http://census.ins.tn/en/results-en#horizontalTab3>.
- OKOLSKI, M. 2009. *Transition from emigration to immigration: is it a destiny of modern European countries?* [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP13_Europe_continent_of_immigrants.pdf#page=10.
- RADA EU. 2009. *Stockholmský program* [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW: file:///C:/Users/HPCZ/Downloads/Stockholmsk%C3%BD_program.pdf.
- REID, J. R. 2011. *Dějiny moderní Afriky*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3079-0.

- SKELDON, R. 2013. *Global Migration: Demographic Aspects and Its Relevance for Development* [online]. Technical Paper, 2013, n. 2013/6 [cit. 2017-01-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/technicalpapers/docs/EGM.Skeldon_17.12.2013.pdf>.
- STOJANOV, R., NOVOSÁK, J. 2008. *Migrace místo pomoci? Remittance a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje*. Mezinárodní vztahy, 2008, vol. 43, n. 1., s. 38 – 77. ISSN: 0323-1844.
- ŠOLÍNOVÁ, L. 2005. *Blízký východ* [online]. Praha: Demografie, © 2004 – 2016 [cit. 2016-10-18]. Dostupné z WWW:
<http://www.demografie.info/?cz_popvyvoj_svet_bv>.
- TABUTIN, D. 2005. *The Demography of the Arab World and the Middle East from the 1950s to the 2000s* [online]. Population, 2005, vol. 60, n. 5, s. 505 – 615 [cit. 2016-04-30]. ISSN: 1634-2941. Dostupné z WWW:
<http://www.cairn-int.info/article-E_POPU_505_0611--the-demography-of-the-arab-world-and-the.htm>.
- UNDESA. 2012. *Toolkit on International Migration* [online]. United Nations: Migration Section 2012 [cit. 2016-03-30]. Dostupné z WWW:
<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/others/docs/toolkit_DESA_June%202012.pdf>.
- UNDESA. 2015a. *Trends in international migration, 2015* [online]. Population Facts, 2015, no. 2015/4, s. 1 – 4 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z WWW:
<<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/populationfacts/docs/MigrationPopFacts20154.pdf>>.
- UNESCO. 2016. *Migrant/Migration* [online]. © UNESCO 2016 [cit. 2016-11-28]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant>>.
- UN – HABITAT. 2012. *The States of Arab Cities: Challenges of Urban Transition*. Second Edition. United States: United Nations Human Settlements Programme, 2012 [cit. 2016-12-20]. ISBN: 978-92-1-132436-5.
- UNHCR. 2015b. *UNHCR Statistical Yearbook 2014* [online]. © United Nations High Commissioner for Refugees [cit. 2016-10-18]. ISSN 1684-9051. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/56655f4d8.html>>.
- UNHCR. 2016. *Global Appeal 2017 Update – Middle East and North Africa (MENA) regional summary*. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2017-03-19]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/publications/fundraising/5874f9f67/unhcr-global-appeal-2017-update-middle-east-north-africa-mena-regional.html>>.

- UNHCR ČR. 2016a. „Uprchlíci“ a „migranti“ [online]. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/news/2016/uprchl%C3%ADci-a-migranti.html>>.
- UNHCR ČR. 2016b. *Žadatelé o azyl* [online]. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/cz/226-czzakladni-informaceumluvy-html.html>>.
- UNHCR ČR. 2016c. *Vnitřně přesídlení uprchlíci* [online]. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/cz/92-czkomu-pomahamevnitrne-presidleni-uprchlici-html.html>>.
- UNHCR ČR. 2016d. *Lidé bez státního občanství* [online]. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/cz/90-czkomu-pomahamelide-bez-statniho-obcanstvi-html.html>>.
- UNHCR ČR. 2016e. *Návraty* [online]. © UNHCR 2001 – 2017 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/cz/94-czkomu-pomahamenavraty-html.html>>.
- UNODC. 2010. *Smuggling of migrants into, through and from North Africa* [online]. New York: United Nations Office on Drugs and Crime, 2010 [cit. 2016-12-15]. Dostupné z WWW:
<http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant_smuggling_in_North_Africa_June_2010_ebook_E_09-87293.pdf>.
- VAŇO, B., JURČOVÁ, D., MÉSZÁROS, J. 2003. *Základy demografie*. Bratislava: Občianske Združenie Sociálna práca, 2003. Právo – ekonómia – demografia. ISBN 80-968927-3-8.
- WINCKLER, O. 2009. *Arab political demography: population growth, labor migration and natalist policies*. Second edition. Brighton: Sussex Academic Press, 2009. ISBN 978-1-84519-238-9.
- ZELINSKY, W. 1971. *The Hypothesis of the Mobility Transition* [online]. Geographical Review, vol. 61, No. 2, p. 219 – 249 [cit. 2016-11-20]. Dostupné z WWW:
<http://demografi.bps.go.id/phpFileTree/bahan/kumpulan_tugas_mobilitas_pak_chotib/Kelompok_10/Referensi_paper/Zelinsky_1971_The_Hypothesis_of_The_Mobility_Transition.pdf>.

SEZNAM POUŽITÝCH DATOVÝCH ZDROJŮ

- MPI. 2017. Refugee and Asylum Seeker Populations by Country of Origin and Destination, 2000 – 15 [online]. [cit. 2016-11-15]. Dostupné z WWW:
<<http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/refugee-and-asylum-seeker-populations-country-origin-and-destination>>.
- MIPEX. 2015. *The Data* [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z WWW:
<<http://www.mipex.eu/play/>>.
- NATIONAL INSTITUTE OF STATISTICS. 2017. Migration [online]. [cit. 2016-03-13]. Dostupné z WWW:
<<http://dataportal.ins.tn/en/DataQuery>>.
- THE WORLD BANK. 2015a. *Total fertility rate* [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>>.
- THE WORLD BANK. 2015b. *Population density* [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>>.
- THE WORLD BANK. 2015c. *Gross domestic product* [online]. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>>.
- THE WORLD BANK. 2015d. *Crude birth rate* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN>>.
- THE WORLD BANK. 2015e. *Crude death rate* [online]. [cit. 2017-04-01]. Dostupné z WWW:
<<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CDRT.IN>>.
- THE WORLD FACTBOOK. 2015. *People and Society* [online]. [cit. 2016-06-10]. Dostupné z WWW:
<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>>.

- UNDESA. 2015b. *World Population Prospects, The 2015 Revision: Population indicators*. [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Population/>>.
- UNDESA. 2015c. *World Population Prospects, The 2015 Revision: Fertility indicators* [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Fertility/>>.
- UNDESA. 2015d. *World Population Prospects, The 2015 Revision: Mortality indicators* [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Mortality/>>.
- UNDESA. 2015e. *International Migrant Stock 2015* [online]. [cit. 2016-05-20].
Dostupné z WWW:
<<http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>>.
- UNDESA. 2015f. *World Population Prospects, The 2015 Revision: Migration indicators* [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<<https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Standard/Migration/>>.
- UNHCR. 2015a. Mapa regionu Maghreb [online]. [cit. 2016-05-15]. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=&comid=4a28daff6&cid=49aea93ae2&scid=49aea93a72>>.
- UNHCR. 2017a. *UNHCR Population Statistics Database: Time Series* [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<http://popstats.unhcr.org/en/time_series>.
- UNHCR. 2017b. *UNHCR Population Statistics Database: Asylum – Seekers* [online]. [cit. 2016-05-20]. Dostupné z WWW:
<http://popstats.unhcr.org/en/asylum_seekers>.